

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Lucas ña ka'án xa'a' Jesús

Ni ke'i Lucas tutu yo'o' te kua'an a nda'a' iin te nani' Teófilo

¹ Kua'a' va te yivi' ndii, ni xika ra ke'i yukun ra sakuu' ña ni xka'ndia tein e'. ² Te ni ke'i ra saa nii' ni sania'á ña'a' ne ni xini nduchi' nuu' ña jaan' ndee ña nuu', te ne jaan' nduu' ne ni na'in chuun' te ka'an ndoso' tu nia tu'un jaan'. ³ Xa'a' a jaan' na sakan' tu yu'u ndii, ni sakuaan kuie i ndee mii' ni xa'a' ña jaan', te ni tuu i ña va'a ña ke'i yukun i sakuu' a nuu' yo'ó, tákui'e, Teófilo, ⁴ te kundani va'a un' ña ndixa, ña ni sania'á ne yivi' yo'ó.

S'o ni xaa a kij' ni ka'an ángele xiin' Zacarías

⁵ Kij' ni nduu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yoo iin sutu, te ni nani' Zacarías. Te ni nduu ra iin te ni ta'an' xiin' iin ti'vi' sutu, te nduu' kuenta Abías. Te ña si'i Zacarías jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aarón ni nduu a', te ni nani' a' Elisabet. ⁶ Te uvi saa' ne jaan' ndii, ni xachuun' ndaku nia nuu' xto'o' e' Ndiosí, sakan' ña ni saxinu nia sakuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' a. ⁷ Ndisu ni yoo si'e nia, sakan' ña Elisabet ndii, ña' ni kuví koo si'e nduu' a'. Te uvi saa' nia ndii, ne xixa va ni nduu nia. ⁸ Unta' ndii, ni xaa Zacarías te saxinú ra chuun' sutu, sakan' ña ni tondia kivi' ña saa sutu, te ni ta'an' xiin' ra,

chuyun nuu' Ndiosí. ⁹ Te naa xi xaá sutu ndii, ni katın ra te kunı ra yoo kunı a ndi'vi yukun' ka'nu' xto'o e', te chu'ma ra tixın a. Te nda'a' Zacarías ni nama a te ndi'vi ra jaan'. ¹⁰ Kij' chu'ma ra ndii, kua'a' va ne yivi' ndiee' ki'e ka'an xiin' Ndiosí. ¹¹ Te iin ni tuvı tıo' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra iin' a xiin' kua'a' mii' xixı suxa chu'ma jaan'. ¹² Te kij' ni xini ra ángele jaan' ndii, ni nandanı va ra, te ni yi'vi xava'a ra. ¹³ Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zacarías, kuán yi'vi un', xa ni xini so'o Ndiosí ña ni kikan un' nuu' a. Te Elisabet, ña' si'i un' ndii, koo iin tiaa si'e a', te chindu'u' un' kivi' ra Juan. ¹⁴ Te nakuatia' va nimá un' xa'a' ña tuvı ra, te nakuatia' tu kua'a' ne yivi' xa'a' ña jaan', ¹⁵ sakan' ña te ka'nu' kunduu ra nuu' xto'o e' Ndiosí. Te kö'o ra vino, te' kuva'a xiin' uva, ni ndee kö'o tu ra ndixi. Te kutu' nimá ra xiin' Espiritu Santo ndee ña kunı ka tuvı ra. ¹⁶ Te kua'a' ne vi'e un' Israel sanandiko' tukuı ra nuu' ichi' xto'o e' Ndiosí. ¹⁷ Te xi'na Juan jaan' ki'in ichi' nuu' xto'o e', te kixın ra xiin' ña ndiee' Ndiosí naa ña ni taxi a nda'a' Elías, te sanandiko' ra nimá yuva' si'i' nuu' si'e ña, te kunı tu ne so'o saa kuu' ne xachuun' ndaku. Te xiin' ña jaan' sakoo' tu va ña'a' ra te natiin ña xto'o e' —ni kachi a.

¹⁸ Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—¿Saa kuvı tu xka'ndia ña ka'an un' jaan'? Sakan' ña yu'u ndii, iin te xixa nduu' i, te xixa va tu ña' si'i' i —ni kachi ra.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' Gabriel, te xika' nuu' nuu' Ndiosí. Ña jaan' ni ti'vi' yu'u te taxi i tu'un va'a yo'o' nuu'

un'. ²⁰ Ndisu vitin ndii, xa'a' a ña ni kändixa' un' ña ni ka'an i xiin' un' kaa' ndii, kuu i'in' un', te küvi ka'an ka un' ndee tondia kivi' ña xinu, ña ni ka'an i xiin' un' kaa' —ni kachi a.

²¹ Te ndiee' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' ndiatu' nia Zacarías, te xa ni xa'a' ndi'ni nia xa'a' a ña ni kuu kuachi va ra tixin yukun' jaan'. ²² Te so'o' ndi'i', kii' ni keta ra tixin yukun' ndii, küvi ka'an ka ra xiin' nia. Sakan' te ni kundaní nia ña ni tuvi jin ña'a' nuu' ra tixin yukun' jaan'. Te ndee xiin' nda'a' ra ni sakuni' ra ne yivi' jaan', sakan' ña ni kuu i'in' ra. ²³ Te kii' ni xinu kivi' ña ni xaa ra chuun sutu ndii, kuan nu'u ra vi'e ra.

²⁴ Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni nakuiso ña' si'i ra Elisabet. Te ni ndoo a' vi'e a' u'un' yoo' ka'an a' xiin' nimá a' ndii: ²⁵ “Xto'o e' Ndiosí ni sañu'u' yoo' te koo jin si'e e' vitin, sakan' te ka'an kui'e ka ne yivi' xiin' e'”, kachi a' xiin' nimá a'.

S'o'o ni xaa a kii' ni ka'an ángele xiin' María

²⁶ Te kii' ni tondia iñu yoo' ña ndiso' Elisabet ndii, ni ti'vi' Ndiosí ángele Gabriel jaan' te kua'an a jin ñuu ña nani' Nazaret, ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Galilea, ²⁷ te koto a jin ña' ndu'u' sie, ña' nani' María. Te xa ni taxí ña' jaan' kuento a' ña tunda'a' a' xiin' jin te nani' José. Te jaan' ndii, siani' xika' tákui'e David ni nduu ra. ²⁸ Te kii' ni xaa ángele jaan' mii' ndu'u' María, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakuatu' i yo'ó, te va'a va kuni xto'o e' Ndiosí xini a yo'ó, te yoo a xiin' un'. Te sañu'u' ka yo'ó te sakan' sakuu' inga ña'a' —ni kachi a.

29 Ndisu kij' n̄i x̄inj̄ a' ángele jaan' ndii, n̄i n̄andan̄i x̄ava'a a' xa'a' ña n̄i ka'an a xiin' a', t̄e n̄i ndatu'un' xiin' mii' m̄ij̄i' a' ndee ña kuni kach̄i t̄u ña n̄i ka'an ángele jaan'. 30 T̄e n̄i ka'an ka ángele xiin' a' ndii:

—Kuān yi'vi un', María, sakan' ña va'a va kuni Ndiosí xini a yo'ó. 31 Kuach̄i ndii nakuj̄iso un', t̄e saaku' un' jin̄ t̄e kuañu'u, t̄e ch̄indu'u' un' kivi' ra Jesús. 32 T̄e jaan' ndii, t̄e ka'nu' kunduu' ra, t̄e kun̄ani' ra si'e Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'. T̄e tax̄i xto'o e' Ndiosí ka'ndia chuun' ra ndee naa n̄i xaā David, t̄e xij̄i' yata' ra, xta'an'. 33 T̄e ka'ndia chuun' ra nuu' ne ta'an' un', ne s̄iani' xika' Jacob, ndee ndi'i' n̄i kivi', t̄e k̄o'o' kivi' kun ndiko' ña ka'ndia chuun' ra —n̄i kach̄i a.

34 Saakan' t̄e n̄i ka'an María xiin' a ndii:

—¿Saa kuv̄i ko'o si'e yu'u? Saakan' ña ña' ndu'u' sie nduu' i —n̄i kach̄i a'.

35 Saakan' t̄e n̄i ka'an ángele jaan' xiin' a' ndii:

—Espíritu Santo k̄ixin̄ ko'o yo'ó, sakan' ña ña ndi'ee' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' t̄isa'ví yo'ó xiin' kat̄i' a. Saakan' na kuii' si'e un', ña su'un, ña tuv̄i jaan' ndii, si'e Ndiosí kun̄ani' a. 36 T̄e saakan' t̄u Elisabet, ña' iin' kuu' xiin' un', ña' ka'an ne yivi' k̄uvi ko'o si'e ndii, xa kua'an kuyatin' iñu yoo' ndiso' a' tee' ndee jin̄ ña' x̄ixa va nduu' a', 37 saakan' ña nuu' Ndiosí ndii, saaku' a kuv̄i —n̄i kach̄i a.

38 Saakan' t̄e n̄i ka'an María xiin' ángele jaan' ndii:

—Yu'u ndii, ña' xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí nduu' i. Na saa a xiin' i saa nii' n̄i ka'an un' jaan' —n̄i kach̄i a'.

Sakan' t̄e n̄i ket̄a ángele jaan' kua'an a.

So' o ni xaa a kii' ni xa'an ndi'e' María mi' ndu'u' Elisabet

³⁹ Ndia'vi' kivi' te ni xa'an ki'i' va María iin ñuu ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Judea, ⁴⁰ te ni xaa a' vi'e Zacarías, te ni nakuatu a' Elisabet. ⁴¹ Te kii' ni xini so'o ña jaan' ña nakuatu' ña'a' María ndii, ni kandeta si'e a' tixin a'. Sakan' te ni chitu' nimá a' xiin' Espiritu Santo, ⁴² te ni ka'an ti'e' a' ndii:

—Sañu'u' ka Ndiosí yo'ó te sakan' sakuu' ña'a' iin yivi', te sañu'u' tu a si'e un', ña sakaku' un'. ⁴³ ¿Yoo vi' nduu' yu'u naa kuaxi koto si'i' xto'o i yu'u? ⁴⁴ Sakan' ña saa ni xini so'o i ña ni nakuatu un' yu'u, te ni kandeta si'e i tixin i ña va'a kuni ra. ⁴⁵ Te sañu'u' va xto'o e' Ndiosí yo'ó xa'a' a ña ni kandixa' un' ña saxinú a ña ni ka'an ángele xiin' un' —ni kachi a'.

Xaka'nu' María Ndiosí

⁴⁶ Sakan' te ni ka'an María ndii: Xaka'nu' nimá i xto'o e' Ndiosí.

⁴⁷ Te nakuatia' nimá i nuu' Ndiosí, ña sakakú yu'u.

⁴⁸ Sakan' ña ni naka'an' a xa'a' yu'u, ña' nda'vi so'o xika' nuu' nuu' a.

Ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, ka'an ne yivi' ña ni sañu'u' va Ndiosí yu'u.

⁴⁹ Kuachí ndii Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ni xaa kua'a' chuun ka'nu' xiin' i.

Te ña su'un ndi'i' nduu' a.

⁵⁰ Te koo' kivi' ndi'i' ña kuvita ini a xa'a' ne xaka'nu' ña'a'.

⁵¹ Ni xaa a chuun ka'nu' xiin' nda'a' a, te ni sanduxin tu a ña chituní te ñuñu' xiin' nimá ra.

⁵² Ni tava' a ndiee' te kuu' ka'nu',

te ni xaka'nu' a ne nda'vi so'o.

⁵³ Ni sanda'ni a ne xi'í soko xiin' ña'a,
te ne vika' ndii, ni naṭi'vi' nda'a' xiko' ña'a' a.

⁵⁴ Ni chindiee' a yoo', ne Israel, ne xika' nuu' nuu'
a,

sakan' ña ni naka'an' a ña kuvita ini a xa'a' e'.

⁵⁵ Sakan' ña xa sakan' ni taxí a kuento a nuu' te
xii' yata' e' naa kuu' Abraham,
xiin' sakuu' tu ne siani' xika' ra ndee ndi'i' ni
kivi'.

Ni kachi María.

⁵⁶ Te ni ndoo a' xiin' Elisabet yatin' uní yoo'.
Ndi'i' jaan', te ni nandiko' a' vi'e a'.

So'o ni xaa a kij' ni kaku si'e Elisabet

⁵⁷ Te kij' ni xaa kivi' ña tuví si'e Elisabet ndii,
ni tuví jin tiaa. ⁵⁸ Te kij' ni xini ne ndiee' yatin
xiin' ne jin kuu' xiin' a' kuento ña ni kuvita ini
xto'o e' Ndiosí xa'a' a' ndii, va'a va ni kuní nja
xini ña'a' nja. ⁵⁹ Va'a, kij' ni xinú unja kivi' ña
ni tuví te kuañu'u jaan' ndii, ni xa'an nja xiin'
ra te kua'a tuni jin' ra. Te ni kuní ne yivi' ña
kunani' ra Zacarías naa nani' yuva' ra. ⁶⁰ Ikan'
te ni ka'an si'i' te kuañu'u jaan' xiin' nja ndii:

—Ü'un', Juan kunani' ra —ni kachi a'.

⁶¹ Sakan' te ni ka'an nja xiin' a' ndii:

—¿Ndichun kuní un' kunani' ra sakan'? Köo'
ndee jin ne jin kuu' xiin' ndo' nani' sakan' —ni
kachi nja.

⁶² Te ni xa'a' nja seko' nja nda'a' nja nuu' yuva'
ra ndatu'un' ña'a' nja saa kuní ra kunani' si'e ra.

⁶³ Sakan' te ni xikan ra jin vitu' sie, te ni ke'i ra
nuu' nu' ndii: “Juan nduu' kivi' ra”, kachi a. Te
ni nandaní va sakuu' ne yivi' jaan'. ⁶⁴ Xa ka'an
e', te ni ndixaa tu'un' ra, te ni xa'a' xaka'nu' ra

Ndiosí. ⁶⁵ Te sakuu' ne ndiee' yatın jaan' ndii, ni yi'vi xava'a nja, te iin kanii' tein iku' nuu' nu'u' Judea ni kiku' kuento xa'a' ña jaan'. ⁶⁶ Te sakuu' ne ni xini so'o ña jaan' ndii, ni taxax'a nja a nimá nja ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—¿Ndee nuu' te yivi' kunduu' tu te kuañu'u jaan' ki' kua'nu ra? —ni kachi nja.

Sakan' ña xto'o e' Ndiosí yoo xiin' ra.

So'o ni xaa a ki' ni saka'an Espiritu Santo Zacarías, te ni xaka'nu' ra Ndiosí

⁶⁷ Te ni chitu' nimá Zacarías, yuva' te kuañu'u jaan', xiin' Espiritu Santo, te ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí ndii:

⁶⁸ Ka'nu' va Ndiosí, ña nduu' xto'o yoo', ne Israel, sakan' ña xa ni kixin a, te ni sandoó ndiká a yoo'.

⁶⁹ Te ni ti'vi' a iin ña ndiee' koo' chukuu' sakakú yoo'.

Te ña jaan' ndii, sjani' xika' David, te ni xika nuu' nuu' Ndiosí, nduu' a

⁷⁰ saa nii' ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' ña jaan' ndee ña nuu'

ki' ni ka'an a xiin' yu'u' te ni ka'an tiakú tu'un a, te nduu' nditia a,

⁷¹ ña sakakú a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e' xiin' sakuu' ne xi'é xini yoo'.

⁷² Te sakan' tu kuvita ini a xa'a' ne xii' yata' e'.

Te sakan' tu nak'a'an' a xa'a' kuento su'un, ña ni ndoo a xiin' nja.

⁷³ Te kuento jaan' nduu' ña ni taxí a nuu' Abraham,

te ni nduu' xii' yata' e', ña taxí a ⁷⁴ kaka ndituni e' iin yivi'.

Te s̄akakú t̄u ā yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e',
 te kuvi kaka nuu e' nuu' a,
 75 te kaka ndoo e' nuu' a, te s̄achuun' ndaku tu
 e' ndee ndi'i' ni kivi'.
 76 Te yo'ó, si'e mii' i, te ka'an tiakú tu'un Ndiosí
 ka'nu' koo' chukuu' kunduú un',
 s̄akan' ña xi'na un' ku'un nuu' xto'o e', te s̄akoo'
 tu'va un' ne yivi' te nat̄iin ña'a' ña.
 77 Te s̄akuni' un' ne yivi' ña s̄akakú ña'a' a xa'a'
 a ña koo ka'nu' ini a xa'a' kuachi ña.
 78 Te xa'a' a ña kuvita ini Ndiosí xa'a' e' ndii, ni
 ti'vi' a ndee ndivi' iin ña nduu' ndee naa
 iin ñu'u, ña nayi'é iin kivi' xaa'.
 79 Te taxi a ñu'u nuu' yoo', ne xika' ichi' iin yavi,
 ne ñu'u' nda'a' te kui'e,
 te s̄akaka' a yoo' nuu' ichi' mii' koo ña maní'
 nimá e'.

Ni kachi ra.

80 Te te kuañu'u jaan' ndii, so'o kuaxi kua'nu ka
 ra i'in kivi' kua'an, te so'o nakunaá ka tu ndiee'
 ra xaa' Espíritu Ndiosí. Te ni xika ra mii' taxin'
 kaa' ndee ni xaa kivi' ña satuvi xiin' mii' ra nuu'
 ne Israel.

2

So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesús

(Mt. 1:18-25)

¹ Kivi' jaan' ni ka'an chuun' tu Augusto, te ni
 xa'ndia chuun' kuu' nuu', ña nakoso' s̄akuu' ne
 ndiee' nuu' ñu'u' mii' xa'ndia chuun' ra. ² Ña
 yo'o' ni nduu' ichi' nuu' ña ni nakoso' ne yivi' kii'
 nduu' Cirenio, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Siria.
³ Sakan' na kuu' i'in ne yivi' ni xa'an nakoso' ñuu
 mii' ña. ⁴ Sakan' na ni ket̄a José ñuu Nazaret,

ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an ra ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Sakan' ña ñuu Belén jaan' ni kaku David, te kuenta ne vi'e David jaan' nduu' ra. ⁵ Te nakoso' ra xiin' María, ña' xa ni taxí kuento ña tunda'a' a' xiin' ra, te xa ñu'u' si'e a'. ⁶ Te kij' ndiee' ña ñuu Belén jaan' ndii, ni xaa kivi' ña tui si'e a'. ⁷ Te ni tui tiaa si'e a', te nuu'. Te ni tisuku' a' iin tia'ndia, te ni chikandu'u' ña'a' a' tixin tundo' mii' xaxi' kiti' ña'a, sakan' ña ni ni'i' ña iin vi'e mii' kundiee nuu' ña.

So'q ni xaa a kij' ni tui ángele nuu' sava te paxto

⁸ Te yatín ñuu Belén jaan' ndiee' te paxto xa'a' ku'u' ñuu xito' ra mbee sana ra. ⁹ Te iin ni tui tío' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e', nuu' ra, te ni yi'e ñu'u' xto'o e' jaan' saa xinunduú xiin' ra ndatun' koo' chukuu' yi'é a, te ni yi'vi xava'a ra. ¹⁰ Ndisu ni ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', sakan' ña ni'i' i iin tu'un va'a ña sakuatia' nimá sakuu' ne yivi' kuaxi i. ¹¹ Kuachi ndii vitin ni kaku iin ña sakakú ne yivi', te ni kaku a ñuu Belén, mii' ni kaku David, te ña jaan' nduu' Cristo xto'o e', ña ni tianu' Ndiosí. ¹² Te kivi nakuni ña'a' ndo', sakan' ña kuni ndo' iin ña kuañu'u' ndisuku' a tia'ndia, te kandu'u' a tixin iin tundo' mii' xaxi' kiti' ña'a —ni kachi a.

¹³ Te iin ni tui tío' iin ti'vi chie ya'a ángele, ña ndiee' ndivi', xiin' ángele jaan' xaka'nu' a Ndiosí ka'án a ndii:

¹⁴ Na natin Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e' ndee mii' ndu'u' a ndienu,

tē iin yivi' yo'o' taxi' ā ñā manj' kōō xiin' nē va'a
kuni ā xini ā.

Nj̄ kachj̄ ā.

¹⁵ Tē kij' kuan nu'u sakuu' ángele jaan' ndivi',
tē nj̄ ka'an xiin' ta'an' tē paxto jaan' ndii:

—To'o' ki'i' ndo' ñuu Belén tē kuni e' ñā nj̄
xka'ndiā ikan', ñā nj̄ sakuni' xto'o' e' Ndiosí nuu'
e' —nj̄ kachj̄ xiin' ta'an' rā.

¹⁶ Tē numj' vā nj̄ kiej̄ē rā kua'an rā, tē kij' nj̄
xāā rā ikan' ndii, nj̄ xinj̄ rā María xiin' José xiin'
ñā kuañu'u jaan' kandu'u' ā tixin iin tundo'o' mi'
xaxj' kiti' ña'ā. ¹⁷ Tē kij' nj̄ xinj̄ ña'a' rā ndii, nj̄
kiku' rā kuento ñā nj̄ ka'an ángele jaan' xa'a' ñā
kuañu'u jaan' xiin' rā. ¹⁸ Tē sakuu' nē nj̄ xinj̄
so'o' kuento jaan' ndii, nj̄ nandanj̄ vā nj̄ā xa'a'
ñā nj̄ ka'an rā jaan'. ¹⁹ Tē María ndii, nj̄ taxa'ā
a' kuento jaan' nimá a' xanini a' xa'a' ā. ²⁰ Tē
nj̄ nandiko' tē paxto jaan' kua'an rā xaka'nu' rā
Ndiosí, tē taxi' tū rā ñā chindani ā xa'a' sakuu'
ñā nj̄ xinj̄ so'o' rā, xiin' ñā nj̄ xinj̄ nduchi' nuu'
rā. Kuachj̄ ndii nj̄ xka'ndiā ñā jaan' saā nii' nj̄
ka'an ángele jaan' xiin' rā.

*So'o' nj̄ xāā ā kij' nj̄ xa'an yuva' si'i' Jesús xiin'
ā yukun' ka'nu'*

²¹ Tē kij' nj̄ xinu unjā kivi' ñā nj̄ tuvj̄ ā ndii, nj̄
xa'ā tē yivi' tunj̄ iin' ā, tē nj̄ chindu'u' yuva' si'i' ā
kivi' ā Jesús, naa nj̄ ka'an ángele, ñā xika' nuu'
nuu' Ndiosí, jaan' xiin' nj̄ā kij' tja'an nakuisō
ña'a' si'i' ā.

²² Tē kij' nj̄ xinu kivi' ñā kuni ā sandoo xiin'
mii' nj̄ā, naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí ñā nj̄
ke'i Moisés ndii, nj̄ xa'an nj̄ā xiin' Jesús ñuu
Jerusalén tē sanakua'a ña'a' nj̄ā nuu' xto'o' e'

Ndiosí, ²³ naa yoso' tu'un ndei' a jaan' ndii: "Sakuu' tiaa si'e ne yivi', te tuvi' nuu' ndii, nditia xto'o e' kunduu ra", kachi a. ²⁴ Sakan' na ni xa'an nia, te ni nasoko' nia nuu' xto'o e', naa ka'an tu'un ndei' a jaan': "iin na'a paloma uun iin na'a ndikuku'", sakan' kachi a.

²⁵ Te ni ndu'u' iin te ni nani' Simeón ñuu Jerusalén. Te jaan' ndii, ni yoq ndaku nimá ra nuu' Ndiosí, te ni xaa ra sakuu' ña kuní a. Te ni ndiatu va ra ña kixin ña ti'vi' Ndiosí te saki'vi' a nimá ne ñuu ra Israel. Te ni yoq Espiritu Santo xiin' te jaan'. ²⁶ Te ni sakuni' ña'a' Espiritu Santo ña küvi' ra ndee kuní nduchi' nuu' ra Cristo, ña tianu' xto'o e' Ndiosí sakakú ne ñuu ra. ²⁷ Te ni saka'an Espiritu Santo nimá ra, te ni xa'an ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Te ikan' ndu'u' ra kij' ni xaa María xiin' José xiin' te kuañu'u si'e nia, te saxinú nia ña ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí. ²⁸ Te ni na'in ra te kuañu'u jaan' ni'i' ra, te ni taxi' ra ña chindani Ndiosí ka'an ra ndii:

²⁹ —Tákuie, xa ni xinu' kuento ña ni taxi' un' nuu' i, vi'in ndii xa küvi' taxi' un' ña küvi' maní' yu'u, te xika' nuu' nuu' un'.

³⁰ Sakan' ña xa ni xini' nduchi' nuu' i ña ni tianu' un' te sakakú a ndu'u,

³¹ te xa ni xa'a' un' nia'a ña'a' un' nuu' sakuu' ne yivi'.

³² Te yo'o' kunduu ndee naa ñu'u nuu' ne tuku', te natijn ndu, ne Israel, ña xito' ka'nu' ne yivi' xa'a' a.

Ni kachi ra xiin' Ndiosí.

³³ Te yuva' si'i' a ndii, ni nandaní va nia xa'a' ña ni ka'an Simeón jaan' xa'a' a. ³⁴ Sakan' te ni

sañu'u' Simeón unĭ saa' nĭa. Te nĭ ka'an ra xiin' sĭ'i' a María ndii:

—Koto un', pia'un, te kuañu'u yo'o' kunduū te saa sakan' te kua'a' ne ta'an' e', ne Israel, kuxĭoō nuu' Ndiosí, te kua'a' tu nĭa kuyatĭn nuu' a, te ña jaan' kunduū tu ña nia'a Ndiosí, te kua'a' ne yivi' saxĭoō ña'a'. ³⁵ Sakan' te natuvi ña xanini sĭ'e nimá kua'a' ne yivi'. Ndisu yo'ó ndii, kua'a' va tuxu'ví nimá un' ndee naa ña nĭ tuxu'ví xiin' ĭin ichĭ —nĭ kachĭ ra.

³⁶ Te ĭkan' tu nĭ yoo ĭin ña'a' ña' nĭ nani' Ana, te ña' ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' a'. Te sĭ'e ĭin te nĭ nani' Fanuel nduu' a', te jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aser nĭ nduu' ra. Ña' jaan' ndii, ĭin ña' xĭxa va nĭ nduu' a', te uxā kuiya kuĭti' nĭ ndu'u' a' xiin' ĭi' a', te nĭ xi'ĭ ra. ³⁷ Te xa kua'an kumi' xĭko kumi' kuiya ña nĭ kuū kuaan' a'. Te kōo' kivi' nĭ ketā a' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Süu' jaan' ndii ĭin ke'in' nduu' a uun ñuu nduu' a ndii, ĭkan' ndu'u' a' xika' nuu' a' nuu' Ndiosí ka'an xiin' a, te yoo ndĭtia' a'. ³⁸ Te kĭi' ndĭ'i nĭ ka'an Simeón xiin' Ndiosí ndii, nĭ xaā tu Ana jaan', te nĭ taxi a' ña chĭndanĭ Ndiosí. Te nĭ ka'an a' xa'a' te kuañu'u jaan' xiin' sakuu' ne ndiatu' ĭin ña sandoó ndiká ne ndiee' ñuu Jerusalem nuu' ña ndo'o' nĭa.

So'o nĭ xaā a kĭi' nĭ nandĭko' yuva' sĭ'i' Jesús ñuu Nazaret

³⁹ Kĭi' ndĭ'i nĭ saxinú nĭa sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' xto'o' e' ndii, nĭ nandĭko' nĭa ñuu nĭa Nazaret, ña naá nuu' ñu'u' Galilea. ⁴⁰ Te ĭ'in kivi' kua'an kuaxĭ kua'nu' ka Jesús, te nakunaá ka tu ndiee' a, te so'o kundichi ka a xiin' ña xini tuní, te chĭndiee' va ña'a' Ndiosí.

So'ŋ n̄i xaā ā kii' n̄i nduū Jesús t̄e lulu t̄e n̄i ndoō ā nuu' k̄i'ē yukun' ka'nu'

41 T̄e saā kuiyā kua'an̄ yuva' si'i' Jesús ñuū Jerusalén v̄iko' pascua. 42 T̄e kii' n̄i kumi' Jesús ux̄i uv̄i kuiyā ndii, n̄i kāā n̄īā xiin' ā ñuū Jerusalén xa'a' v̄iko' jaan' naa xi xaá nē yivi' kii' yoo v̄iko' jaan'. 43 T̄e kii' n̄i xka'ndiā v̄iko' jaan', t̄e n̄i n̄andiko' n̄īā kua'an̄ nu'u n̄īā ndii, n̄i ndoō Jesús ñuū Jerusalén jaan'. Ndisū n̄i xinī yuva' si'i' ā naa' n̄i ndoō ā ikan'. 44 T̄e n̄i xaninī n̄īā ñā kua'an̄ ā xiin' nē yivi', nē kua'an̄ xiin' n̄īā. T̄e ndēē xakuaa' vi' n̄i xa'a' nanduku' ña'a' n̄īā tein̄ nē iin̄ kuu' xiin' n̄īā xiin' tein̄ sakuu' nē kua'an̄ xiin' n̄īā jaan'. 45 T̄e xa'a' ā ñā n̄i n̄a'in̄ ña'a' n̄īā ndii, n̄i n̄andiko' tukuū n̄īā ñuū Jerusalén jaan', t̄e n̄anduku' ña'a' n̄īā. 46 N̄i ya'ā un̄i kivi', t̄e n̄i xan̄ kun̄i n̄īā ndu'u' ā nuu' k̄i'ē yukun' ka'nu' tein̄ t̄e sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí xini so'ŋ ā ñā ka'an̄ t̄e jaan', t̄e ndatu'un̄ ña'a' ā. 47 T̄e sakuu' nē n̄i xinī so'ŋ ñā ka'an̄ ā ndii, n̄i n̄andan̄i vā n̄īā xa'a' ā ñā va'ā kundanī ā xiin' ñā va'ā nakuiin' ā nuu' t̄e sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí jaan'. 48 T̄e kii' n̄i xinī ña'a' yuva' si'i' ā ndii, n̄i n̄andan̄i n̄īā. Sakan' t̄e n̄i ka'an̄ si'i' ā xiin' ā ndii:

—Yuva' i, ¿ndiochun naa n̄i xaā un' sakan' xiin' ndu? Yuva' un' xiin' yu'u ndii, n̄i ndi'ni vā ndu n̄i xaā un' xika' ndu n̄anduku' ndu yo'ó —n̄i kachi a'.

49 T̄e n̄i ka'an̄ ā xiin' n̄īā ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' yu'u? ¿Ñáá xinī ndo' ñā chuun̄ nuu' yuva' i kuní ā saā i? —n̄i kachi a'.

50 Ndisu n̄i kundan̄i ne jaan' ndee xa'a' n̄i ka'an a ña jaan' xiin' n̄ia. 51 Sakan' te n̄i naka'a' Jesús xiin' ne jaan', te n̄i nandiko' n̄ia ñuu Nazaret. Te n̄i saxinú a sakuu' ña ka'an yuva' si'i' a. Te si'i' a ndii, n̄i taxa'a' a' sakuu' ña jaan' nimá a'. 52 Te i'in kivi' kua'an kuaxi kuā'nu ka Jesús xiin' ña xini tuní, te so'o kuxati'é' ka a, te va'a va kuni Ndiosí xini ña'a' a, te sakan' tu ne yivi'.

3

So'o n̄i xaa a kii' n̄i sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itia Jordán

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

1 Xa xa'un kuiya kua'an ña xa'ndia chuun' rey Tiberio ñuu Roma xiin' nda'a' a, te kii' sakan' n̄i nduu Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea, ña nduu' nda'a' ñuu Roma jaan', te rey Herodes xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, te rey Felipe ñan̄i Herodes jaan' ndii, xa'ndia chuun' ra nuu' ñu'u' ña nani' Iturea xiin' Traconite, te rey Lisaniás xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Abilinia. 2 Te kii' sakan' ndii, Anás xiin' Caifás nduu' sutu ka'nu'. Te n̄i ka'an Ndiosí xiin' Juan, si'e Zacarías, mii' taxin' kaa'. 3 Te n̄i xa'an ndoo Juan yoso' mii' kandu'u' itia Jordán ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' kuenta ña nama n̄ia nimá n̄ia xa'a' kuachi ña xaa' n̄ia, te ko'o ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' n̄ia, te kuchi n̄ia kuenta a. 4 Te xa'a' Juan jaan' n̄i ke'i Isaías, in̄i te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', nuu' tutu mii' n̄i ka'an ra ndii: Tiakú ka'an ti'e' in̄i tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii:

“Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e',

te ndasandaku tu ndo' a.

⁵ Kanii' yoso' ndii, ndunda a,
te ndunda tu mii' tetuvi',
te ndunda tu ichi' mii' yakua' a,
te mii' kini' kaa' a ndii, nduva'a a,

⁶ te kuni' sakuu' ne yivi' iin yivi' ña tianu' Ndiosí
sakahú yoo'."

Kachi a.

⁷ Te ni ka'an Juan jaan' xiin' ne kua'a', ne ni
ndekiye ikan' te kuchí ña kuenta Ndiosí ndii:

—Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'.
¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuví kaku ndo' nuu'
ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e', sakan'
kuíti'? ⁸ Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña
xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí, ña
ni xaa' ndo'. Te ká'an ñuñu' ndo' ña siani' xika'
Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuví kaku
ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña kuví
sanandu' Ndiosí yuu' kaa' siani' xika' Abraham
jaan'. ⁹ Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a, te sando'o'
a ne xaa' kuachí ndee naa yoo tu'va iin te yivi'
xiin' yacha te ka'ndia ra itun' tata. Te jaan' ndii,
ka'ndia ra ndee tio'o sakuu' tun' tata jaan', tun'
täxi' nduu' va'a, te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa
Ndiosí —ni kachí ra.

¹⁰ Sakan' te kua'a' ne yivi' ni ndatu'un' ña'a'
ndii:

—¿Ndee ña kuni' a saa ndu, tákui'e? —ni kachí
ña.

¹¹ Te ni ka'an ra xiin' ña ndii:

—Ne kumi' uvi' ta'an ndini ndii, na samani' ña
iin ndaa' a ne koo' a kumi'. Te ne kumi' ña xaxi'
ndii, na samani' ña a ne koo' a kumi' —ni kachí
ra.

12 Te n̄i ndēkujē t̄u tē kendiaa' ya'vi' xa'a' ñūu Roma tē kuchī r̄a kuenta Ndiosí. Tē n̄i ka'an̄ t̄u r̄a xiin' Juan ndii:

—¿Ndee ñā kuní ā saā ndu, tákui'e? —n̄i kachī r̄a.

13 Tē n̄i ka'an̄ r̄a xiin' tē jaan' ndii:

—Sākaa' k̄a ndo' x̄u'un' ñā kendiaa' ya'vi' ndo'. Süu' jaan' ndii, k̄endiaa' ya'vi' kūiti' ndo' saā kuní ā —n̄i kachī Juan.

14 Tē n̄i ndēkujē t̄u tē x̄iin', tē n̄i ka'an̄ r̄a xiin' Juan ndii:

—Tē ndu'̄u t̄uku, ¿ndee ñā kuní ā saā ndu? —n̄i kachī r̄a.

Sakan' tē n̄i ka'an̄ r̄a xiin' tē jaan' ndii:

—Tü'un̄ u'vi' ndo' ña'ā nda'a' ndeē iin̄ nē yivi', tē t̄iin̄ kuachī nianí t̄u ndo' nē yivi'. Tē na ndoō va'ā nimá ndo' xiin' x̄u'un' ñā xiku'ún ya'vi' ndo' —n̄i kachī r̄a.

15 Tē nē yivi' ndii, s̄akuu' n̄iā n̄i ndiatū in̄i, tē ka'an̄ n̄iā xiin' nimá n̄iā ñā tee' kuain' Juan jaan' nduu' Cristo, ñā n̄i t̄ianu' Ndiosí s̄akakú yoo. 16 Ndisū Juan ndii, n̄i ka'an̄ r̄a nuu' s̄akuu' n̄iā ndii:

—Yu'̄u ndii, xiin' t̄ikui kūiti' sakuchi' ī ndo'ó, ndisū ñā kuaxī xata' ī ndii, ñā koo' chukuu' k̄a nduu' ā tē sakan' yu'̄u. Tē yu'̄u ndii, n̄i ndeē v̄a'ā ī kunduū tē ndaxin' iin' ndixan' ki'i' ā. Ñā jaan' ndii, s̄akuchi' ā ndo'ó kuenta ā xiin' ñā ndjee' Espiritu Santo, tē s̄akuchi' t̄u ā ndo'ó xiin' ñu'̄u.

17 Ñā jaan' ndii, xā yoo t̄u'vā ā tē nata'vi' ā nē yivi' naa xaa' tē yivi' kii' nativi r̄a trigo, tē tava' r̄a m̄i'in' ā xiin' ñā tiin' r̄a tē kisi' r̄a ā. Trigo va'ā

ndii, taxa'a' rā yaka, tē mī'in' a ndii, ka'mī rā a nuu' ñu'u' ñā kōō' kivi' nda'vá —ñi kachi rā.

¹⁸ Xiin' ñā kaa' nī, tē xiin' kua'a' ka nuu' ñā'a nī ndiaa yu'u' Juan ne jaan' ka'án ndoso' rā tu'un va'a nuu' nīa. ¹⁹ Tē saki'in' kuento Juan jaan' rey Herodes, tē xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, kuachi ndii nī ndu'u' rā xiin' Herodías, ñā' si'i ñāni rā, Felipe. Tē nī saki'in' kuento tu rā tē jaan' xa'a' kua'a' inga ñā nīa'a ñā nī xaa rā. ²⁰ Ndisu nuu' sakuu' ñā nīa'a, ñā nī xaa Herodes jaan' ndii, nī xaa ka rā inga a, ndee nī ka'an chuun' rā xiin' nda'a' xa'a' rā, tē nī sko'ni' rā Juan vi'e kaa.

Sō'o nī xaa a kii' nī chichi tu Jesús itia Jordán
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Tē kij' sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, nī xaa tu Jesús, tē nī sakuchi' ñā'a' rā. Tē kij' ka'án a xiin' Ndiosí ndii, nī nunja' ndivi'. ²² Tē nī nuu' Espíritu Santo ndivi', naa kaa' paloma kaa' a, tē nī ndoo a xiin' Jesús. Sakan' tē nī ka'an iin tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e manī' i, tē va'a va kuni i xini i yo'ó —ñi kachi a.

Ñā yo'o' nduu' kivi' ne nī nduu ne ichi' yata'
Jesús
(Mt. 1:1-17)

²³ Jesús, kij' nī xa'a' a ka'án ndoso' a ichi' Ndiosí ndii, nī kumi' a yatin' oko uxī kuiya. Tē nī tuu ne yivi' ñā si'e José nī nduu a, tē José jaan' nī nduu si'e Elí, ²⁴ tē Elí jaan' nī nduu si'e Matat, tē Matat jaan' nī nduu si'e Leví, tē Leví jaan' nī nduu si'e Melqui, tē Melqui jaan' nī nduu si'e Jana, tē Jana jaan' nī nduu si'e José,

²⁵ te José jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Amós, te Amós jaan' ni nduu si'e Nahúm, te Nahúm jaan' ni nduu si'e Esli, te Esli jaan' ni nduu si'e Nagai, ²⁶ te Nagai jaan' ni nduu si'e Maat, te Maat jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Semei, te Semei jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Judá, ²⁷ te Judá jaan' ni nduu si'e Joana, te Joana jaan' ni nduu si'e Resa, te Resa jaan' ni nduu si'e Zorobabel, te Zorobabel jaan' ni nduu si'e Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu si'e Neri, ²⁸ te Neri jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Adi, te Adi jaan' ni nduu si'e Cosam, te Cosam jaan' ni nduu si'e Elmodam, te Elmodam jaan' ni nduu si'e Er, ²⁹ te Er jaan' ni nduu si'e Josué, te Josué jaan' ni nduu si'e Eliezer, te Eliezer jaan' ni nduu si'e Jorím, te Jorím jaan' ni nduu si'e Matat, ³⁰ te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Simeón, te Simeón jaan' ni nduu si'e Judá, te Judá jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Jonán, te Jonán jaan' ni nduu si'e Eliaquím, ³¹ te Eliaquím jaan' ni nduu si'e Melea, te Melea jaan' ni nduu si'e Mainán, te Mainán jaan' ni nduu si'e Matata, te Matata jaan' ni nduu si'e Natán, ³² te Natán jaan' ni nduu si'e David, te David jaan' ni nduu si'e Isaí, te Isaí jaan' ni nduu si'e Obed, te Obed jaan' ni nduu si'e Booz, te Booz jaan' ni nduu si'e Salmón, te Salmón jaan' ni nduu si'e Naasón, ³³ te Naasón jaan' ni nduu si'e Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu si'e Aram, te Aram jaan' ni nduu si'e Esrom, te Esrom jaan' ni nduu si'e

Fares, te Fares jaan' ni nduu si'e Judá, ³⁴ te Judá jaan' ni nduu si'e Jacob, te Jacob jaan' ni nduu si'e Isaac, te Isaac jaan' ni nduu si'e Abraham, te Abraham jaan' ni nduu si'e Taré, te Taré jaan' ni nduu si'e Nacor, ³⁵ te Nacor jaan' ni nduu si'e Serug, te Serug jaan' ni nduu si'e Ragau, te Ragau jaan' ni nduu si'e Peleg, te Peleg jaan' ni nduu si'e Heber, te Heber jaan' ni nduu si'e Sala, ³⁶ te Sala jaan' ni nduu si'e Cainán, te Cainán jaan' ni nduu si'e Arfaxad, te Arfaxad jaan' ni nduu si'e Sem, te Sem jaan' ni nduu si'e Noé, te Noé jaan' ni nduu si'e Lamec, ³⁷ te Lamec jaan' ni nduu si'e Matusalén, te Matusalén jaan' ni nduu si'e Enoc, te Enoc jaan' ni nduu si'e Jared, te Jared jaan' ni nduu si'e Mahalaleel, te Mahalaleel jaan' ni nduu si'e Cainán, ³⁸ te Cainán jaan' ni nduu si'e Enós, te Enós jaan' ni nduu si'e Set, te Set jaan' ni nduu si'e Adán, te Adán jaan' ni nduu si'e Ndiosí.

4

Sọ'ọ ni xaa a kii' ni kunj ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachị

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Te chitu' vi' nimá Jesús xiin' Espíritu Santo, te ni keta a itia Jordán, te ni naka ña'a' Espíritu jaan' te kua'an a mii' taxin' kaa', ² te ikan' ni xika a nii' uvi xiko kivi', te ni xito kua'a ña'a' ña ndiva'a. Te ni xixi a sakuu' kivi' jaan', sakan' na ndee ndi'i' ndoso' ndii, ni xi'j va a soko. ³ Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nandu a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

4 Te n̄i n̄akuj̄in Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Süu' xita' va'a kuṭi' kuní nuu' ne yiv̄i' te kuṭiak̄u n̄ia. Süu' jaan' ndii, kuní tu sakuu' tu'un ña k̄iee' yu'u' Ndiosí te kuṭiak̄u n̄ia”, kachi a —n̄i kachi Jesús.

5 Te n̄i n̄aka ña ndiva'a Jesús te kua'an a xiin' a xini' iin̄ iku' sukun va, te iin̄ n̄i n̄ia'a kuṭi' ña'a' a sakuu' ñuu kuu' nuu' iin̄ yiv̄i'. 6 Te n̄i ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Nda'a' yo'ó tax̄i i sakuu' a kaā' xiin' ña vika' a te ka'ndia chuun' un' nuu' a, sakan' ña xa n̄i naṭiin̄ i sakuu' ñuu kaā', te kuv̄i tax̄i e nda'a' yoṓ ka kuní m̄i' i. 7 Sakan' na kuii' naa' kuj̄in xiti' un' te koṭo ka'nu' un' yu'u' ndii, sakuu' ña kaā' kunduu ña'a un' —n̄i kachi a xiin' Jesús.

8 Te n̄i ka'an Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Kua'an ket̄a nuu' i yo'o', ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Xto'o ndo' Ndiosí kuṭi' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuṭi' kaka nuu ndo'”, kachi a —n̄i kachi Jesús xiin' ña ndiva'a.

9 Sakan' te n̄i n̄aka ña ndiva'a Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu Jerusalén. Te n̄i saka'a' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. Te n̄i ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' m̄i' un' ndee ndien̄u, ¹⁰ kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele,
ñā xika' nuu' nuu' a te koṭo a yo'ó.

¹¹ Te tiin̄ ña jaan' nda'a' un' te n̄ama xachi' un' ndee ñu'u'

te tūxu'ví xa'a' un' saa yuu'.
Sakan' kachi a —ni kachi ña ndiva'a jaan' xiin'
Jesús.

¹² Te ni nakuijn Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:
“Kōto kua'a ndo' xto'o ndo' Ndiosí”, kachi a —ni
kachi Jesús xiin' ña jaan'.

¹³ Te kij' ndi'i ni xito kua'a ña ndiva'a jaan'
Jesús xiin' sakuu' ña jaan' ndii, ni nakoo ña'a' a
iin xa'a'.

*Sō'o ni xaa a kij' ni xa'a' Jesús ka'án ndoso' a
nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)*

¹⁴ Te ni nandiko' Jesús ñu'u' Galilea chitu' vi'
nimá a xiin' ña ndiee' ña taxi' Espíritu Santo. Te
ni kiku kuento xa'a' a sakuu' ñuu ña ñu'u' nuu'
ñu'u' jaan' xiin' ñuu ña ñu'u' yatın. ¹⁵ Te kua'an
a tixın i'in vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' te sania'á
ña'a' a xa'a' tu'un Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' jaan'
ka'án va'a xa'a' a.

*Sō'o ni xaa a kij' ni nandiko' Jesús ñuu a
Nazaret
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)*

¹⁶ Ni nandiko' Jesús ñuu Nazaret mii' ni xa'nu
a. Te ni xka'ndia a tixın vi'e mii' nakayá ne ñuu
jaan' naa xi xa'a saa kivi' sábado, ña xinandiee'
ne yivi'. Te ni xikuijn ndichı a te ka'vi a ña yoso'
nuu' tutu Ndiosí. ¹⁷ Ikan' te ni taxı te xito' vi'e
jaan' tutu ña ni ke'i Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un
Ndiosí xta'an'. Ni nunia' Jesús tutu jaan', te ni
xıni a mii' yoso' ña ka'án ndii:

¹⁸ Espíritu xto'o e' Ndiosí yoo xiin' i,

sakan' ña ña jaan' ni taxí ndíee' i te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne nda'vi kuu'.

Te ni tianu' a yu'u te nachinaá va'a i nimá ne suchi' va ini.

Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i ña xa kuví ndoo ndiká ne ni xiku'un nda'a' ña ndiva'a.

Te ni tianu' tu a yu'u te nunia' i nduchi' nuu' ne kui'e nuu'.

Te ni tianu' tu a yu'u te sandoó ndiká i ne ndo'o' nuu' ne kataví ndoso' ña'a'.

19 Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i ña xa ni tondia kivi' ña chindíee' xto'o e' Ndiosí yoo'.

Ña jaan' ni ka'vi Jesús.

20 Sakan' te ni natuvi' Jesús tutu jaan', te ni nataxi ña'a' a nda'a' te xito' ví'e jaan'. Te ni xikundu'u' a. Te sakuu' ne ndíee' ví'e jaan' ndii, ni xto'ni ña nuu' a. 21 Te ni xa'a' ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Kivi' vitin ni xinu ña yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó —ni kachi a.

22 Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'an va'a xa'a' Jesús, te nandaní va ña xa'a' ña ndatun' va ka'an a. Te ni ka'an xiin' ta'an' ña ndii:

—¿Saa tu kuví ndatun' niatu ka'an te kaa', sakan' ña si'e José kuití' nduu' ra? —ni kachi ña.

23 Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Xiní yu'u ña kuni ka'an ndo' xiin' i naa ka'an ne yivi' ndii: “Yo'ó, te tatan' ndii, satatan' xiin' mii' mii' un' te kuví kuní ndu a. Ñuu Capernaum ndii, kua'a' chuun ka'nu' ni xaa un' xa'a' ne yivi'

jaan', sakan' na kuii' sakan' tu saa un' ña jaan' ñuu mii' un' yo'o'", ña jaan' kuni ka'an ndo' xiin' i —ni kachi a.

²⁴ Te ni ka'an ka a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, nätiin' va'a ña'a' ne ñuu mii' ra. ²⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ni yoq va ne kuaan' kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' ni xika Elías xta'an'. Kivi' jaan' ndii, uní kuiya yoso' sava ni kuun savi', te ni yoq va soko kanii' nuu' ñu'u' yo'o'. ²⁶ Ndisu ni ti'vi' Ndiosí Elías jaan' te chindiee' ra ndee iin ne kuaan' jaan'. Süu' jaan' ndii ni ti'vi' ña'a' a te chindiee' ra iin ña' kuaan', ña' ni ndu'u' ñuu Sarepta, ña nduu' nda'a' ñuu Sidón. ²⁷ Te ni yoq va tu ne kumi' kui'e te'i kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' ni xika Eliseo, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. Ndisu ni sanda'a ra ndee iin ne jaan'. Süu' jaan' ndii te ni nani' Naamán, te Siria, kuiti' ni sanda'a ra —ni kachi a.

²⁸ Te kii' ni xini so'o ne ndiee' tixin vi'e jaan' ña ni ka'an a ndii, ni nasaa' xava'a sakuu' ña. ²⁹ Sakan' na ni ndondichi' ña, te ni xta'ni' xa'a ña Jesús vi'e jaan' chinda'a' ña'a' ña, te kua'an ña xiin' a ndee nuu' ñuu Nazaret jaan'. Te ni ndekuje ña ndee yu'u' ta'vi' yatín mii' nduu' xa'a' ñuu jaan' te sanama' ña'a' ña ndee ndienü. ³⁰ Ndisu Jesús ndii, ni xka'ndia a tein ne jaan', te ni keta a kua'an a.

*So'o ni xaa a kii' ni xta'ni' Jesús ña ndiva'a
nimá iin te yivi'
(Mr. 1:21-28)*

31 Te n̄i n̄akaa' Jesús ndee ñuu Capernaum, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea. Ikan' te n̄i sania'á a ne yivi' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' kivi' sábadó, ña xinandiee' n̄ia. 32 Te n̄i n̄andan̄i n̄ia saa sania'á ña'a' a, sakan' ña n̄i ka'an a xiin' ña ndiee'. 33 Te n̄i yoo iin te naá ña ndiva'a nimá tixin vi'e jaan', te n̄i nde'i ti'e' ña ndiva'a jaan' ka'an a ndii:

34 —Kua'an Jesús, te Nazaret, nakoo un' ndu. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndu? ¿Ñáa kuaxi un' te sandoñu'u' un' ndu? Xiní yu'u yoo nduu' yo'ó. Ña su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —n̄i kachi a.

35 Ikan' te n̄i ka'an ndiee' Jesús xiin' ña jaan' ndii:

—Taxin' koo yu'u' un', te kua'an keta nimá te ñaa' —n̄i kachi a.

Te n̄i sanduva ña ndiva'a jaan' te yivi' jaan' tein ne yivi' jaan', te n̄i keta a kua'an a. Ndisu n̄i satuxu'ví ña'a' a. 36 Te sakuu' ne jaan' ndii, n̄i n̄andan̄i xava'a n̄ia, te n̄i ka'an xiin' ta'an' n̄ia ndii:

—¿Mii' tu kuaxi tu'un ña kumi' ña ndiee' ña ka'an te yivi' kaa'? Sakan' ña xiin' ña ndiee', te xiin' tu'un ndiee' ka'an chuun' ra nuu' ña ndiva'a, te xini so'o a, te kiee a nimá ne yivi' —n̄i kachi xiin' ta'an' n̄ia.

37 Te n̄i kiku kuento xa'a' Jesús kani' nuu' ñu'u' jaan'.

*So'o n̄i xaa a kii' n̄i sanda'a Jesús ña' tiso
Simón Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)*

38 Te n̄i keta Jesús vi'e jaan', te kua'an a vi'e Simón. Te ña' tiso Simón jaan' ndii, ka'ni' ndiie' tiin' ña'a' kandu'u' a' vi'e jaan'. Te kii' n̄i xaa Jesús ikan' ndii, n̄i ka'an nda'vi ne yivi' xiin' a xa'a' ña' jaan'. 39 Sakan' te n̄i xito ndoso' Jesús ña' jaan', te n̄i ka'an ndiie' a xiin' ka'ni' jaan', te n̄i kīee ña'a' a. Xa ka'an e', te n̄i ndokoo a', te n̄i xa'a' a' nduku' a' ña kuxi a xiin' te jaan'.

*Sō'ō n̄i xaa a kii' n̄i sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)*

40 Te xakuaa' ña xa ketá ñu'u ndii, sakuu' ne kumi' ne kuní kuv̄i xiin' ki'in' nuu' kui'e ndii, n̄i xan ndiaka ña'a' n̄i nuu' Jesús. Te n̄i tondia nda'a' a i'in ne jaan', te n̄i sanda'a ña'a' a. 41 Te n̄i kīee tu kua'a' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' jaan', te ka'an ti'e' a xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

Ndisu Jesús ndii, n̄i ka'an ndiie' a xiin' ña ndiva'a jaan', te n̄i tax̄i a ka'an ña jaan', sakan' ña xiní ña jaan' ña Cristo, ña n̄i tianu' Ndiosí sakahú yoo', nduu' Jesús jaan'.

*Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' tax̄in'
kaa'*

(Mr. 1:35-39)

42 Te n̄i a va kuaxi kitú', te n̄i ndokoo Jesús, te n̄i keta a vi'e jaan', te kua'an a iin xaan' mii' tax̄in' kaa' xa'a' ku'u. Te n̄i xa'an nanduku' ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', te n̄i ndekuie n̄i mii' iin' a jaan', te n̄i xika n̄i nakasi ña'a' n̄i, te ndoo a ñuu n̄i. 43 Ndisu n̄i ka'an Jesús xiin' n̄i ndii:

—Kuní a ku'un i inga ñuu te ka'an ndoso' tu i tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a

nimá ne yivi', kuachi ndii xa chuun jaan' ni keta i nuu' Ndiosí kuaxi i —ni kachi a.

⁴⁴ Sakan' te ni xa'an a ka'an ndoso' a tu'un va'a jaan' tixin i'in vi'e mii' nakaya ne ndiee' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

5

Sọ'ọ ni xaa a kii' ni kana Jesús Simón Pedro te kunduu ra nda'a' xa'a' a
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ Unta' kii' iin' Jesús yu'u' mini ña nani' Genesaret ndii, kua'a' xava'a ne yivi' ni yoo ikan' ndee ni ku'ni' ña'a' ña xa'a' a ña kuni kuni so'ọ ña tu'un Ndiosí. ² Te ni xini Jesús ita' uvi ta'an tundo'o' ya'in yu'u' mini jaan'. Te ita' so'ọ nu', sakan' ña xa ni kiee te tava' tiaka' te natia ra ñunu' ra. ³ Sakan' te ni sko'nu' a tixin tundo' Simón, te ni xikan a ña kuxika' ra sie xiin' nu' yu'u' mini jaan'. Sakan' te ni xikundu'u' a, te ndee tixin tun' jaan' ni xa'a' a sania'á a ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴ Te kii' ndi'i ni ka'an a xiin' ne jaan', te ni ka'an a xiin' Simón jaan' ndii:

—To'ọ' ndo' xiin' tundo'o' yo'o' ndee mii' kunu ka'a', te sko'ni' ndo' ñunu' te tjin ndo' tiaka' —ni kachi a.

⁵ Te ni nakuijn Simón nuu' a ndii:

—Maestro, nii' ñuu ndi'e' ni xika ndjee' va ndu tava' ndu tiaka', te koo' xachi' ri' ni tjin ndu. Ndisu xa'a' a ña yo'ó ka'an ndii, va'a ku'un e' te sko'ni' ndu ñunu' tixin tikui —ni kachi ra.

⁶ Te kii' ni sko'ni' ra ñunu' jaan' ndii, kua'a' xava'a tiaka' ni tjin ra, te ñunu' ra ndii, xa yoo a tia'ndia a. ⁷ Sakan' te ni kana nda'a' ra te ndiaka'

ta'an' xiin' ra, te ñu'u' inga tundoo', te chindiee' ña'a' ra. Te ni xaa te jaan', te ni sakutu' xava'a ra uvi saa' tundoo' jaan' ndee xaku' va, te ndeka'nu nu'. ⁸ Te kij' ni xini Simón Pedro ña ni yoo ikan' ndii, ni xikuijn xiti' ra nuu' Jesús, te ni ka'an ra ndii:

—Tákuie, kuxioo un' nuu' i, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i —ni kachi ra.

⁹ Ni ka'an Simón jaan' sakan' xa'a' ña ni nandanj yi'vi va ra xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra xa'a' a ka ni tijn ra kua'a' ya'a tjaka'. ¹⁰ Te sakan' tu inga te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te nduu' Jacobo, xiin' Juan, te nduu' si'e Zebedeo ndii, ni nandanj yi'vi ra. Te ni ka'an Jesús xiin' Simón ndii:

—Kuän yi'vi un', taa. Sakan' ña ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi ña te kundikun ña yu'u —ni kachi a.

¹¹ Te kij' ndi'i ni xta'ni' Simón tundoo' xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan' ndee yu'u' miji ndii, ni nakoq ra nu' xiin' sakuu' a, te kua'an ra xiin' Jesús.

Sq'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Iin kivi' kij' xika' Jesús iin ñuu ndii, ni xaa iin te kumi' kui'e te'i kanii' ñu'u' nde'i ra. Te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni xikuijn xiti' ra, te ni katandiee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' kuní un' ndii, kuvi sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi ra.

13 Te n̄i sanakaá a nda'a' a, te n̄i tondia nda'a' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kij' un' —n̄i kachi a.

Te xa numi' sakan', te n̄i kiee ña'a' kui'e jaan'.

14 Sakan' te n̄i ka'an chuun' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' saa n̄i xaa a, te n̄i nda'a ra. Te n̄i ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Kua'an, te n̄ia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xa n̄i nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xa n̄i nda'a un', naa n̄i ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña n̄i nda'a xna'a un' —n̄i kachi a.

15 Te ndii, so'o kiku te kiku ka kuento xa'a' Jesús. Te kua'a' xava'a ne yivi' nakaya nuu' a te kuni so'o n̄ia ña ka'an a, te sanda'a tu ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' n̄ia. 16 Ndisu Jesús ndii, kua'an chito a mii' kataxin' te ndatu'un' a xiin' Ndiosí.

So'o n̄i xaa a kij' n̄i sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

17 Te unta' tu, kij' sania'á Jesús ne yivi' ndii, n̄i xikundiee kua'a' te fariseo xiin' kua'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. N̄i kiee te jaan' sakuu' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' sakuu' inga nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te yoo ña ndiee' xto'o e' Ndiosí xiin' Jesús te sanda'a a ne yivi'. 18 Ikan' te n̄i ndekuie kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra iin te kui'e xa'a', kanu' ra nuu' iin tun' xto. Te jaan' ndii, n̄i xika ra ko'ni ra vi'e xiin' te kui'e xa'a' jaan' te chikandu'u' ña'a' ra nuu' Jesús. 19 Ndisu n̄i kuv̄i kuyat̄in ra nuu' a xa'a' ña kua'a' va ne yivi' ñu'u' vi'e a jaan',

sakan' na nī kaā rā xīni' vī'e xiin' tē kuni kuvī jaan', tē nī sanundia'á rā ndia'vi' chio. Sakan' tē nī sanuu' rā tun' xtō mii' kandu'u' tē kuni kuvī jaan' ma'in' vī'e jaan' nuu' a. ²⁰ Tē kii' nī xinī Jesús ñā in̄i tē yivi' jaan' xini ña'a' rā ndii, nī ka'an̄ a xiin' tē kuni kuvī jaan' ndii:

—Tē yivi' kua'a, ka'án̄ i xiin' un' ñā xā nī ndoyō kuachī un' —nī kachī a.

²¹ Sakan' tē, tē sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí xiin' tē fariseo ndii, nī xa'a' ka'án̄ rā xiin' nimá rā ndii: “¿Yoo nduu' tē yivi' kaā', tuu rā, na kani'a' rā xa'a' Ndiosí? Sakan' ñā Ndiosí kuṭi' yoo ndiee' tē sandoyo' a kuachī nē yivi'.” ²² Ndisū Jesús ndii, nī xinī a ñā ka'án̄ tē jaan' xiin' nimá rā, tē nī ka'an̄ a xiin' rā ndii:

—Vā'a ka'án̄ ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i. ²³ ¿Ndee ñā nduu' ñā xaku' kā vixi ka'an̄ i xiin' tē kaā', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ñā xā nī ndoyō kuachī rā uun̄ ñáá ñā ndokō rā tē ku'un̄ rā? ²⁴ Sakan' na kuii' nia'ā yu'u, ñā nduu' tu tē yivi', ndo'ó ñā kumi' i ndiee' iin̄ yivi' tē sandoyo' i kuachī nē yivi' —nī kachī a.

Sakan' tē nī ka'an̄ a xiin' tē kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'án̄ i. Ndokō un', tē na'in̄ un' tun' xtō un', tē nu'u un' vī'e un' —nī kachī a.

²⁵ Xaka'án̄ e', tē nī ndondichī rā, tē nī na'in̄ rā tun' xtō rā mii' nī kandu'u' rā, tē nuu' ni'nu' sakuu' nē yivi' jaan', tē nī ketā rā xaka'nu' rā Ndiosí kua'an̄ rā. ²⁶ Tē nī nandan̄i vā sakuu' nē yivi' jaan', tē nī xaka'nu' nīā Ndiosí, tē yi'vi xava'ā nīā ka'án̄ nīā ndii:

—Vitin̄ ndii, nī xinī e' iin̄ chuun̄ ka'nu' koo' chukuu' —kachi nīā.

*So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)*

²⁷ Ndi'i jaan' te ni keta Jesús kua'an a, te ni xini a iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, te nani' Leví. Te jaan' ndii, ndu'u' ra mii' kendiaa' ya'vi' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²⁸ Sakan' te ni ndondichi ra, te ni nakoo ra sakuu' chuun nuu' ra, te ni xikundikun ña'a' ra. ²⁹ Te ni xa'a' Leví jaan' iin viko' chie vi'e ra xa'a' Jesús. Te kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma ni kixin xiin' tuku ne yivi', te ni xixi nia xiin' ra xiin' Jesús nuu' mesa. ³⁰ Te te fariseo xiin' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni ka'an kui'e ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Va'a xachi' xixi' ndo', te xi'i' ndo' xiin' te kendiaa' ya'vi' ñaa' xiin' inga ka te xaa' tu kuachi —ni kachi ra.

³¹ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni nia te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuví kuítí' kuni ra. ³² Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nia. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xini ña yoo kuachi nia te nama nia nimá nia —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'a'

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Sakan' te ni ka'an ka te jaan' xiin' a ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te ka'an chito va tu ra xiin' Ndiosí. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Ndisu te nda'a'

xa'a' yo'ó ndii, xixi' ra, te xi'i' ra tiaan tiaan —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá kuvi tijn ndiee' e' ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', te koõ nditia ña kii' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' ña? ³⁵ Ndisu xaa jin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'á' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a kaka nditia ne jaan' —ni kachi a.

³⁶ Te ni ka'an tu a jin ña ka'an ndiaa xiin' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii:

—Ndee jin ne yivi' xá'ndia jin tu'un' toto xaa', te na'ma' ndiaa ña toto yata'. Naa' saa ña sakan' ndii, ka'ndia saka ña ña xaa' jaan', te näkuitá a xiin' toto yata' jaan'. ³⁷ Te ndee jin tu ne yivi' ndii, taan' ña vino xaa' tixin jin' yata'. Sakan' ña naa' saa ña sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia jin' jaan', te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu jin' jaan'. ³⁸ Sakan' na kuii' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin jin' xaa'. ³⁹ Te ndee jin ne yivi' kii' xi'i' ña vino yata' va ndii, küni ko'õ ka ña te' xaa', sakan' ña ka'an ña ndii, xavixín' ka te' yata' jaan' —ni kachi Jesús.

6

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' ne Israel
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ Jin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kii' xka'ndiá Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan', te kuun' nda'a' ra a, te xaxi' ra ndikin' a kua'an ra. ² Te ni ka'an sava te fariseo ndii:

—¿Ndichun na xaa' ndo' ña xäta'an saa e' kivi' sábadó, ña xinandíee' e'? —ñi kachí ra.

³ Te ñi ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá tiá'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ñi xaa David xta'an' kii' ñi xi'i ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ⁴ Te jaan' ndii, ñi xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ñi nachii' ra xita' va'a su'un, te ñi xixi ra a, te ñi taxí tu ra a xixi te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', tee' ndee sutu kui'i' xata'an kuxi ña jaan' —ñi kachí a xiin' ra.

⁵ Te ñi ka'an tu a ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndíee' ndee xa'a' kivi' sábadó, ña xinandíee' e' —ñi kachí a.

So'ó ñi xaa a kii' ñi sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Te inga kivi' sábadó, ña xinandíee' ne yivi' ndii, ñi xka'ndia Jesús tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te sania'á ña'a' a. Te ñi ka'ni iin te kui'e nda'a' ku'a'á ikan'. ⁷ Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ñi chuun xa'a' va ra te kuni ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' jaan', sakan' te kuvi koo iin xa'a' ña tijn kuachi ra Jesús. ⁸ Ndisu Jesús ndii, xa xiní a saa xanini nimá te yivi' jaan'. Te ñi ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndondichi, te kujin un' ma'in' kaa' —ñi kachí a.

Te ñi ndondichi te jaan', te ñi xikujin ndichi ra ikan'. ⁹ Sakan' te ñi ka'an Jesús xiin' te kuni tijn kuachi ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáá ña va'a taxi' a saa e', uun ña ña ñia'a taxi' a saa e'? ¿Ñáá sakakú e' ne yivi', uun ka'ni' ndi'i' e' ñia, kachi a? Nakuiin ndo' —ni kachi Jesús.

¹⁰ Te kij' ndi'i ni xito ndiaa a nuu' i'in te ita' saa xinunduu ikan' ndii, ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a a. ¹¹ Te ni naka'mi va xini' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra saa kuvj nakasj ra Jesús.

Sq'o ni xaa a kij' ni nakaxin Jesús uxj uvj ta'an te nda'a' xa'a' a
(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Kij' sakan' ndii, ni kaa Jesús iin iku', te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. Te ni ndoo a ikan' nii' ñuu ndatu'un' a xiin' a. ¹³ Te kij' ni kitu' ndii, ni kana a sakuu' te ndikún ichi' a, te ni nakaxin a uxj uvj ta'an te jaan'. Te ni chindu'u' a kivi' ra apóstoles, te tianu a sania'á ichi' a. ¹⁴ Iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani' ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' Juan, ñani' ra, te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, ¹⁵ te inga tuku ra nani' Mateo, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi te nani' Zelote nduu' ra. ¹⁶ Te inga tuku ra nani' Judas, te nduu' ñani' Jacobo, te inga tuku ra nani' Judas

Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

Sọ'o ni xaa a kii' ni nakaya kua'a' ne yivi', te ni sanda'a ña'a' Jesús

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Ndi'i jaan', te ni nakaa' Jesús iku' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni xikuiin a iin xaan' mii' kandaá. Te ikan' ni nakaya kua'a' xava'a ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ne yivi', ne ni kije ñuu Jerusalén, xiin' inga ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kije yoso' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Ni xaa ne jaan' te kuni so'o' nia ña ka'an a. Te ni xaa tu nia te sanda'a ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' nia. ¹⁸ Te ni sanda'a tu a ne ndo'o' xaa' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá nia. ¹⁹ Te sakuu' ne yivi' ni xika tondia ña'a', sakan' ña xiin' ndiee' ña kumi' a ni sanda'a a sakuu' ne kuni kuvi jaan'.

Sọ'o ni xaa a kii' ni sania'á Jesús xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Sakan' te ni ndoni'i Jesús nuu' a mii' ita' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne nda'vi kuu', sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ndo'.

²¹ 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xi'í soko vitin, sakan' ña sanda'ni a ndo'ó.

'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xaku' vitin, sakan' ña kuaku ndo'.

²² 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' kundasi' ne yivi' ndo'ó, te saxio' nia ndo'ó, te ka'an kini nia xiin' ndo', te kania'a nia xiin' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ²³ Kij' sakan' ndii,

va'a va kuni i'in ndo'ó, te sij' tu kuni ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' ni'i' ndo' ndivi'. Kuachi ndii sakan' tu ni sando'o' ne xii' yata' e', te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁴ 'Ndisu ndo'ó, ne vika' ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña xa kumi' ndo' ña xakuatia' nimá ndo' iin yivi' yo'o' kuiti'.

²⁵ 'Ndo'ó, ne xika' chitu' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuxi'i va ndo' soko.

'Ndo'ó, ne xakú vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuaku suchi' ini va ndo'.

²⁶ 'Ndo'ó, ne ka'an va'a sakuu' ne yivi' xa'a' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña iin kachi ni xaa tu ne xii' yata' e' xta'an' xa'a' te ni ka'an tiakú tun vixi.

Sania'á Jesús yoo' ña kundani e' ne ndasi' yoo' (Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ 'Ndisu ka'an i xiin' ndo'ó, ne xini so'o ña ka'an i vitin ndii: Kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó. Te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó. ²⁸ Te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó. Te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne kanja'a xiin' ndo'.

²⁹ Te naa' ni sa'ndia' yoo ka iin ta'vi' nuu' ndo' ndii, taxí tu ndo' tukú ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' nja. Te naa' yoo ka tu'un toto tití ndo' ndii, taxí tu ndo' ndini ndo' nda'a' nja. ³⁰ Te yoo ka xikán ña'a ndo' ndii, taxí tu ndo' a. Te yoo ka xakuina' ña'a ndo' ndii, nakán ka ndo' a nuu' nja. ³¹ Te saa kuni ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, sakan' tu saa ndo'ó xiin' nja.

³² 'Te naa' kundani ndo' ne ndani ndo'ó kuiti' ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. ³³ Te naa' saa ndo' ña va'a xa'a' ne xaa'

ñā vā'a xa'a' ndo' kujti' ndii, kōo' ndee iin ñā vā'a xaa' ndo' na sakan', kuachī ndii ndee ne kōo' Ndiosí nuu' xaa' ñā jaan'. ³⁴ Te naa' satatu ndo' ñā'a ndo' nuu' ne ndiatu' inī ndo' nataxi a te kōo ya'vi' a ndii, kōo' ndee iin ñā vā'a xaa' ndo' na sakan', kuachī ndii ndee ne kōo' Ndiosí nuu' satatu ta'an' ñā'a nīa, te natiin' kua'a' ka nīa xata' a. ³⁵ Ndisu ndo'ó ndii, kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te saa ndo' ñā vā'a xa'a' ne jaan', te satatu ndo' ñā'a ndo' te kundiātu inī ndo' nataxi nīa a, te natiiin ndo' iin ñā vā'a vā, kunduu ndo' si'e Ndiosí ñā ka'nu' koo' chukuu'. Sakan' ñā ñā jaan' ndii, vā'a inī a xini a ne tāxi' ñā chindani a, te vā'a tu inī a xini a ne nīa'a. ³⁶ Na kunduu ndo' ne kuvita inī xa'a' ne yivi' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí kuvita inī a xa'a' nīa.

Yo'o' sania'á Jesús ñā vā'a saa e' kuenta kuu' ne yivi'

(Mt. 7:1-5)

³⁷ 'Nātava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nātava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. Kātun' ndo' ne yivi', te kātun' Ndiosí ndo'ó. Kōo ka'nu' inī ndo'ó xa'a' ne yivi', te kōo ka'nu' tu inī a xa'a' ndo'. ³⁸ Taxi ndo'ó ñā'a ndo' nda'a' ne yivi', te taxi tu Ndiosí ñā jaan' nda'a' ndo'. Ñā jaan', kij' taxi ñā'a' a ndii, chunku'vā vā'a ñā'a' a, te chunkutu' ñā'a' a, te kisi' a ku'vā jaan' te naku'un vā'a ka a, te sakutu' kati'i' a nuu' toto ndo' ndee kuitia vi' ñā'a jaan'. Kuachī ndii, xiin' ku'vā ñā chu'un' ndo' ñā jaan', chu'un' tu Ndiosí ñā taxi a nda'a' ndo' —ni kachi Jesús.

³⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' nīa iin ñā ka'an ndīaa ndii:

—Xiní e' ña küvi kundjaka jin te kui'e nuu' tukü te kui'e nuu' ku'un ra ichi', kuachi ndii koyo uvi saa' ra ta'vi'. ⁴⁰ Jin te sakuaan ndii, süu' te xiní ka nduu' te jaan' te sakan' te sania'á ña'a'. Ndisu kij' ndi'j sakuaan ra ña xini tuni jaan' ndii, kunduu' ra ndee naa te sania'á ña'a' jaan'. ⁴¹ Vä'a xaa' un' xito' un' naá xi'e itun' nduchi' nuu' ta'an' un', te xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mji' un'. ⁴² Vä'a xaa' un' ña ka'an un' xiin' ta'an' un' ndii: "Taxi na xta'ni' i xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' un', ñani i", kij' xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mji' un'. Te xasuvi' xiin' mji', va'a ka xi'na xta'ni' un' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mji' un'. Te sakan' küvi koto'ni kaxi' un' te xta'ni' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ta'an' un' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an ne yivi' küvi nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' nja
(Mt. 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ 'Ndee jin itun' va'a küvi kuun nduu' nja'a nda'a', te ndee jin tun' nja'a küvi kuun nduu' va'a nda'a'. ⁴⁴ Kuachi ndii, i'in itun' tata ndii, küvi nakuni e' nu' xiin' nduu' ña kuun' nda'a' nu'. Sakan' ña küvi ka'ndia e' higo nda'a' tun' iñu', ni ndee küvi tu ka'ndia e' uva nda'a' iñu' kui'. ⁴⁵ Te sakan' tu jin ne yivi' va'a ndii, xaa' nja ña va'a ña ñu'u' nimá nja, te ne nja'a ndii, xaa' nja ña nja'a ña ñu'u' nimá nja. Sakan' ña ña taxa'a chitu' nja nimá nja jaan' nduu' ña ka'an nja.

Yo'o' ka'an ndiaa Jesús xa'a' uvi ta'an te xa'a' vi'e
(Mt. 7:24-27)

46 '¿Ndichun na ka'án ndo' xiin' i ndii: “Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i”, te xaa' ndo' ña ka'án i? 47 Yoo ka kuaxi nuu' i, te xini so'o ña ña ka'án i, te xaa' ña a ndii, sania'á i ndo'ó yoo xiin' nakuitá ña. 48 Nakuitá ne jaan' xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, kunu va ni xatia ra chichi xa'a' vi'e ndee ni tondia ra yuu' chie mii' ni sakanía' ra xa'a' vi'e jaan'. Te kij' ni kiee kua'a' teñu'u' itia ndee ni ndaa ra', te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, sakan' ña ni xa'a ra a xata' yuu'. 49 Ndisu yoo ka xini so'o ña ka'án i, te xaa' ña a ndii, nakuitá ña xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, ni xa'a ra vi'e jaan' nuu' ñu'u' kujiti', te ni sakanía' ra xa'a' a. Te kij' ni kiee kua'a' teñu'u' itia, te ni ndaa ra', te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, te ni nduxin xachi' a —ni kachi Jesús.

7

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iin te xín'
(Mt. 8:5-13)

1 Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan' nuu' ne jaan' ndii, ni keta a kua'an, te ni xaa a ñuu Capernaum. 2 Te ikan' ni ndu'u' iin te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xín'. Te xa kuni kuvj kuu iin te xika' nuu' nuu' ra, te kundani ya'a ra. 3 Te kij' ni xini te jaan' kuento xa'a' Jesús ndii, ni ti'vi' ra iin uvi te xixa nuu' ne judío te ka'an nda'vi ra xiin' Jesús, te kixin sanda'a a te xika' nuu' nuu' ra jaan'. 4 Te ni ndekuie te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Iin te xata'an ña chindíee' ña'a' un' nduu' ra, ⁵ sakan' ña ndani ra ne ñuu e', te ni xa'a mii' tu ra iin vi'e mii' nakayá ndu —ni kachi ra.

⁶ Te ni keta Jesús kua'an a xiin' ra. Te kii' xa kuyatin' a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni ti'vi' ra iin uvi te xini ta'an' xiin' ra, te kua'an ka'an te jaan' xiin' Jesús. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ka'an te xa'ndia chuun' ndii: “Tákuie, sändi'ni xiin' mii' un' kōo' nduu' xachi' yu'u na ndi'vi' un' vi'e i, ⁷ xa'a' a jaan' na ni ndee ni kundieni i ña ku'un nata'an' i xiin' un'. Sakan' na kuii' ka'an chuun' kuiti' un', te nda'a te xika' nuu' nuu' i. ⁸ Kuachi ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo' tu te xiin' te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kii' ka'an i xiin' iin ra: Kua'an' ndii, kua'an ra. Te kii' ka'an i xiin' inga ra: Nja'a ndii, kuaxi ra. Te kii' ka'an i xiin' te xika' nuu' nuu' i: Saa un' ña yo'o' ndii, xaa' ra ña jaan'”, kachi ra —ni kachi te xini ta'an' xiin' ra jaan' xiin' a.

⁹ Te kii' ni xini so'o Jesús ña jaan' ndii, ni nandaní a ni xini a te xa'ndia chuun' jaan'. Te ni ndiko kuiin a, te ni ka'an a xiin' ne ndikún ña'a' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, tia'an kuni i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne ini xini yu'u ndee naa ini te jaan' —ni kachi a.

¹⁰ Te kii' ni nandiko' te ni ti'vi' te xiin' jaan' vi'e ndii, xa ni nda'a te xika' nuu' jaan'.

S'o' ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús si'e iin ña' kuaan' ñuu Nain

11 Te kij' n̄i xka'ndīa ndia'vi' kivi' ndii, n̄i keta Jesús, te kua'an a ñūu ña nani' Naín. Te kua'an tu kua'a' ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ka ne yivi' xiin' a. 12 Te kij' n̄i kuyat̄in a yi'e' ñūu jaan' ndii, n̄i xini a ña kua'an nataan' ne yivi' iin te n̄i xi'i. Te n̄i xi'i jaan' ndii, iin ndaa' ra sakan' nduu' si'e' iin ña' kuaan', te kua'a' va ne ñūu jaan' kua'an xiin' a'. 13 Te kij' n̄i xini xto'o e' ña' jaan' ndii, n̄i kuvita in̄i a xa'a' a', te n̄i ka'an a xiin' a' ndii:

—Kuäku un' —n̄i kachi a.

14 Te n̄i kuyat̄in a mii' kanu' te n̄i xi'i jaan', te n̄i tondia nda'a' a ña'a' a, te n̄i xikuita te ndiso' ña'a', te n̄i ka'an Jesús ndii:

—Te lui, xiin' yo'ó ka'an i, ndokoo un' —n̄i kachi a.

15 Sakan' te n̄i ndokoo te n̄i xi'i jaan', te n̄i xa'a' ka'an ra. Te n̄i sanakua'a ña'a' Jesús nda'a' si'i' ra. 16 Te n̄i yi'vi xava'a sakuu' ne yivi' jaan' kij' n̄i xini n̄ia ña jaan', te n̄i xaka'nu' n̄ia Ndiosí ka'an n̄ia ndii:

—Iin te ka'nu' ka'an tiakú tu'un Ndiosí n̄i tuvi tein e' —n̄i kachi n̄ia.

Te n̄i ka'an tu n̄ia ndii:

—Ndiosí ndii, kuaxi ch̄ind̄iee' a yoo', ne nduu' kuenta a —n̄i kachi n̄ia.

17 Te n̄i kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Judea xiin' sakuu' ñūu ña ñu'u' yat̄in jaan'.

Ka'an Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan, te n̄i sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 11:2-19)

18 Te nda'a' xa'a' Juan ndii, n̄i ndatu'un' ndi'i ra nuu' te jaan' xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús. Te n̄i

kaṇa Juan jaan' uvi ta'an ra, ¹⁹ te ni ti'vi' ña'a' ra nuu' Jesús, te ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni tjanu' Ndiosí sakakú ndu'u, uun va'a ka ndiatu' ndu xaa inga ra?, kachi ndo'”, ni kachi Juan xiin' te jaan'. ²⁰ Sakan' na kij' ni ndekuie te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ni ti'vi' ndu'u te ndatu'un' ndu yo'ó ndii: ¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakakú ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? —ni kachi ra.

²¹ Xa sava ni hora jaan' ni sanda'a Jesús kua'a' ne kuni kuví xiin' ki'in' nuu' kui'e xiin' kui'e xij, te ni tava' tu a kua'a' ña ndiva'a nimá ne yivi', te ni sanda'a tu a kua'a' ne kui'e nduchi' nuu'.

²² Te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' Juan ña ni xinjí nduchi' nuu' ndo' xiin' ña ni xinjí so'o ndo'. Ne kui'e nduchi' nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' nja, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' nja, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a nja, ne so'o' ndii, nuniá' so'o nja, ne ni xi'j ndii, natiaku nja, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' nja. ²³ Te sañu'u' va Ndiosí ne nãkoo ña inji nja xini nja yu'u —ni kachi a.

²⁴ Te kij' ni kiee te jaan' kua'an ra ndii, ni xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo ni xa'an koto ndo' kij' ni xa'an ndo' mii' taxin' kaa'? ¿Ñáá ni xan koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachí'? ²⁵ Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo ni xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi' te ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' toto

ndaṭun' jaan' te ndiee' sij' ra ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'. ²⁶ Sakan' na kuii', ¿yoo nduu' ra ni xa'an koto ndo'? ¿Ñáá iin te ka'án tiakú tu'un Ndiosí? Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, suvi xna'a ra, ndisu ya'a ka te sakan' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' te jaan'. ²⁷ Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Koto un', ti'vi' i xi'na iin te xika' nuu' nuu' i, te te jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'. Sakan' kachi a.

²⁸ 'Te ka'án i xiin' ndo' ña tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi' ne nda'vi so'o kuiti' nduu' ne ka'nu' ka ikan' te sakan' Juan jaan'. ²⁹ Te sakuu' ne ni xini so'o ña ni ka'an te jaan', ndee te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma ndii, ni nia'a ña ña ña ndaku xaa' Ndiosí, sakan' na ni chichi ña kuenta a ni xaa Juan jaan'. ³⁰ Ndisu te fariseo xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni xasiin' ra ña kuní Ndiosí xa'a' ra, sakan' ña ni nama ra nimá ra, ña jaan' na ni sakuchi' ña'a' Juan kuenta a.

³¹ '¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Te, ¿yoo xiin' nakuita ña? ³² Nakuita ña xiin' ndee naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi, te ka'án xiin' ta'an' ña ndii: "Ni tivi ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita ndu yaa nda'vi kua'an, te ni xaku ndo'", kachi xiin' ta'an' ña. ³³ Sakan' kuu' ña, kuachi' ndii ni kixin Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te ni xixi va'a ra, te ni ndee ni xi'i tu ra vino. Te ni ka'an ndo' ña ña ndiva'a naá nimá ra. ³⁴ Ikan' te ni xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i'

ĩ, te ka'án ndo' ña iin te xixi' ndaši' nuu' nduu' i, te nduu' tu i iin te xinĩ. Te ka'án tu ndo' ña nduu' i te ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' tuku te xaa' kuachĩ, kachi ndo'. ³⁵ Ndisu ne kumi' ña ndichi ndii, nia'á ña a xiin' ña xaa' ña —ñi kachĩ Jesús.

So'q ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e iin te fariseo, te nani' Simón

³⁶ Iin te fariseo ni ka'an nda'vi xiin' Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te ni ndi'vi a, te ni xikundu'u' a te kuxi a nuu' mesa. ³⁷ Ikan' te ni xaa iin ña'a', ña' xaa' kuachĩ, sakan' ña ni xinĩ a' kuento ña ndu'u' Jesús vi'e te fariseo jaan' xixi' a, te ni'i' a' iin limita yuu' ña ni ku'a' xiin' alabastro mii' naá xa'an xavixín' xava'a. ³⁸ Te ni kuyatĩn a' xata' Jesús xaku' a' iin' xiti' a' xa'a' a, te ni xa'a' xitía tikui nduchi' nuu' a', te ni chii xa'a' Jesús, sakan' te ni sanayaa' a' a' xiin' ixi' xini' a', te ni chito tu a' a', te ni sakaan' a' xa'an xavixín' jaan' xa'a' a. ³⁹ Kii' ni xinĩ te fariseo, te ni kana Jesús, te kuxi a vi'e ra jaan', ña xaa' ña'a' jaan' xiin' a ndii, ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Te yivi' ka' ndii, naa' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí xna'a nduu' ra ndii, nakunĩ ra ndee nuu' ña'a' nduu' ña' tondía ña'a' ka', sakan' ña ña' xaa' kuachĩ nduu' a'”, ni xanĩni ra xiin' nimá ra. ⁴⁰ Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Simón, yoo iin ña kuni ka'an i xiin' un' —ñi kachĩ a.

Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii:

—Maestro, ka'an xiin' i —ñi kachĩ ra.

⁴¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo uvi ta'an te yivi', te ni tatū xu'un' nuu' iin te satatu xu'un'. Iin ra ndii u'un ciento ndiso' ika' ña'a' ra. Te inga ra ndii, uvi xiko uxī ndiso' ika' ña'a' ra. ⁴² Te kij' ni kuvī sanandiko' uvi saa' ra xu'un' ña ni tatū ra jaan' ndii, ni yoo ka'nu' ini te satatu xu'un' jaan' xa'a' uvi saa' ra. Te ka'an xiin' i vitin, ¿ndee te yivi' jaan' nduu' te nia'a ña kundani ka ra te satatu xu'un' jaan'? —ni kachi Jesús.

⁴³ Te ni nakuiin Simón ndii:

—Tuu i ndii, te ni ndiso ika' kua'a' ka ña'a' jaan' nduu' te kundani ka ña'a' —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an un' —ni kachi a.

⁴⁴ Sakan' te ni nakoto a nuu' ña'a' jaan', te ni ka'an a xiin' Simón ndii:

—¿Xa ni xini un' ña xaa' ña'a' kaa' xiin' i? Kij' ni xaa i vi'e un' ndii, ni taxī un' tikui natia i xa'a' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, xiin' tikui nuu' a' ni sachii' a' xa'a' i, te xiin' ixi' xini' a' ni sanayaa' a' a. ⁴⁵ Te ni ndee nuu' i ni chito un'. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, tia'an vikuin a' chito a' xa'a' i ndee kij' ni xaa i vi'e un'. ⁴⁶ Te ni ndee xa'an oliva ni saka' un' xini' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, ni saka' a' xa'an xavixín' xava'a xa'a' i. ⁴⁷ Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' un' ndii, tee' ndee kua'a' ya'a kuachi ndiso' ña' kaa' ndii, xa ni ndoyo a, sakan' ña kua'a' va kundani a' yu'u. Ndisu yoo ka tuu ña sie kuiti' kuachi ña ni ndoyo ndii, sie kuiti' kundani ña yu'u —ni kachi a.

⁴⁸ Te ni ka'an a xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

49 Te, te yivi' te ndiee' xixi' xiin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' te kaa', tuu ra, na ka'an ra ña xa ni ndoyo kuachi ña' kaa'? —ni kachi ra.

50 Te ni ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u ndii, xa ni kaku un' nuu' kuachi un'. Kua'an te Ndiosí na taxí ña maní' koq xiin' un' —ni kachi a.

8

Yo'o' ka'an a xa'a' ña'a', ne ni chindiee' ta'an' xiin' Jesús

1 Te kij' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni xa'an Jesús xiin' te uxí uví nda'a' xa'a' a jaan' saa ñuu xiin' nda'a' a ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'. 2 Te kua'an tu ndia'vi' ña'a', ne ni ndiaká ta'an' xiin' a. Sava ne jaan' ni sanda'a a nuu' kui'e, te sava tuku ña ni tava' a ña ndiva'a nimá. Iin ña'a' jaan' nani' María Magdalena, ña' ni tava' Jesús uxá ta'an ña ndiva'a nimá. 3 Te inga ña'a' jaan' nani' Juana, ña' si'i Chuza, te ndiso' chuun' xa'a' ña'a' Herodes. Te inga ka ña'a' jaan' nani' Susana, xiin' ki'in' tuku ña'a', ne ni chindiee' ña'a' xiin' ña'a' ña.

Sor'o kua'an ña ni sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mi' kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mt. 13:1-15; Mr. 4:1-20)

4 Te kij' ni nakaya kua'a' koo' chukuu' ne yivi', ne ni kije ki'in' ñuu, te kuní ña Jesús ndii, ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' ña:

5 —Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mi' xika' ra. Te kij' kiku' ra ndikin'

jaan' ndii, sava a ni koyo nuu' ichi', te ni xain ne yivi' a. Te ni ndekuie tu saa, ti' ta'nu' ndivi', te ni xaxi' ri' a. ⁶ Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' nu'u' xata' yuu'. Te kii' ni ndutia a ndii, ni ichi xachi' a, sakan' na ni nayaa nu'u' mii' ita' a. ⁷ Te sava tu tuku a ni koyo tein ku'u iinu'. Te kii' ni xa'nu iinu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' na'a' a. ⁸ Te sava ka tuku a ni koyo nuu' nu'u' na'ma. Te ni ndutia a, te ni xa'nu a, te ni kuun ya'a ndikin' a. Te i'in itia trigo jaan' ni taxi ndee ciento vi' ndikin' —ni kachi a.

Kii' ndi'i ni ka'an Jesús na jaan', ikan' te ni ka'an ti'e' ka a ndii:

—Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' na ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús na ka'an ndiaa jaan'
(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni ndatu'un' na'a' ra saa kuni kachi na ni ka'an ndiaa a jaan'. ¹⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí na kundani ndo' na xini mii' kujiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' inga ne yivi' ndii, xiin' na ka'an ndiaa kujiti' ka'an i. Sakan' te tee' ndee xito' na ndii, koo' xachi' a kuvi kuni na. Te tee' ndee xini so'o te xini so'o na ndii, kundani na a.

Ka'an Jesús ndee na kuni kachi na ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Na yo'o' kuni kachi na ka'an ndiaa i jaan'. Ndikin' jaan' nduu' ndee naa tu'un Ndiosí. ¹² Te

ichi' mii' n̄i koyo s̄ava nd̄ikin' jaan' nduu' ndee naa nimá s̄ava ne yivi', ne xini so'õ tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so'õ n̄ia a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un' a ña jaan' nimá n̄ia te kuini n̄ia kuni n̄ia Ndiosí te kaku n̄ia nuu' kuachi n̄ia. ¹³ Te ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' n̄i koyo s̄ava nd̄ikin' jaan' nduu' ndee naa nimá s̄ava tuku ne yivi', ne xini so'õ tu'un Ndiosí, te va'a kuni n̄ia natiin' n̄ia a. Ndisu koo' t̄io'õ a nimá n̄ia, xa'a' a jaan' na iin kani' t̄io' kandixa' n̄ia, te kij' ndo'o' nimá n̄ia ndii, nakoo' n̄ia tu'un jaan'. ¹⁴ Te ñu'u' mii' yoo ku'u iñu', mii' n̄i koyo s̄ava nd̄ikin' jaan' nduu' ndee naa nimá s̄ava ne yivi', ne xini so'õ tu'un Ndiosí. Ndisu kiee' so'õ n̄ia kua'an n̄ia, te xa'a' ndi'n̄i va nimá n̄ia xa'a' ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña vika', xiin' ña si' ña yoo iin yivi'. Te tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' a ndee naa ña koo' nd̄ikin' kuun' nda'a'. ¹⁵ Te ñu'u' ña'ma mii' n̄i koyo s̄ava nd̄ikin' jaan' nduu' ndee naa ne xini so'õ tu'un jaan', te xika' ndaku n̄ia xiin' a, te ini n̄ia xini n̄ia a xiin' nimá va'a. Te kundieni n̄ia xaa' n̄ia ña ka'an tu'un jaan'.

*Sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' kaa tuún
(Mr. 4:21-25)*

¹⁶ 'Ndee iin ne yivi' n̄akun' kaa tuún, te kani n̄ia t̄ixin iin kisi, n̄i ndee kani tu n̄ia a t̄ixin iin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' n̄ia a, te xani' n̄ia a mii' sukun te kuv̄i t̄uvi' nuu' ne xka'ndiá t̄ixin vi'e. ¹⁷ Kuachi ndii koo' ndee iin ña iin' sa'vi ña n̄at̄uvi, te koo' tu ndee iin ña ñu'u' si'e ña n̄at̄uvi saa Ndiosí, te kuni ne yivi' a naá kivi'. ¹⁸ Ch̄uun xa'a' va ndo' saa xini so'õ ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Kuachi ndii, yoo ka kundani s̄ava ña ka'an

i jaan' ndii, taxí i ña kundani kua'a' ka ña a. Ndisu yoo ka taxí' so'o xa'a' a jaan' ndii, ndee ña sie, ña tuu ña kundani ña, nandosó' ña saa i —ñi kachí a.

So'o ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' ña

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Sakan' te ni xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Ndisu ni kuví kuyatín ña nuu' a sakan' ña chitu' ni'i va ne yivi'. ²⁰ Ni ka'an iin ne yivi' xiin' a ndii:

—Tákui'e, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' ña, te kuni kuni ña yo'ó —ñi kachí ña.

²¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Ndee naa si'i' xiin' ñani i nduu' sakuu' ne xini so'o tu'un Ndiosí, te xaa' ña ña ka'an a —ñi kachí a.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuiin tachi' ndiee'

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Unta' ndii, ni skó'nu' Jesús tixín iin tundoo' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—To'o' ndo', te xka'ndia e' tukú ta'vi' xioo miní —ñi kachí a.

Sakan' te ni keta a kua'an a xiin' ra. ²³ Te kii' kua'an ra nuu' miní jaan' ndii, ni kixín Jesús. Te ni xa'a' xika' ndiee' tachi', te ni xa'a' ko'ni' tikui tixín tundoo' jaan', te xa ndeka'nu xa ndeka'nu nu'. ²⁴ Te ni sandoto' ra Jesús ka'an ra xiin' a ndii:

—i Tákui'e, tákui'e, xa kuni ndoñu'u' e! —ñi kachí ra.

Te n̄i ndokoo a, te n̄i ka'an chuun' a xiin' tach̄i' xiin' t̄ikui m̄in̄i, te n̄i x̄ikuijn ndoo tach̄i' jaan', te n̄i nakunā tax̄in' tu t̄ikui m̄in̄i jaan'. ²⁵ Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá tia'an tu in̄i ndo' xini ndo' yu'u? —n̄i kach̄i a.

Te n̄i nandan̄i yi'vi ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tach̄i' xiin' t̄ikui m̄in̄i ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —n̄i kach̄i ra.

S̄o' o n̄i xāa a kij' n̄i t̄ava' Jesús ña ndiva'a nimá iin te ñu'u' Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Sakan' te n̄i xāa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tuk̄u ta'vi' yu'u' m̄in̄i Galilea jaan', nuu' ñu'u' ne Gadara. ²⁷ Te kij' n̄i nuu' Jesús tundoo' jaan' ndii, n̄i kix̄in nata'an' iin te Gadara xiin' a, te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá ra. Te xa na'a' va sando'o' ña'a' a te koo' toto ni'nu' ra, te n̄i ndee ndü'u' tu ra vi'e. Süu' jaan' ndii yavi ndii ndu'u' ra. ²⁸ Te kij' n̄i x̄in̄i ra Jesús ndii, ti'e' va n̄i nde'i ra te n̄i x̄ikuijn xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuax̄i un' sataña'a' un' yu'u, Jesús si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'an nda'vi i xiin' un' ña sando'o' u'vi un' yu'u —n̄i kach̄i ra.

²⁹ N̄i ka'an ra sakan' xiin' a sakan' ña xa n̄i ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ña keta a nimá ra. Kuach̄i ndii xa na'a' va xiko' ni'i' ña'a' ña ndiva'a jaan'. Tee' ndee satiín ña'a' ne yivi' xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa ña yoo tivi, ndii xa'ndia ra ña jaan', te taxi' ña'a' ña ndiva'a jaan'

te kua'an ra mii' taxin' kaa'. ³⁰ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Saa nani' yo'ó? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Legión nani' i —ni kachi ra.

Ni ka'an ra ña jaan', kuachi ndii kua'a' va ña ndiva'a ni ko'ni nimá ra. ³¹ Sakan' te ni ka'an nda'vi va ña ndiva'a jaan' nuu' Jesús, ña ti'vi' ña'a' a yavi kunu va. ³² Yatın ikan' ni yoó iin itun te ndoso' iin ti'vi' chie kinj xaxi' ri' ku'u. Te ni ka'an nda'vi tukuu a xiin' Jesús ña taxı a ña kun ko'ni a tixın kinj jaan'. Sakan' te ni taxı Jesús ña ko'ni a tixın ri'. ³³ Te ni kiee ña ndiva'a jaan' nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixın kinj jaan'. Te ni taxta'an' ri' ni nakaa' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyo ri' minı te ni ka'a ndoo ri' te ni xi'i ri'.

³⁴ Te yivi' te ndiee' xito' kinj jaan' ndii, ni xınu ra kuan nu'u ra kij' ni xıni ra ña ni ndo'o ti' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra ndee ña ni xka'ndia. Te ni ka'an tu ra xiin' ne ndiee' yatın ñuu jaan'. ³⁵ Te ni kiee ne yivi' kuan kunj nduchi' nuu' nıa ndee ña ni xka'ndia ikan'. Te ni ndekuie nıa mii' iin' Jesús, te ni xıni nıa, te ni ñu'u ña ndiva'a nimá ndu'u' ra nuu' Jesús, ni'nu' ra toto, te xa kuvı tu xanini va'a ra. Kij' ni xıni ne yivi' ña jaan' ndii, ni yi'vi va nıa. ³⁶ Te ne yivi' ne ni xıni nduchi' nuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an nıa xiin' inga ne yivi' ña ni sanda'a Jesús te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan'. ³⁷ Te sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Gadara jaan' xiin' nda'a' a ndii, ni ka'an nda'vi nıa nuu' Jesús, ña na ku'un a, sakan' ña ni yi'vi xava'a nıa. Te kij' skó'nu'

a tixin tundoo' kua'an a ndii, ³⁸ ni xikan te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te taxi a ña ku'un na ra xiin' a. Ndisu ni ndei' ña'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

³⁹ —Kuan nu'u vi'e un', te ka'an un' xiin' ne yivi' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí xa'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni nandiko' ra ñuu ra, te ni ka'an ra xiin' sakuu' ne yivi' jaan' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Jesús xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e níi'
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Te kii' ni nandiko' Jesús ndii, ni natijn maní' va ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xa ndiee' nia ndiatu' ña'a' nia. ⁴¹ Sakan' te ni kuyatin iin te nani' Jairo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' nduu' ra. Te ni xikuijn xiti' ra nuu' a, te ni ka'an nda'vi va ra xiin' a ña ku'un a vi'e ra. ⁴² Sakan' ña yoo iin ndaa' kulu' ña' sie si'e ra ña' kumi' uxi uvi kuiya tiq', te xa yoo a' kuví a'.

Te kii' kua'an Jesús xiin' ra ndii, ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an nia. ⁴³ Te tejn ne yivi' jaan' ka'ni iin ña' ndo'o' kui'e níi', te xa uxi uvi' kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. Te xa ni ndi'i ndoo xu'un' a' ni xa'ni' a' nda'a' ki'in' te tatan', ndisu ndee iin ra ni kuví sanda'a ña'a'. ⁴⁴ Te ni kuyatin a' xata' Jesús, te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a. Te xaka'an e' te ni xikuijn níi' a' jaan'. ⁴⁵ Ikan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Yoo ni tondia nda'a' yu'u'? —ni kachi a.

Te xa'a' a ña sakuu' nja ni ka'an ña ni tondia nda'a' ña'a' nja ndii, ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Koto un', takui'e, saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni yo'ó, te chinda'a' nja yo'ó, te kusaa' ndatu'un' un' ndii, yoo ni tondia nda'a' toto i, kachi un' —ni kachi ra.

⁴⁶ Ndisu ni ka'an Jesús ndii:

—Xini i ña ni tondia iin ne yivi' yu'u, sakan' ña ni xini i ña ni kije ña ndiee' i, te ni nda'a' iin ne yivi' —ni kachi a.

⁴⁷ Te kij' ni xini ña'a' jaan' ña küvi' tisi'e xiin' mji' a' ndii, kisi' yi'vi ña'a' a. Te ni kuyatin' a, te ni xikuiin' xiti' a' nuu' Jesús. Te ni ka'an a' xiin' a' nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndee xa'a' ni tondia a' yu'u' toto a, xiin' saa vi' numi' ni nda'a' a'. ⁴⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa ni nda'a' un', pia'un, xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxí ña maní' koo xiin' un' —ni kachi a.

⁴⁹ Kij' kusaa' ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni xaa' iin te ni kije vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Taku'e, xa ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sataña'a' ka un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi ra.

⁵⁰ Te Jesús ndii, ni xini so'o a ña ni ka'an te jaan', te ni ka'an a xiin' Jairo ndii:

—Kaka nimá un', ini kuiti' un' kuní un' yu'u, te ña' si'e un' ndii, natia'ku a' —ni kachi a.

⁵¹ Te kij' xka'ndiá Jesús vi'e Jairo jaan' ndii, ni taxí a xka'ndia ndee ka ne yivi' mi' kandu'u' ña' ni ndoñu'u' jaan', süu' jaan' ndii Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, xiin' yuva' si'i' ña' sie jaan' kuiti' ni taxí a xka'ndia xiin' a. ⁵² Te kij' sakan'

ndii, kuaa' sakuu' ne yivi' xaku' suchi' ini nja xa'a' ña' ni xi'i jaan'. Te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Kuäku ka ndo' xa'a' ña' sie kaa'. Kuachj ndii kuasa' ni xi'i a', süu' jaan' ndii kixin kujti' a' —ni kachj a xiin' nja.

⁵³ Te ni xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaan', sakan' ña xini nja ña xa ni xi'i a'. ⁵⁴ Te ni tjin a nda'a' ña' sie jaan', te ti'e' ni ka'an a ndii:

—Ña' sie, ndokoo un' —ni kachj a.

⁵⁵ Sakan' te ni natiaku a'. Te jin ni ndokoo tjo' a'. Te ni ka'an chuun' Jesús xiin' yuva' si'i' ña' jaan', ña taxj nja ña kuxi a'. ⁵⁶ Te ni nandanj va yuva' si'i' ña' sie jaan'. Te ni ka'an ndjee' va Jesús xiin' nja ña ka'an nja xiin' ndee jin ne yivi' ña ni xaa a sakan'.

9

Sq'o ni xaa a kij' ni ti'vi' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Te ni nakaya Jesús te uxj uvj ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni taxj a ndjee' ra te kuvj tava' ra sakuu' nuu' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxj tu a ndjee' ra te kuvj sanda'a ra ne kuni kuvj. ² Te sakan' tu ni tjanu' ña'a' a te ka'an ndoso' ra xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te sanda'a tu ra ne yivi'. ³ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Köni'i ndo' ndee jin ña'a' ku'un ndo' ichi'. Köni'i ndo' tun' katuvi' ndo', ni ndee tindaa' ndo', ni ndee ña xaxi', ni ndee xu'un', ni ndee inga ndini. ⁴ Ndee ka vi'e ne yivi' mii' xaa ndo'

ndii, i_kan' k_ui_ti' k_und_iee ndo' ndee k_iee ndo' ñuu jaan'. ⁵ Te naa' xaa' ndo' i_jn xaan', te na_tiin' va'a ne yivi' ndo'ó ndii, k_iee ndo' ñuu jaan', te sa_koyó ndo' ya_ka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña jaan' sa_kuni' ña'a' ndo' ña koo ña tundo'o' —ñi kachi Jesús.

⁶ Sakan' te ñi k_iee ra kua'an ra saa ñuu ka'an ndoso' ra tu'un va'a, te sanda'a ra ne kuni kuvi mii' ka kua'an ra.

So'o ñi xaa a kii' ñi xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Kii' ñi xini so'o Herodes, te ñi xa'ndia chuun' kuu' nuu', sa_kuu' ña ñi xaa Jesús ndii, ñi ndi'ni va ra xa'a' a. Sakan' ña sava ne yivi' ka'an ndii: “Ñi na_tiaku Juan, te te jaan' nduu' Jesús”, kachi ña. ⁸ Te sava tuku ña ka'an ndii: “Elías, te ñi ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' ra”, kachi ña. Te sava tuku ña ka'an ndii: “Iin te ñi ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' ra, te ñi na_tiaku ra”, kachi ña. ⁹ Ndisu ñi ka'an Herodes xiin' nimá ra ndii: “Yoo' ñi ka'an chuun', te ñi kendoso' ra sukun' Juan jaan'. Sakan' na kuii', zyoo nduu' tu' Jesús, te xini so'o e' ndatu'un' ne yivi' xa'a' jaan'?”; ñi kachi ra xiin' nimá ra. Te ñi kuni ra nata'an' ra xiin' Jesús.

So'o ñi xaa a kii' ñi sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Kii' ñi nandiko' te ñi tianu' Jesús ka'an ndoso' jaan' ndii, ñi ka'an ra xiin' a sa_kuu' ña ñi xaa ra mii' ñi xa'an ra. Sakan' te ñi naka siin' ña'a' a, te kua'an a i_jn xaan' mii' taxin' kaa' xiin'

ra yaṭin iin ñuu ña nani' Betsaida. ¹¹ Ndisu kij' ni xini ne yivi' kua'a' xava'a jaan' mii' kua'an Jesús ndii, ni xikundikun ña'a' nja. Te kij' ni ndekuje nja nuu' a ndii, ni naṭiin mani' ña'a' a, te ni sania'a ña'a' a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te ni sanda'a tu ña'a' a. ¹² Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, sandutía un' ne yivi' kua'a' kaa' te kiku nja ku'un nja xa'a' ku'u, uun ñuu kuali' ña ñu'u yaṭin, te ni'i' nja mii' kusun nja, te sata' tu nja ña kuxi nja, sakan' ña yo'o' ndii, kōo' a yoo kuxi nja saa e' —ni kachi ra.

¹³ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxi ña kuxi nja —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—U'un ta'an so'o xita' va'a xiin' uvi ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu. Küvi sata' ndu ña xaxi' xa'a' sakuu' ne yivi' kaa', ran' —ni kachi ra.

¹⁴ Sakan' ña kuyatin' u'un mií kuu' mji' ndi'i te yivi' kuiti'. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Naṭandiee ti'vi ndo' ne yivi' kaa', uvi xiko uxi nja kundiee i'in ti'vi saa ndo' —ni kachi a.

¹⁵ Te sakan' ni xaa ra, te ni xikundiee sakuu' ne yivi' jaan'. ¹⁶ Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ¹⁷ Sakan' te ni xixi sakuu' nja ndee ni nda'ni nja. Ndi'i jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'.

Te ñi sakuṭu' rā ux̄i uv̄i ta'an íka' na'nu' xiin' ña
ñi ndooṭ ndoso' jaan'.

Ka'án Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ñi t̄ianu'
Ndiosí s̄akakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Mr. 8:27-30)

¹⁸ Unta' kii' ñi kux̄ioṭ Jesús te ka'an a xiin'
Ndiosí ndii, ñi yoo yat̄in te nda'a' xa'a' a, te ñi
ndaṭu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yooṭ nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ñi kachi
a.

¹⁹ Sakan' te ñi ka'an rā xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'án ña Juan, te ñi s̄akuchi' ne
yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tuk̄u ña
ka'án ña Elías nduu' un', te sava tuk̄u ña ka'án
ña inga te ñi ka'an tiakú tu'un' Ndiosí x̄ta'an', te
ñi naṭiak̄u rā, nduu' un', kachi ña —ñi kachi rā.

²⁰ Sakan' te ñi ka'an a xiin' rā ndii:

—Te ndo'ó tuk̄u, ¿yooṭ nduu' yu'u, kachi ndo'?
—ñi kachi a.

Te ñi nakuj̄in Pedro ka'án rā xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ñi t̄ianu' Ndiosí s̄akakú
ne yivi' —ñi kachi rā.

²¹ Ndisu ñi ka'an chuun' ndīee' a xiin' rā ña
ka'an rā xiin' ndeē iin ne yivi' yooṭ nduu' a.

Ka'án Jesús ndeē ña kundo'ṭ a te kuv̄i a

(Mt. 16:21-28; Mr. 8:31)

²² Te ñi ka'an tu Jesús xiin' rā ndii:

—Kuní a ña kundo'ṭ u'v̄i va yu'u, ña nduu' tu
te yivi'. Te sandīeē kui'e te x̄ixa nuu' ñuu yu'u,
xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un' ndei'
Ndiosí. Te ka'ni' rā yu'u, ndisu naṭiak̄u i kivi' ña
uni —ñi kachi a.

Ka'án Jesús saa kuni a saa e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:38-39; Mr. 8:34—9:1)

²³ Te ni ka'an tu Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuni a ña nakoo ña ña kuni mii' ña, te na koo tu'va tu ña te kundo'o ña i'in kivi' kua'an ndee naa kundo'o i nuu' krusin, te kundikun ña yu'u. ²⁴ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakaku' xiin' mii' mii' ndii, kuvì ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu ña xa'a' ichi' yu'u ndii, natjin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ²⁵ Te kuasa' kuni tu kivi' ñuu jin ne yivi' naa' kanando ña sakuu' ña'a ña yoo jin yivi', te kuvì ña nuu' Ndiosí. ²⁶ Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i ndii, jin kachi kuchani tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xa'a' ne jaan' nuu' Ndiosí kij' kixin tukuu i jin yivi' xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndiee' sakuu' angele ña xika' nuu' nuu' a. ²⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, kuvì ña ndee kuni ña saa xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kij' ni nanduun datun' va nuu' Jesús, te ni yi'e tu toto a

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni xka'ndia yatin' unia kivi', te ni naka a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra jin tindu' sukun te ka'an a xiin' Ndiosí. ²⁹ Te kij' ka'an Jesús xiin' a ndii, ni nanduun datun' va nuu' a, te toto a ndii, ni nanduun yaa ndee yi'é vi' a. ³⁰ Ikan' te ni tuvì uvì ta'an te yivi', te ndatu'un'

ra xiin' a, te jaan' nduu' Moisés xiin' Elías. ³¹ Te ni tuvi ra xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. Te ndatu'un' ra xiin' Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvi a te saxinu a ña saa a ñuu Jerusalén. ³² Te Pedro xiin' te ndiee' xiin' ra jaan' ndii, kuni kusun xava'a ra, ndisu ni yoo ñu'u' ini ra ni xaa ña ni xini ra, ña yi'é ndatun' koo' chukuu' Jesús xiin' uvi saa' te ita' xiin' a jaan'. ³³ Kii' kua'an Moisés xiin' Elías, te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', táku'e. Na kasa'a ndu unj ta'an tja'va'. Iin a kundu'u' yo'ó, te iin a kundu'u' Moisés, te iin a kundu'u' Elías —ni kachi ra xiin' a.

Ndisu xini ra ndee ña nduu' ña ka'an ra. ³⁴ Kii' ka'an ka Pedro ña jaan' iin' ra, te ni nuu iin viko', te ni tisa'vi ña'a' a, te kii' tisa'vi ña'a' a ndii, ni yi'vi va unj saa' ra. ³⁵ Te tein viko' jaan' ni ka'an iin tachi' yu'u' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e manj' i. Kuni so'o ndo' ña ka'an a xiin' ndo' —ni kachi a.

³⁶ Te kii' ndi'i ni ka'an tachi' yu'u' jaan' ndii, ni xini ra ña iin ndaa' kuji' Jesús iin' ikan'. Te ni ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña ni xini ra jaan' ndee ni ya'a kua'a' kivi'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te sava, te naa ña ndiva'a nimá

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Te tuku kivi' kii' ni nakaa' Jesús xiin' te jaan' xini' iku' jaan' ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ni xa'an nata'an' xiin' a. ³⁸ Sakan' te ni ka'an ti'e' iin te ka'ni tein ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Táku'e, ka'an nda'vi i xiin' un' ña saa va un' ña va'a, te chindiee' un' si'e i. Sakan' ña iin ndaa'

kulu' ra sakan' kumi' i. ³⁹ Te iin ña ndiva'a tiin' ña'a', te iin sande'í tjo' ña'a' a, te xa'ni' i'i' ña'a' a, te tava' a pele yu'u' ra, te satuxu'ví ña'a' a. Te kij' ndi'i' mii' kuu' a xiin' ra ndii, xii va sandie'ni' ña'a' a. ⁴⁰ Te xa ni ka'an nda'vi i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a ña ndiva'a jaan' nimá si'e i kaa', ndisu ni kuví xta'ni' ra a —ni kachi ra.

⁴¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ne ini xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, te ne nia'a nduu' tu ndo'. ¿Saa ka vi' ta'an' kivi' ka koó i xiin' ndo' te kundieni i ña xaa' ndo'? Nia'a yo'o' xiin' te luj si'e un' ñaa' —ni kachi a.

⁴² Kij' kuyatin' te luj jaan' kua'an ra mii' iin' Jesús ndii, ni sanduva ña'a' ña ndiva'a jaan' ndee ñu'u', te ni xa'ni' i'i' ña'a' a. Ikan' te ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan', te ni ketá a nimá ra. Te ni sanda'a ña'a' Jesús, te ni sanakua'a ña'a' a nda'a' yuva' ra. ⁴³ Te sakuu' ne yivi' jaan' ndii, ni nandaní nia xa'a' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí ikan'.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kivi a

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Te kij' ita' ka ne yivi' nandaní nia xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁴ —Taxi so'o va ndo', te nandosó' ndo' ña ka'an i xiin' ndo' vitin. Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

⁴⁵ Ndisu ni kundaní te jaan' ña ka'an a xiin' ra. Sakan' ña tia'an nunia' xini' ra te kundaní ra

tụ'ụn jaan'. Tẹ nị yì'vi ra ndatu'ụn' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'án Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Sakan' tẹ ndee ndīee' nị xa'a' kani' ta'an' kuento tẹ nda'a' xa'a' a jaan' xa'a' ndee tẹ jaan' nduu' tẹ ka'nu' ka tein ra. ⁴⁷ Ndisu kii' nị xini Jesús saa xanini nimá ra ndii, nị k'i'in a iin tẹ lulu, tẹ nị xani ña'a' a xiin' a. ⁴⁸ Tẹ nị ka'an a xiin' tẹ nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Yoo ka natiin' iin tẹ lulu yo'o' xa'a' a ña nduu' ra kuenta i ndii, yu'u natiin' nia. Tẹ yoo ka natiin' yu'u ndii, natiin' tu nia ña nị tianu' yu'u. Sakan' ña ne koo' nduu' xachi' tein ndo' ndii, ne jaan' nduu' ne ka'nu' ka —nị kachi a.

Ka'án Jesús ña ne nākasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nia

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Sakan' tẹ nị ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Táku'e, nị xini ndu iin tẹ tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndīee' un'. Tẹ nị xika ndu sajin kuiin ña'a' ndu, kuachi ndii süu' tẹ xika' xiin' e' nduu' ra —nị kachi ra.

⁵⁰ Ndisu nị ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sajin kuiin ña'a' ndo', kuachi ndii, yoo ka nākasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nia —nị kachi a.

Xi'é Jesús nuu' Santiago xiin' nuu' Juan

⁵¹ Tẹ kii' xa kuyatin' nandiko' Jesús ndivi' ndii, iin ndaa' nị taxị inị a ña ku'un a ñuu Jerusalén.

⁵² Tẹ nị ti'vi' a iin uvi tẹ nda'a' xa'a' a iin ñuu ne Samaria, tẹ ku'un kuie ra nanduku' ra mii'

kuvi nandiee' nja iin xa'a'. ⁵³ Ndisu ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni xiin nja natiiñ ña'a' nja, sakan' ña ni xini nja ña ñuu Jerusalén kua'an a. ⁵⁴ Kij' ni xini te nda'a' xa'a' a, Juan xiin' Jacobo, ña ni xka'ndia ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá kuni un' ña ka'an chuun' e' naa ni xaa Elías, te koyo ñu'u ndivi', te koko xachi' nja? —ni kachi ra.

⁵⁵ Sakan' te ni ndiko kuiin Jesús, te ni saki'in' ña'a' a kuento ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ni ndee xini ndo' ndee espíritu tiin ndiaa ndo'. ⁵⁶ Kuachi ndii, yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi' te sandoñu'u' i ne yivi'. Süu' jaan' ndii ni xaa i te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

Sakan' te kua'an ra xiin' a inga ñuu.

Sq'o ni ka'an Jesús xiin' te ni kuni kundikun ña'a'

(Mt. 8:18-22)

⁵⁷ Kij' naá Jesús ichi' xiin' te nda'a' xa'a' a kua'an a, te ni ka'an iin te yivi' xiin' a ndii:

—Tákuie, ku'un i xiin' un' mii' ka kua'an un' —ni kachi ra.

⁵⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ingui ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'o ri' yoo. Ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ndee mii' nandiee' i koo' vi' —ni kachi a.

⁵⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' inga ra ndii:

—Kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Ikan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, xi'na taxi un' na ku'un nataan' i yuva' i —ni kachi ra.

⁶⁰ Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoo un' na nataan' ne xa ni xi'i nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' nja. Ndisu yo'ó ndii, kua'an te ka'an ndoso' un' tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

⁶¹ Te ni ka'an inga ra xiin' a ndii:

—Tákuie, kundikun yu'u yo'ó, ndisu xi'na taxi un' na ku'un ndei' i ne ndiee' vi'e i —ni kachi ra.

⁶² Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndee jin te natiin' xa'a' tun' yata' ta'vi' ñu'u', naa' xito' xata' ra kua'an ra ndii, vä'a ra ta'vi' ñu'u'. Sakan' tu nduu' a xiin' ne xikundikún ichi' yu'u naa' xito' xata' nja nuu' ña yoo' jin yivi' ndii, vä'a nja ko'ni ne yivi', te ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja —ni kachi a.

10

Ti'vi' Jesús uní xiko uxí te yivi' te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un va'a xa'a' ichi' a

¹ Kij' ndi'i ña jaan' ndii, ni nakaxin xto'o e' inga uní xiko uxí ta'an te ndikún ichi' a, te ni ti'vi' a uví ta'an uví ta'an ra, te ku'un ra sakuu' ñuu xiin' nda'a' a mii' kuní a ku'un a. ² Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ña ndaku ndii, yoo kua'a' ne yivi', te nduu' nja ndee naa ña savi', ndisu koo' kua'a' te yivi' xachuun' xa'a' nja te sania'á ña'a' ra. Sakan' na kuii' ka'an nda'vi ndo' xiin' Ndiosí, ña nduu' xto'o ña savi' ka'a', te ti'vi' a te sachuun' xa'a' a. ³ Kua'an ndo' te saa ndo' chuun jaan'. Ndisu kuní a kundaní ndo' ña ti'vi' i ndo'ó ndee naa mbee tein kua'a' lobo. ⁴ Kij' ku'un ndo' ndii, kōni'i ndo' xu'un', te kōni'i tu ndo' tinda'a' ndo', te ni ndee kōni'i tu ndo' inga na'a ndixan' ndo',

te năkuatŭ ta'an' ndi'j tŭ ndo' xiin' ne yivi' ichi'.
⁵ Te ndee ka vi'e mii' xaa nuu' ndo' ndii, xi'na
ka ña yo'o' ka'an ndo': "Na koŋ na ña man'i
nimá ne ndiee' vi'e yo'o'", kachi' ndo'. ⁶ Te naa'
yoo' sava ne xata'an natiiin ña man'i jaan' ndii,
ndoŋ a xiin' nja, te naa' koo' nja ndii, nandiko'
tukuu' a xiin' ndo'. ⁷ Te xa iin ndaa' vi'e jaan'
ndoŋ ndo', te kuxi' ndo', te ko'o tŭ ndo' ndee
ka ña tax'i ne xiin' vi'e jaan'. Kuachi' ndii, te
xachuun' ndii, xata'an ña ki'in ra ña tiaku ra.
Te nduku' ka ndo' inga xaan' mii' kundiee ndo'.
⁸ Kij' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natiiin man'i nja
ndo'ó ndii, kuxi' ndo' ndee ka ña tax'i nja nda'a'
ndo', ⁹ te sanda'a ndo' ne kuni kuv'i ñuu jaan',
te ka'an ndo' xiin' nja ndii: "Xa kuyatin' kuii
ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'." ¹⁰ Ndisu
kij' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natiiin man'i nja
ndo'ó ndii, kiee ndo' ya'ya ñuu nja jaan' ka'an
ndo' ndii: ¹¹ "Ndee yaka' ñuu ndo', ña ni tiso
ndixan' ndu ndii, sakoyó ndu a te kundani' ndo'
ña vä'a kuni Ndiosí xini a ndo'ó. Ndisu kuni a ña
kundani' ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun'
Ndiosí nimá ne yivi'", kachi' ndo'. ¹² Ka'an i xiin'
ndo' ña kivi', ña sana'má Ndiosí ne yivi' ndii,
sando'o' kua'a' ka a ne jaan' te sakan' ne nja'a
ne ni ndiee ñuu Sodoma.

*Yo'o' ka'an Jesús ña nda'vi va kundo'o ne
ndiee' ñuu mii' ni xiin nja ini nja kuni ña'a' nja
(Mt. 11:20-24)*

¹³ 'Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu
Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Betsaida.
Naa' ni xaa' i chuun ka'nu', ña ni xaa' i ñuu
ndo'ó jaan', ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xta'an'

vì' nì nàma nẹ jaan' nimá n̄a ni'nu' n̄a toto ndei', tẹ ndiee' n̄a nuu' yaa' nu'u. ¹⁴ Sakan' na kuii' chiee k̄a tundo'o' kundo'o' ndo'ó kivi' n̄a sana'má Ndiosí nẹ yivi' tẹ sakan' nẹ ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'. ¹⁵ Tẹ ndo'ó, nẹ ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' n̄a kaa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni Ndiosí ndo'ó —n̄i kachi a.

¹⁶ Tẹ n̄i ka'an Jesús xiin' tẹ un̄i xiko uxi jaan' ndii:

—Nẹ xini so'o n̄a ka'an ndo'ó ndii, n̄a ka'an yu'u xini so'o tu n̄a, tẹ nẹ saxio' ndo'ó ndii, yu'u saxio' tu n̄a, tẹ yoo k̄a saxio' yu'u ndii, saxio' tu n̄a Ndiosí n̄a n̄i t̄ivi' yu'u iin yivi' yo'o —n̄i kachi a.

So'o n̄i xaa a kii' n̄i nandiko' tẹ un̄i xiko uxi jaan'

¹⁷ Kii' n̄i nandiko' tẹ un̄i xiko uxi jaan' mii' n̄i xa'an ra ndii, va'a va kuni ra, tẹ ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ndee n̄a ndiva'a kandixa' n̄a ka'an chuun' ndu xiin' a xiin' n̄a ndiee' un' —n̄i kachi ra.

¹⁸ Ikan' tẹ n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—N̄i xini yu'u n̄i nàma n̄a ndiva'a kuu' nuu' ndivi' ndee naa ñu'u savi'. ¹⁹ Koto ndo', xa n̄i tax̄i i ndiee' ndo', tẹ kanando ndo' koo' xiin' t̄isu'ma. Tẹ n̄i tax̄i tu i ndiee' ndo' nuu' n̄a ndiva'a, n̄a ndasi' ta'an' xiin' e', tẹ ndee iin n̄a jaan' s̄atuxu'ví ndo'ó. ²⁰ Ndisu n̄akuatia' nimá ndo' xa'a' a n̄a kumi' ndo' ndiee' nuu' n̄a ndiva'a jaan'. Süu' jaan' ndii n̄akuatia' nimá ndo' xa'a' a n̄a xa yoso' kivi' ndo' nuu' tutu Ndiosí ndivi' —n̄i kachi a.

*Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espíritu Santo
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)*

21 Xa hora sakan' te ni nakuatia' ya'a nimá Jesús ni xaa Espíritu Santo, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó, yuva' i. Yo'ó nduu' xto'o nuu' ndivi' xiin' nuu' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndi'e' un' nuu' ne xini tuni xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. Uun ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a' ña ña jaan' ni xtani mii' un' —ni kachi a.

22 Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' ne ita' ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a, kuiti' xini ña'a' xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a' i nuu' —ni kachi a.

23 Sakan' te ni ndiko kuiin Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an siin' a xiin' ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ña xini nduchi' nuu' ndo' ña yoo vitin. 24 Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xiin' te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo', ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra ña xini so'o ndo', ndisu ni xini so'o ra a —ni kachi a xiin' ra.

*Sania'á Jesús xa'a' ña va'a ña ni xaa iin te ni
kije ñu'u' Samaria*

25 Sakan' te ni nuṭa iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te xa'a' a ña ni kuni ra koto kua'a ra Jesús na ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Maestro, ¿ndee ña kuni a saa i te ni'i' i kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

26 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí? ¿Saa kundani un' ña ka'an a? —ni kachi a.

27 Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—Ka'an a ndii: “Kundani ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá ndo', xiin' kanii' ña nduu' ndo', xiin' sakuu' ña ndiee' ndo', xiin' sakuu' ña xini tuni ndo'. Te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani xiin' mii' mii' ndo'” —ni kachi ra.

28 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a ni nakuiin un', ña jaan' saa un' te natiin un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

29 Ndisu xa'a' a ña ni kuni te yivi' jaan' natiaa ra, na ni ndatu'un' ka ra Jesús ndii:

—Te, ¿yoo nduu' ne yivi' xiin' i? —ni kachi ra.

30 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Unta' ndii, ni keta iin te yivi' ñuu Jerusalén, te kua'an nakaa' ra ñuu Jericó. Te kij' kua'an ra ichi' ndii, ni kandekuie te kui'na', te ni na'in ndoo ra ña'a te jaan' ndee toto ra, te ni satuxu'vi va ña'a' ra, ndee chaa' va te ka'ni' ña'a' ra. Te ni nakoo ña'a' ra te kua'an ra. 31 Te va'a ña ichi' jaan' tu ni nakaa' iin sutu kua'an ra. Ndisu kij' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. 32 Te sakan' tu ni xa'a iin te levita, te xachuun' tixin yukun' ka'nu'. Kij' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra.

³³ Ndisu kua'an tu jin te Samaria ichi' jaan', te kij' ni xinj ra kandu'u' te jaan' ndii, ni kuvita va inj ra xa'a' te jaan'. ³⁴ Sakan' te ni xaa ra mii' kandu'u' te jaan', te ni natia ra xiin' vino, te ni saka' tu ra xa'an oliva mii' ni tuxu'vi te jaan', te ni tisuku' ra a toto. Ndi'i jaan', te ni saka' na'a' ra xata' mburru sana ra, te ni xan ndiaka na'a' ra jin vi'e tatu, te ni xito na'a' ra. ³⁵ Te tuku kivi', kij' ni keta ra kua'an ra ndii, ni tava' ra uvi ta'an xu'un' yuu' plata, te ni taxi ra a nda'a' te xiin' vi'e jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: "Saa un' na va'a, te koto va'a un' te kaa', te naa' ka'ni' un' kua'a' ka xu'un' te sakan' na ni taxi j nda'a' un' naa' ndii, kij' nandiko' j te nacha'vi j yo'ó", ni kachi ra —ni kachi Jesús xiin' te jaan'.

³⁶ Sakan' te ni ka'an ka a xiin' te jaan' ndii:

—Te unj saa', te ni xinj te ni tuxu'vi ni xaa te kui'na' jaan' ndii, ¿ndee te jaan', tuu yo'ó ndii, ni nia'a xna'a ra na nduu' ra te yivi' xiin' te ni tuxu'vi jaan'? —ni kachi Jesús.

³⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Te ni kuvita inj xa'a' te jaan' —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a, kua'an, te jin kachi saa un' xiin' ne yivi' —ni kachi a.

S'o o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús vi'e Marta xiin' María

³⁸ Kij' naa Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xaa a jin nuu lulu, te nuu jaan' ndu'u' jin na' nani' Marta, te ni natijn na'a' na' jaan' vi'e a'. ³⁹ Te ni yoo jin na'a' ta'an' a' nani' María, na' ni xikundu'u' yatın xa'a' Jesús xini so'o a' na sania'á a. ⁴⁰ Ndisu Marta jaan' ndii,

ndi'nī ka' a' xa'a' kua'a' chuun̄ ñā yoo nuu' a',
sakan' na nī kuyat̄in a' nuu' Jesús, te nī ka'an a'
xiin' a ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá tüvi' nuu' un' ñā ñaa' taxin'
ndu'u' ña' ta'an' i, te yu'u ndii, yoo kua'a' chuun̄
nuu' i? Ka'an̄ kii' xiin' a' na ndond̄ich̄i a' te
ch̄ind̄iee' a' yu'u —nī kach̄i a'.

⁴¹ Ikan' te nī ka'an̄ Jesús xiin' a' ndii:

—Marta kua'a, xā ndi'nī yo'ó, ndee ximi' koo
nimá un' xa'a' kua'a' chuun̄. ⁴² Ndisū jin̄ ndaa'
kuiti' ña'ā nduu' ñā kuní a, te ñā nī nakax̄in
María nduu' ñā va'ā ka. Te koo' kuv̄i tu'un̄ a
nda'a' a' —nī kach̄i a.

11

Yo'o' sania'á Jesús saā ka'an̄ e' xiin' Ndiosí
(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ So'o nī xka'ndīā ā unta' kii' ndi'i nī ka'an̄
Jesús xiin' Ndiosí, nī ka'an̄ jin̄ te nda'a' xa'a' ā
xiin' a ndii:

—Tákui'e, saā un' ñā va'ā, te sania'á un' ndu'u'
saā ka'an̄ ndu xiin' Ndiosí naa nī xaā Juan nī
sania'á rā te nda'a' xa'a' rā saā ka'an̄ te jaan' xiin'
Ndiosí —nī kach̄i rā.

² Sakan' te nī ka'an̄ ā xiin' sakuu' rā ndii:

—Kij̄i' ka'an̄ ndo' xiin' Ndiosí ndii, so'o kach̄i
ndo':

Yuva' ndu, ñā ndu'u' ndivi',
nā t̄ijn̄ ka'nu' sakuu' nē yivi' kivi' un'.

Te nā kix̄in̄ un' te ka'ndīā chuun' un' nimá ndu,
te nā saā un' ñā ka'an̄ nimá un' jin̄ yivi' yo'o',
saā nii' xaa' un' ñā jaan' ndivi'.

³ Tē i'in̄ kivi' kua'an̄ tax̄i un' ñā xaxi', ñā kuní
nuu' ndu.

4 Te na koo ka'nu' iní un' xa'a' kuachí ndu ndee naa xaa' ndu'u yoo ka'nu' iní ndu xa'a' sakuu' ne xaa' ña vä'a xiin' ndu.

Te täxi un' koto kua'a tundo'o' ndu te koyo ndu nuu' kuachí, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' ña ndiva'a.

Kachí ndo' xiin' a —ñi kachí a xiin' ra.

5 Te ñi ka'an tu a ndii:

—Saa e' kuenta ndii, yoo iin te xiní ta'an' xiin' iin ndo'ó, te ku'un ndo' vi'e ra na ñuu, te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ñani roj, ñani roj, saa va un' ña vä'a, te satatu un' yu'u uní ta'an xita' vä'a,

6 sakan' ña ñi xaa iin te xiní ta'an' xiin' i, te kuaxi xika' va, te koo' a taxí i kuxi ra”, kachí ndo'.

7 Te nakuiin te jaan' ndee tixin vi'e ra ka'an ra ndii: “Sataña'a' un' yu'u, xa ñi ndasi i yi'e, te ne kuachí' si'e i ndii, xa kixín ña ndiee' ña xiin' i nuu' tun' xto, sakan' na kuu' küvi ndokoó i te taxí e' nda'a' un'”, kachí ra xiin' ndo'. 8 Ka'an i xiin' ndo' ña tee' ndee küni ndokoó ra, te taxí ra xita' vä'a nda'a' ndo' xa'a' a ña iin te xiní ta'an' xiin' ndo' nduu' ra ndii, ndokoó ra, te taxí ra ndee ka ña kuní nuu' ndo' xa'a' ña kayu'u' te kayu'u' ndo' nuu' ra. 9 Te ka'an i xiin' ndo' ña kakan ndo' ña'a nuu' Ndiosí, te taxí ña'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ña jaan' nuu' a, te natíin ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e, te nunia' ña'a' a nuu' ndo'. 10 Kuachí ndii, sakuu' ne xikán ña'a' nuu' Ndiosí ndii, taxí a ña jaan' nda'a' ña, te sakuu' ne nduku' ña jaan' nuu' a ndii, natíin ña a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' ña'a' a nuu' ña.

11 'Kuachí ndii koo' ndee iin ndo'ó, te nduu' yuva', taxí iin yuu' nda'a' tiaa si'e ndo' kií' xikán ra iin xita' vä'a kuxi ra. Ñi ndee täxi tu ndo' iin

koḡ' nda'a' si'e ndo' jaan' kij' xikán ra iin tjaaka' nuu' ndo' kuxi ra. ¹² Te kōo' tu ndee iin ndo'ó taxí iin tisu'ma nda'a' tiaa si'e ndo' kij' xikán ra iin ndivi' kuxi ra. ¹³ Naa' xiní ndo'ó, ne yoo kuachí, taxí ndo' ña va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxí a Espíritu Santo kunaá nimá ne xikán ña'a' nuu' a —ñi kachí a.

Ka'án kiní te yivi' xa'a' Jesús
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴ Unta' ndii, iin' Jesús xtá'ni' a iin ña ndiva'a ña ñi xaa' i'in' iin te yivi'. Te kij' ñi keta ña jaan' nimá te jaan' ndii, ñi naka'an tukuu ra, te ñi nandaní va ne yivi'. ¹⁵ Ndisu sava ña ñi ka'an xiin' ta'an' ndii:

—Ña ndiva'a kuu' nuu', ña nani' Beelzebú, taxi' ndiee' te kaa', te kuvi tava' ra ña ndiva'a nimá ne yivi' —ñi kachí ne jaan'.

¹⁶ Te sava tukú ña ñi xito kua'a ña'a', sakan' na ñi xikan ña nuu' Jesús ña saa a iin चुउन ka'nu', ña taxi' Ndiosí, te kuní ña a. ¹⁷ Ndisu Jesús ndii, ñi xiní a saa xanini ña, te ñi ka'an a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' ña ndii, ndoñu'u' ñuu jaan', uun naa' nata'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e te kunta'an' ña ndii, nduxin tu ña jaan'. ¹⁸ Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mii' a. Ka'án i ña jaan' xiin' ndo', sakan' ña ka'án ndo' ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi'. ¹⁹ Naa' ndixa xna'a ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a,

ñā ñu'u' nimá ne yivi' ndii, ¿yoo taxi' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó, te tava' ra ñā ndiva'a jaan' nimá ne yivi'? Sakan' na kuii' te jaan' nia'á ñā süu' ñā ndaku nduu' ñā ka'an ndo' xa'a' i. ²⁰ Ndisu naa' tava' i ñā ndiva'a jaan' xiin' ñā ndiee' Ndiosí ndii, xiin' ñā jaan' nia'á i ñā xa ni xa'a' Ndiosí xa'ndia chuun' a tein ndo'.

²¹ 'Naa' yoo iin te ndiee', te kumi' kua'a' ñā xiin' ndii, yoo tu'va ra te koṭo ra vi'e ra. Sakan' na kuii' kōo' a ndo'o' ñā yoo tixin vi'e ra. ²² Ndisu kij' xaā iin te ndiee' ka te sakan' te jaan' ndii, kanando ñā'a' ra, te tu'un ra sakuu' ñā xiin', ñā inī te jaan' xini ra, te xaxa' ra sakuu' ñā va'a ñā ni kumi' te jaan'. ²³ Yoo ka xachuun' inga' xiin' yu'u ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' nīa, te yoo ka chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' nīa.

Ka'an Jesús ñā ndo'o' ka iin ne yivi' kiī nandiko' ñā ndiva'a nimá nīa mii' nī naa a (Mt. 12:43-45)

²⁴ 'Kij' keta' iin ñā ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kij' kuāsa' ni'i' ñā'a' a, te ka'an xiin' mii' mii' a ndii: "Nandiko' tukuu e' nimá te yivi' vi'e e' mii' nī keta e'", kachi a. ²⁵ Te kiī' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan', ndee naa kaa' iin vi'e ñā xa ni nati'vi', te ni ndasandoo ne yivi' tixin a. ²⁶ Sakan' te kua'an nakaya a inga uxa ta'an ñā ndiva'a, ñā kinī ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuii' te yivi' jaan' ndii, kinī ka kuu ra so'o' ndi'i' te sakan' ñā nuu' —ni kachi a.

Sañu'u' va Ndiosí ne xini so'o tu'un a, te saxinú nia ña ka'an a

²⁷ Kij' iin' Jesús ka'an a ña jaan' ndii, iin ña'a', ña' ka'ni tejn ne yivi' kua'a' jaan', ni ka'an ti'e' xiin' a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ña'a', ña' ni saku' yo'ó, te ni sachichin' a' yo'ó —ni kachi a'.

²⁸ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Sañu'u' ka a ne xini so'o tu'un a, te saxinú nia ña ka'an a —ni kachi a.

Ña yo'o' ka'an Jesús xa'a' ne xikan ña saa a iin chuun ka'nu' nuu' nia

(Mt. 12:38-42)

²⁹ Te kij' so'o nakayá kua'a' ka ne yivi' mii' iin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'an a xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ne nia'a ndiee' iin yivi' vitin ndii, kuni kunj' ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu taxa' ka Ndiosí kunj' ndo' inga chuun ka'nu', süy' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás kujti' nia'a i nuu' ndo'. ³⁰ Kuachi ndii, naa ni xaa Ndiosí iin chuun ka'nu' xiin' Jonás xta'an' nuu' ne ni ndiee' ñuu ña ni nani' Nínive ndii, iin kachi tu saa a xiin' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin. ³¹ Ña' ni nduu' reina nuu' ñuu Sabá xta'an' ndii, tijn kuachi a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee' mii' xan ndi'i iin yivi' ni kije' a', te ni kixin a', te ni xini so'o a' ña xini tuni te ni nduu' rey Salomón. Ndisu te iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' Salomón jaan'. ³² Sakan' tu ne ni ndiee' xta'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tijn kuachi nia ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin kij' sana'má Ndiosí sakuu'

ne yivi', sakan' ña ni nama ña nimá ña kii' ni xini so'o ña tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'.

Ka'an Jesús ña xachuun' nduchi' nuu' e' ndee naa kaq tuún

(Mt. 5:15; Mt. 6:22-23)

³³ 'Ndee iin ne yivi' nākun' kaq tuún, te kanj ña a mi' kasj'e, te ni ndee nākun' tu ña a, te kanj ña a tixin iin xatun'. Süu' jaan' ndii nakun' ña a, te kataxko' ña a, te kuvj tuvi' nuu' ne xka'ndiá tixin vj'e. ³⁴ Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kaq tuún xa'a' nimá e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' nimá e' xiin' ñu'u ña taxi' Ndiosí. Ndisu naa' yoo va'a a ndii, kanjii' nimá e' yoo iin' yaví. ³⁵ Sakan' na kuii' koto va ndo' saa' iin kii' nda'va ñu'u ña yoo nimá ndo', te kuu iin' yaví a. ³⁶ Te naa' chitu' nimá ndo' xiin' ñu'u ña taxi' Ndiosí, te ndee iin sie koo' iin' yaví a ndii, ndatun' xava'a yi'é nimá ndo' ndee naa ndatun' yi'é iin kaq tuún —ni kachj Jesús.

Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a' ña vä'a ña xaa' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Te kii' ndi'j ni ka'an Jesús nuu' ne yivi' ndii, ni xaka ña'a' iin te fariseo ña ku'un kuxj a vj'e ra. Sakan' te kua'an a, te ni xka'ndia a tixin vj'e ra, te ni xikundu'u' a, te kuxj a nuu' mesa xiin' ra. ³⁸ Te fariseo jaan' ndii, ni nandanj ra kii' ni xini ra ña ni saxinú a saa kuní a natia a nda'a'

ã ki'in' ichi' ñã kuní ka kuxi a. ³⁹ Ndisu ni ka'an xto'õ e' xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te fariseo ndii, natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'õ' kuiti'. Ndee naa yoo mii' ndo', sakan' ñã tixin' nimá ndo' ndii, chitu' vi' a xiin' mii' ndi'i' ñã ni xakui'na' ndo' xiin' ñã nja'a ñã xaa' ndo'. ⁴⁰ Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo'. ¿Ñáá xini' ndo' ñã Ndiosí ni xa'a ñu'u' nde'i' ndo', te suvi' tu' a ni xa'a nimá ndo'? ⁴¹ Va'a ka chindíee' ndo' ne nda'vi kuu' xiin' jin' kanii' nimá ndo', te kii' saa' ndo' sakan' ndii, ndundoõ kanii' ndo'.

⁴² 'Ndisu ndo'ó, te fariseo ndii, chie' va' tundo'õ' kundo'õ' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ñã cha'vi' ndo' uxí nu'ni' xata' i'in' ciento nu'ni' ñã nduu' minu' menta, xiin' minu' ruda. Te sakan' tu' xaa' ndo' xiin' ndee ka yuva' ñã chi'i' ndo'. Ndisu nakoo' ndo' ñã ka'nu' ka, ñã xachuun' ndaku xiin' ñã ndani' ndo' Ndiosí. Ñã kaa' ni kuní a saxinú ndo', te saa' na xaa' tu' ndo' ñã jaan'.

⁴³ 'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie' va' tundo'õ' kundo'õ' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ñã xtani' va' ndo' kundíee' ndo' nuu' tej, tun' kuu' nuu', tun' ita' tixin' vi'e' mii' nakayá ne yivi', te xtani' tu' ndo' ñã nakuatu' va'a' ne yivi' ndo'ó ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'.

⁴⁴ 'Ndo'ó, te fariseo, xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie' va' tundo'õ' kundo'õ' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ñã nduu' ndo' ndee naa ñaña', ñã küvi' kuní ne yivi' tee' ndee xika' nja' xata' a —ni' kachi' a.

⁴⁵ Ikan' te ni' ka'an' jin' te sanakuachi' tu'un' ndei' Ndiosí xiin' a' ndii:

—Tákuie, kij' ka'án un' sakan' xiin' te kaa' ndii, ka'án kinj' tu un' xiin' ndu —ni kachj' ra.

⁴⁶ Ikan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña chituní ndo' ña ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'án chuun' ndo' xiin' ña ña saxinú ña ña jaan', ndisu mji' ndo' ndii, ni ndee xiin' iin ndaa' nuu' nda'a' ndo' küni tondia ndo' ña jaan'.

⁴⁷ 'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí. Sakan' ña xa'a ndo' ñaña' mii' ñu'u' ñu'u' nde'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni xa'ni' te xij' yata' ndo'.

⁴⁸ Sakan' na kuii' xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña xiní ndo' xa'a' ña jaan', te nakuitá ndo' kuento xiin' ña ni xaa te xij' yata' ndo' jaan'. Sakan' ña te jaan' ni xa'ni' ña'a', te ndo'ó xa'a ñaña' ra.

⁴⁹ 'Sakan' na kuii' ni ka'an Ndiosí xiin' ña xiní tuní mji' a ndii: "Tj'vi' i nuu' ndo' te ka'án tiakú tu'un i xiin' te nda'a' xa'a' i. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' ña'a' ndo', te sava tuku ra kundikun u'vi ndo' taxi' ña'a' ndo'", ni kachj' a. ⁵⁰ Sakan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi nuu' Ndiosí xa'a' níi' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un a, ndee te ni xi'i ndee kij' ni xikandu'u' iin yivi'. ⁵¹ Nacha'vi ndo' ndee xa'a' níi' Abel, te ndee níi' Zacarías, te ni xi'i tixin yukun' mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi xa'a' sakuu' ña jaan' saa Ndiosí.

⁵² 'Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi' te

kündanì n̄j̄a xa'a' Ndiosí, sakan' ñ̄a n̄j̄ ndee m̄j̄i' ndo' kündanì xa'a' Ndiosí, t̄e n̄j̄ ndee t̄axi' t̄u ndo' ñ̄a kündanì inḡa n̄e yivi' xa'a' a —n̄j̄ kachi' a.

⁵³ Kij' ndi' j̄ n̄j̄ ka'an Jesús ñ̄a jaan' ndii, n̄j̄ xa'a' nasaá' xava'a t̄e sania'á t̄u'un ndei' Ndiosí xiin' t̄e fariseo, t̄e n̄j̄ xa'a' ndatu'un' ñ̄a'a' ra xa'a' ki'in' ñ̄a'a vixi. ⁵⁴ Nj̄ xaa' ra sakan' ndee n̄j̄ t̄e ka'an a j̄in ñ̄a kuv̄j̄ t̄j̄in kuachi' ñ̄a'a' ra.

12

*Ka'an Jesús ñ̄a kunduuy e' ndee naa t̄e fariseo
(Mt. 10:26-27)*

¹ Ikan' t̄e n̄j̄ nakaya ki'in' mií n̄e yivi' mii' iin' Jesús ndee xe'ní xa'a' ta'an' n̄j̄a. Sakan' t̄e n̄j̄ xa'a' a ka'an a xiin' t̄e nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto xiin' m̄j̄i' ndo' nuu' ñ̄a xasuvi' xiin' m̄j̄i' t̄e fariseo, ñ̄a nduu' ndee naa yuchi' levadura.

² Kuachi' ndii, sakuu' ñ̄a xaa' s̄j̄'e yoo ka' ndii, nakoq̄ tuvi' a, t̄e sakuu' ñ̄a yoo s̄j̄'e ndii, sakuu' n̄e yivi' kun̄j̄ a. ³ T̄e ndee ka' ñ̄a n̄j̄ ka'an ndo' ñ̄uu ndii, j̄in ke'in' xachi' natuvi' a nuu' n̄e yivi', t̄e sakuu' ñ̄a n̄j̄ ka'an yaa' ndo' t̄ixin j̄in v̄j̄'e ndasi ndii, ka'an ndoso' ti'e' n̄e yivi' a ndee xini' v̄j̄'e —n̄j̄ kachi' a.

Kuyi'vi e' n̄e yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuní a kuyi'vi e'

(Mt. 10:26-31)

⁴ T̄e n̄j̄ ka'an ka' Jesús ndii:

—Ndo'ó, t̄e xiní ta'an' xiin' j̄ ndii, ka'an j̄ xiin' ndo' ñ̄a kuyi'vi ndo' t̄e kuv̄j̄ ka'ni' ñ̄u'u' nde'j̄i' ndo', sakan' ñ̄a kōo' a kuv̄j̄ saa' ka' ra xiin' ndo' so'o' ndi'i'. ⁵ Ndisu' ka'an j̄ xiin' ndo' yoo kuní a kuyi'vi ndo'. Kuní a kuyi'vi ndo' ñ̄a kumi' ndiee'

te ʈi'vi' a ndo'ó vi'e ndiaya' kij' xa ni xi'i ndo'. Uun ndo', ña jaan' kuní a kuyi'vi ndo'. ⁶ Xini sakuu' e' ña kuvj sata' e' u'un ta'an saa xiin' sie kujti' xu'un' kuachi', ndisu Ndiosí ndii, xini a xa'a' i'in ti' jaan'. ⁷ Te saa ka vi' tu ndo'ó ndii, ndee xixi' xini' ndo' xini a saa ta'an kuu'. Sakan' na kuui' küyi'vi ndo', sakan' ña ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

Na ndiee yu'u' e' nuu' ne yivi' ña nduu' e' kuenta Jesús

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Te ka'an tu i xiin' ndo' ña yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' ne jaan'. ⁹ Ndisu yoo ka ka'an ña xini ña yu'u' ndii, ka'an tu yu'u nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña xini i ne jaan'. ¹⁰ Te yoo ka kanja'a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ña. Ndisu yoo ka kanja'a xa'a' Espíritu Santo ndii, koo' ka'nu' ini a xa'a' ña. ¹¹ Te kij' kundjaka ra ndo'ó vi'e mi' nakayá e', uun kij' kundjaka ra ndo'ó vi'e mi' xa'nú te yivi' kuachi, uun kij' kundjaka ra ndo'ó nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ndii, kündi'ni ndo' ndee ña nakujin ndo' nuu' te jaan'. Ni ndee kündi'ni tu ndo' saa ka'an ndo' nuu' ra, ¹² sakan' ña kij' xa'a hora ña nakujin ndo' ndii, mji' Espíritu Santo sania'á ndo'ó ndee ña kuní a ka'an ndo' —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te vika', te küu' kaxi'

13 Ikan' te n̄i ka'an̄ iin te iin' tein ne kua'a' xava'a jaan' ndii:

—Tákuie, ka'an̄ un' xiin' ñanī i na nata'vi' ra ña'a ndu ña n̄i ndoo nda'a' i n̄i xaá yuva' ndu —n̄i kach̄i ra.

14 Ndisu n̄i ka'an̄ Jesús xiin' ra ndii:

—Te yivi', süu' te xa'nú kuach̄i nduu' yu'u nuu' ndo', n̄i ndee süu' te nata'vi' ña'a tu nduu' i nuu' ndo' —n̄i kach̄i a.

15 Sakan' te n̄i ka'an̄ ka a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Koto xiin' m̄i' va ndo' nuu' sakuu' ña ndioo' in̄i va ne yivi' xa'a', te kuxioo' ndo' nuu' a, sakan' ña süu' xa'a' ña kumi' ne yivi' kua'a' ña'a te ndiaa ya'vi' kivi' ñuu n̄ia —n̄i kach̄i a.

16 Sakan' te n̄i ka'an̄ Jesús iin ña ka'an̄ ndiaa xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—N̄i yoo iin te vika' ndii, kua'a' va ña savi' n̄i nakaya ra nuu' ñu'u' ra. 17 Te n̄i xa'a' ka'an̄ ra xiin' nimá ra ndii: “¿Ndee ña saa tu e' xiin' sakuu' ña savi' kaá', sakan' ña ñanī m̄i' taxa'a e' e?”, n̄i kach̄i ra. 18 Sakan' te n̄i ka'an̄ ka ra xiin' nimá ra ndii: “Xa xinī i ndee ña saa e'. Sanduva e' yaka e', te kasa'a e' ña na'nu' ka, te ikan' taxa'a e' sakuu' ña savi' kaá' xiin' sakuu' ña'a ña kumi' e'. 19 Sakan' te ka'an̄ i xiin' nimá i ndii: Nimá m̄i' i, kua'a' va ña'a n̄i taxa'a e' xa'a' kua'a' va kuiya. Ña jaan' na kuii' nandee' e', te kuxi e', te ko'o e', te sasana' xiin' m̄i' e'”, n̄i kach̄i ra. 20 Ndisu n̄i ka'an̄ Ndiosí xiin' te jaan' ndii: “Yo'ó, te küu' kaxi', ñuu vitin̄ kuv̄i un', te sakuu' ña'a ña n̄i taxa'a un' ndii, ¿yoo ña'a kunduu a?”, n̄i kach̄i Ndiosí xiin' ra. 21 Sakan' kundo'o tu ne taxa'a ña

vika' xa'a' mji' nja, ndisu nda'vi kuu' nimá nja nuu' Ndiosí —ni kachi a.

Xito' Ndiosí yoo', ne nduu' si'e a
(Mt. 6:25-34)

²² Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, kündi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' te kutiaku ndo', ni ndee xa'a' toto ña kui'nu ndo'. ²³ Kuachi ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu' e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. ²⁴ Chuun xa'a' va ndo' saa xaa' tikaka'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri, te nakaya tu ri' ña savi', te taxa'a' tu ri' a yaka, ndisu Ndiosí xamaní' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' tikaka' jaan'. ²⁵ Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mji' ka ndo' ni ndee jin kondó nda'a'. ²⁶ Te naa' küvi saa ndo' ña kualí' kuso'o jaan' ndii, ¿ndichun ndi'ni ndo' xa'a' inga ña'a'?

²⁷ 'Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künu' a toto. Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni'ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu' ra. ²⁸ Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita, ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitiin, te tiaan xixi' a nuu' ñu'u' ndii, saa ka vi' tu ndo'ó taxí a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini ndo' xini ña'a' ndo'. ²⁹ Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' xa'a' ña kuxi' ndo' ni ndee xa'a' ña ko'o ndo', sändi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ña jaan'. ³⁰ Kuachi ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne nduu' kuenta jin yivi', ndisu ndo'ó ndii, xa

xiní yuva' e' Ndiosí ña kuní ña jaan' nuu' ndo'.
³¹ Ndee chaa' ka nduku' ndo' ña ka'ndia chuun'
 Ndiosí nimá ndo', te taxí tu a sakuu' ña jaan'
 nda'a' ndo'.

*Ka'án Jesús xa'a' ña kaya e' ña vika' e' ndivi'
 (Mt. 6:19-21)*

³² 'Kuän yi'vi ndo' tee' ndee köo' kua'a' ndo',
 mbee mii' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí ndii, va'a
 kuni a, te taxí a ña ka'ndia chuun' ndo' xiin' a.
³³ Xiko' ndo' ña kumi' ndo', te taxí ndo' xu'un' a
 nda'a' ne kuní a nuu', taxa'a' ndo' ña vika' ndo'
 ndivi' mii' köo' kivi' kuyata' a, ni ndee köo' kivi'
 tu ndi'i a, ni ndee küvi' ki'vi' tu te kui'na' te na'in
 ra a, ni ndee kuxi küvi' sativi' ña'a'. ³⁴ Kuachi ndii
 mii' yoo ña vika' ndo' jaan' yoo tu nimá ndo' —ni
 kachi a.

*Ka'án Jesús ña kuní a kunduu e' ndee naa ne
 xika' nuu ne yoo tu'va*

³⁵ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—Koo tu'va va ndo' sakuu' ichi', kotiin kutu'
 toko' ndo', kotuun na tuún tu kaa tuún nuu'
 ndo'. ³⁶ Kunduu ndo' ndee naa ne xika' nuu',
 ne ndiatu' xto'o ña kii' nandiko' ra kii' ndi'i ña
 tunda'a', sakan' te kii' xaá te jaan', te sakaxan' ra
 yi'e' ndii, achi va nunia' ña yi'e' jaan' nuu' ra.
³⁷ Va'a va kiee ne xika' nuu' jaan' kii' kuní xto'o
 ña ña ndiatu' tu'va ña'a' ña kii' nandiko' ra. Ña
 ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, satiin kutu' ra toko'
 ra, te tandiee ra ne jaan' nuu' mesa, te taxí ra
 ña kuxi ña. ³⁸ Tee' ndee nandiko' ra xakuyatin'
 tondia na ñuu, uun kuaxi kitú', te kuní ra ndiee'
 tu'va ne xika' nuu' jaan' ndiatu' ña'a' ña ndii,
 va'a va kiee ña. ³⁹ Ndisu kuní a kundani ndo'

ñā yo'ō', naa' xini' iin te xiin' vi'e ndee hora ki'vi' iin te kui'na' vi'e ra ndii, koō tu'va ra te tāxi ra saku'na' te jaan' ñā kumi' ra. ⁴⁰ Sakan' tu ndo'ō ndii, koō tu'va ndo', sakan' ñā xini' ndo' amaa nandiko' yu'u, ñā nduu' tu te yivi' —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús saq xaa' uvi ta'an te xika' nuu'

(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá ka'án un' ñā ka'án ndiāa jaan' nuu' ndu'u kuiti', uun ñáá ka'án tu un' ñā jaan' nuu' sakuu' ne yivi'? —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an xto'ō e' xiin' ra ndii:

—Naa' yoo iin te xika' nuu', te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'ō ra, te ka'ndiā chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'ō ra jaan', te taxi ra ñā kuxi te jaan' sava ni hora ñā kuní a. ⁴³ Va'a va keta te ndiso' chuun' jaan' naa' ki' nandiko' xto'ō ra jaan', te kuni ra ñā xaa' te jaan' chuun' jaan'.

⁴⁴ Ñā ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, taxi xto'ō jaan' ñā ka'ndiā chuun' te jaan' nuu' sakuu' ñā kumi' ra. ⁴⁵ Ndisu naa' ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' nimá ra ndii: “Kuū kuachí va xto'ō e' te nandiko' a”, kachi ra, sakan' te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'ō jaan', ñā'a' xiin' tiaa, te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'ō ndii' ra ndee xini' ra, ⁴⁶ te nandiko' xto'ō jaan' kivi' ñā kōō a naá nimá ra xiin' hora ñā xini' ra, te sando'o' u'vi xava'a ñā'a' xto'ō jaan', te sko'ni' ñā'a' a mii' ñu'u' inga ne xachuun' ndaku. ⁴⁷ Te ne xika' nuu', ne xini' ndee ñā kuní xto'ō ñā, ndisu sātu'va xiin' mii' ñā, te xaa' tu ñā ñā kuní xto'ō ñā ndii, kaxi'

kua'a' xava'a nja. ⁴⁸ Ndisu ne xika' nuu', ne xini ndee ña kuni xto'o nja, te ni xaa nja ña vä'a ndii, sie kaxi' nja. Kuachi ndii, yoo ka ni natiin kua'a' chuun ka'nu' nda'a' Ndiosi ndii, xa'a' kua'a' ña'a' nakan a kuenta nuu' nja. Te yoo ka ni kuini kua'a' a ni xini a ndii, xa'a' kua'a' ka ña'a' nakan a kuenta nuu' nja.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 10:34-36; Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁴⁹ Ni xaa i te sandatin i ñu'u iin yivi', te saa ka vi' kuni nimá i ña xa xixi a. ⁵⁰ Ndisu kuni a ña kundo'o i iin tundo'o' chie va, te kuvi i, te ndo'o' va nimá i ndee xinu tundo'o' jaan'. ⁵¹ ¿Ñáá xanini ndo'ó ña ni xaa i te natandjee maní' i ne yivi' iin yivi'? Ka'an i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu' a. Süu' jaan' ndii ni xaa i te nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' i. ⁵² Kuachi ndii, ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, iin xaan' mii' ndiee' u'un ta'an' ne yivi' ndii, nata'vi' ta'an' nja, sakan' ña uni ta'an nja kunduü kuenta i, te uvi ta'an nja kasi'e kuni ne jaan'. Uun kunduü uvi ta'an nja kuenta i, te uni ta'an nja kasi'e kuni ne jaan'. ⁵³ Sakan' ña yuva' ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' tiaa si'e ra, te tiaa si'e ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' yuva' ra. Te ña' nduu' si'i' ndii, nata'vi' ta'an' a xiin' ña'a' si'e a', te ña'a' si'e ndii, nata'vi' ta'an' a xiin' si'i' a'. Te ña' tiso ndii, nata'vi' ta'an' a xiin' xanu a', te ña xanu ndii, nata'vi' ta'an' a xiin' tiso a' —ni kachi a.

⁵⁴ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ne yivi' kua'a' va jaan' ndii:

—Kii' xito' ndo' nuta' viko' mii' ketá ñu'u ndii, ka'an ndo' ña kuun savi', te kuun' xna'a ra'. ⁵⁵ Te

kij' xika' tachij' ña kuaxi su'ma' iin yivi' ndii, ka'án ndo' ña kuu i'ni' va, te kuu' i'ni' xna'a. ⁵⁶ Ndo'ó, ne xasuvi' xiin' mji' ndii, kundani ndo' saa xachuun' ndivi' xiin' ña xka'ndiá nuu' ñu'u' iin yivi'. Ndisu ndichun na chüun xa'a' ndo' ndee ña xka'ndiá yo'o' kivi' vjtin xaa' yu'u.

Ka'án Jesús ña ñakoo e' ña manij' xiin' ne xika' kuachij' xiin' e'

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ ¿Saa tu küvi saa kuenta mji' ndo', te ñakuni ndo' ndee ña nduu' ña ndaku? ⁵⁸ Kij' chindu'u' iin ne yivi' kuachij' xa'a' ndo', te kua'an ndo' xiin' ña vi'e kuachij' ndii, saa ndo' ña nduxa' te ñakoo ndo' ña manij' xiin' ne jaan' kij' kua'an ndo' ichi', saa' iin kij' kañuu ña ndo'ó, te ku'un ndiaka ña ndo'ó ndee nuu' te xa'nú kuachij', te te jaan' ku'un ndiaka ndo'ó nda'a' te xiin', te te xiin' jaan' taan' ndo'ó ndee vi'e kaa. ⁵⁹ Te ka'án i xiin' ndo' ña köo' kivi' ketá ndo' ikan' ndee nacha'vi ndo' sakuu' ña kuni a cha'vi ndo' —ñi kachij' a.

13

Kuní a ñama e' nimá e' nuu' Ndiosí

¹ Te kij' sakan' ndii, ñi xaa ndia'vi' ne yivi' ndatu'un' ña nuu' Jesús xa'a' ña ñi ñasaka' Pilato ní' ndia'vi' te Galilea, xiin' ní' kiti' ña ñi ñasoko' ra nuu' Ndiosí. ² Sakan' te ñi ka'an a xiin' ña ndii:

—¿Ñáá xanini ndo'ó ña kua'a' ka kuachij' ndiso' te Galilea jaan' te sakan' inga te ñuu' ra na ñi ndo'ó ra sakan'? ³ Ka'án i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'ó tu ndo'ó naa' ñama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachij' ña xaa' ndo'.

4 Naka'an' ndo' xa'a' ne xa'un unĭ ta'an, ne nĭ xi'ĭ kĭj' nĭ nduᵛa ᵛĭ'e sukun ña nani' Siloé. ¿Ñáá xanini ndo'ó ña kua'a' ka kuachĭ ndiso' ne jaan' te saĭkan' inga ne ñuu Jerusalén? 5 Ka'an ĭ xiin' ndo' ña süu' saĭkan' nduu' a. Nii' saĭkan' kundõ'o tu ndo'ó naa' nãma ndo' nimá ndo' xa'a' kuachĭ ña xaa' ndo' —nĭ kachĭ a.

Sania'á Jesús xa'a' ĭin tun' higo, tun' kõo' nduu' kuun' nda'a'

6 Saĭkan' te nĭ ka'an Jesús ĭin ña ka'an ndĭaa ndii:

—ĭin te yivĭ' ndii, kumi' ra ĭin tun' higuera ĭin xaan' mii' nĭ naĭĭ'i ra yo'o' uva. Te nĭ xa'an ra xito' ra naa' yoo nduu' nda'a' nu'. Ndisu kõo' a ĭin'. 7 Saĭkan' te nĭ ka'an ra xiin' te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Koto un', xa unĭ kuiya kuaxĭ ĭ koto ĭ naa' ĭin' ndoko' nda'a' tun' higuera yo'o', ndisu kõo' a ĭin' nda'a' nu'. Ndee chaa' ka ka'ndĭa un' nu', te kãsj saka nu' nuu' ñu'u' ĭ”, nĭ kachĭ ra. 8 Saĭkan' te nĭ ka'an te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Tãkui'e, taxĭ un' na ndoo ka nu' ndee kuiya viĭin, te kaĭĭa ĭ saa xinunduũ xa'a' nu', te taan' ĭ mĭ'in' te'i. 9 Te naa' kuun ndoko' nda'a' nu' kuiya kĭ'in ndii, va'a. Ndisu naa' kõo' a kuun ndii, ka'ndĭa ĭ nu'”, nĭ kachĭ te jaan' —nĭ kachĭ Jesús.

Sõ'o nĭ xaa a kĭj' nĭ sanda'a Jesús ĭin ña'a' ña' nĭ kutoso

10 Unta' ĭin kivi' sãbado, ña xinãndiee' ne yivĭ' ndii, sania'á Jesús ne yivĭ' tĭxin ĭin ᵛĭ'e mĭi' nakayá nĭa. 11 Te ĭkan' ka'nĭ ĭin ña'a', ña' xa kua'an xa'un unĭ ta'an kuiya ña kuni kuvi' a' xaa'

iin ña ndiva'a. Ña' jaan' ndii, ni kutoso va a', te ndee sie küvi ndundaku a'. ¹² Kii' ni xiní ña'a' Jesús ndii, ni kana ña'a' a, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakui'e, xa ni sejn' un' nuu' kui'e ña ndo'o' un' —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni tandiee a nda'a' a xata' a', te xaka'an e', te ni ndundaku a', te ni xaka'nu' a' Ndiosí. ¹⁴ Ndisu te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e jaan' ndii, xi'é va ra xa'a' a ña ni sanda'a Jesús ña'a' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' ndii:

—Yoo iñu ta'an kivi' ña xachuun' e'. Kivi' jaan' kixin ndo' te sanda'a te kaa' ndo'ó, te kixin ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi ra.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an xto'o' e' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii', jin ndo' ndaxin' sindiki' sana ndo' uun mburru sana ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e', mii' ita' ri' xaxi' ri' ña'a, te kua'an ndo' xiin' ri' te ko'o ri' tikui. ¹⁶ Te ña'a' yo'o' ndii, siani' xika' Abraham nduu' a', te xa kua'an xa'un uní kuiya tiin' ña'a' kui'e yo'o' xaa' ña ndiva'a. Sakan' na kuu' va'a nduu' a ña ndaxin' a' nuu' kui'e ña ndo'o' a' kivi' sábado, ña xinandiee' e', te nda'a a' —ni kachi a.

¹⁷ Kii' ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni saka'an' a sakuu' ne xtani ña xaa' a. Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, va'a ya'a kuni nimá nia xa'a' sakuu' chuun ka'nu' ndatun' koo' chukuu' ña ni xaa a.

*Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a'
ndikin' ma'a ña nani' mostaza
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)*

¹⁸ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—¿Ndee ña nakuitá xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ña xiin' va'a ka nakata e', te kuví kundani ndo' a? ¹⁹ Ña xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ña ni ki'in iin te yivi', te ni chi'i ra a mii' xika' ra. Te kii' ni xa'nu a jaan' ndii, ni kuu chie ka itun' a. Te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuví kundiee kati' nda'a' nu' —ni kachí a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' yuchi' levadura

(Mt. 13:33)

²⁰ Ni ka'an tu a ndii:

—¿Ndee ña nakata i xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te kundani ndo' a? ²¹ Nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in' iin ña'a' a, te nasaka' a xiin' uní ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'ví pachí a sakuu' ixan' —ni kachí a.

Sania'á Jesús ña kuní a sandiee' e' te ndi'vi e' yi'e' tein' kuenta ndivi'

(Mt. 7:13-14,21-23)

²² Kii' kua'an Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, sania'á a tu'un Ndiosí i'in ñuu xiin' nda'a' a ña ñu'u' yu'u' ichi' jaan' mii' xka'ndiá a kua'an a.

²³ Te iin ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—Tákui'e, ¿ñaá ndia'vi' kuítí' ne yivi' kakú nuu' kuachí ña? —ni kachí ña xiin' Jesús.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' ndii:

²⁴ —Sandiee' va ndo'ó, te ko'ni ndo' yi'e' tein', sakan' ña ka'án i xiin' ndo' ña kua'a' va ne yivi' nanduku' saa saa ña, te ndi'vi ña yi'e' tein' jaan', ndisu kuví xka'ndia ña. ²⁵ Kii' sakan' ndii, ndondichí te xiin' vi'e, te ndasi kutu' ra

yi'e' jaan' nuu' ndo'. Sakan' te ndo'ó, ne ita' ki'e ndii, sakaxan' ndo' vitu' yi'e' te ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Tákui'e, tákui'e, saꝥ va un' ña va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu", kachi ndo'. Te ka'an te jaan' xiin' ndo' ndii: "Xíni i yoo nduu' ndo'", kachi ra. ²⁶ Sakan' te xa'a' ka'an ndo' ndii: "Ni xixi ndu, te ni xi'i ndu xiin' un', te ni sania'a un' ndu'u ya'ya mii' ndiee' ndu", kachi ndo'. ²⁷ Ndisu ka'an ni tukuu te xiin' vi'e jaan' xiin' ndo' ndii: "Xa ka'an i xiin' ndo' ña xini i yoo nduu' ndo'. Kuan sakuu' ndo'ó, ne xaa' ña nja'a", kachi ra. ²⁸ Te ikan' kuaku u'vi ndo', te ke'i vi' nakaxi' nu'u ndo' kij' kuni ndo' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob xiin' sakuu' te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí ndiee' ra mii' xa'ndia chuun' a, te kij' kuni tu ndo' ña ndo'ó ndii, ki'e ni ndoo ndo'. ²⁹ Sakan' ña kixin kua'a' ne kije mii' keta' ñu'u, xiin' mii' ketá ñu'u, xiin' su'ma' iin yivi', xiin' xini iin yivi', te kundiee nja nuu' mesa, te kuxi nja mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ³⁰ Sava ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' kunduu nja kij' sakan'. Te sava ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' kunduu nja kij' sakan' —ni kachi a.

Xaku' Jesús xa'a' ñuu Jerusalén

(Mt. 23:37-39)

³¹ Xa kivi' sakan' ni ndekuie ndia'vi' te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Kua'an keta yo'o' te ku'un un', sakan' ña kuni ka'ni' Herodes yo'ó —ni kachi ra.

³² Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ingui jaan' ña vitin xiin' tiaan ndii, tava' i ña ndiva'a nimá ne yivi', te sanda'a i ne kuni kuvi, te kivi' ña

un̄i s̄axin̄u i chuun̄ nuu' i. ³³ Ndis̄u v̄it̄in, tiaan̄, xiin' isa ndii, kuní a ña kua'an na kua'an i ichi' ña kua'an ñuu Jerusalén, sakan' ña xata'an ña kuv̄i iin̄ te ka'an tiakú tu'un Ndiosí inga ñuu, ña nduu' ñuu Jerusalén. ³⁴ Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne xa'ni' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuv̄i ra. Ki'in' va' ichi' ni kun̄i i ndasaiin̄ i ndo'ó ndee naa xaa' iin̄ nduxi' ña ndasaiin̄ ri' nduxi' kual̄i' si'e ri' tix̄in̄ ndix̄in̄ ri', ndis̄u n̄i xiin̄ ndo'. ³⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndux̄in̄ ñuu ndo', te ka'an tu' i xiin' ndo' ña k̄un̄i ka' ndo' yu'u ndee xaa' kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: "Sañu'u' va' xto'o e' Ndiosí ña kuax̄i kuenta a", kach̄i ndo' —n̄i kach̄i Jesús.

14

S̄o'o ni xaa' a kii' ni sanda'a Jesús iin̄ te kumi' kuiñu' kui'e

¹ Unta' iin̄ kivi' sábado, ña xin̄andiee' ne yivi' ndii, iin̄ te fariseo, te xa'ndia chuun' ndii, ni xaka' ra Jesús te kun̄ kuv̄i a v̄i'e ra. Te sava' tuk̄u ra ndiee' ikan' xito' maña ra Jesús. ² Te nuu' a jaan' ni yoo iin̄ te yivi', te kumi' kuiñu' kui'e. ³ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii:

—¿Ñáa' va'a nduu' a nuu' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuv̄i kivi' sábado, ña xin̄andiee' e'? —n̄i kach̄i a.

⁴ Ndis̄u n̄i nakuiin̄ ra, sakan' te ni tond̄ia nda'a' a te kuni kuv̄i jaan', te ni sanda'a ña'a' a, te ni ndei' ña'a' a. ⁵ Te ni ka'an a xiin' te yivi' jaan' ndii:

—Naa' sakan' te iin ndo'ó ni nama iin mburru uun iin sindiki' sana ndo' iin pozo kivi' sábadó, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáá xtä'ni' ki'i' ndo' ri'? —ni kachi a.

⁶ Te köö' a ni kuvi nakuiin ra nuu' a.

Sö'ö ni ka'an Jesús saq e' kii' kua'an e' mii' yoo iin viko'

⁷ Te kii' xito' Jesús saq nakaxin ne yivi', ne ni xaa viko' jaan', tei tun' kuu' nuu' mii' kundiee nja, te ni ka'an xiin' nja iin ña ka'an ndiaa ndii:

⁸ —Kii' tatu iin ne yivi' ndo'ó iin viko' ña tunda'á' ndii, kundiee ndo' nuu' tei tun' kuu' nuu', saq iin kii' ni tatu nja iin te ka'nu' ka te sakan' ndo'ó, ⁹ te kii' xaa' te jaan' ndii, kixin te ni tatu ndo'ó jaan', te ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Taxi tei ñaa' kundu'u' te yo'ö”, kachi ra. Te sakan' kuchani ndo', te kun kundu'u' ndo' nuu' tei nda'vi sö'ö. ¹⁰ Ndisu kii' tatu ne yivi' ndo'ó viko' jaan' ndii, va'a ka kundu'u' ndo' nuu' iin tei nda'vi sö'ö, sakan' te kii' kixin te ni tatu ndo'ó ndii, ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Chee kua'a, xka'ndia un', te kundu'u' un' tei kuu' nuu' kaa'”, kachi ra. Te sakan' natijn ndo' ña tiin' ka'nu' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' jaan'. ¹¹ Sakan' ña yoo ka xachie xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachie ña'a' a —ni kachi a.

¹² Sakan' te ni ka'an tu Jesús xiin' te fariseo, te ni tatu ña'a' jaan' ndii:

—Kii' kasa'a un' viko', te taxi un' ña xaxi' iin ke'in' uun xakuaa' ndii, tatu un' ne xiní ta'an' xiin' un', ni ndee ñani un', ni ndee ne iin kuu' xiin' un', ni ndee ne vika', ne ndiee' yatín vi'e

un', saa' iin kij' tatū tū ne jaan' yo'ó te kuxi un', te xa ña jaan' kuiti' kunduu ya'vi un'. ¹³ Ndisu kij' kasa'a un' iin viko' vi'e un' ndii, kana un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne küvi kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu' kuiti', ¹⁴ te xiin' ña jaan' sañu'u' Ndiosí yo'ó, sakan' ña ne jaan' ndii, küvi tatū ña yo'ó te kuxi un' vi'e ña, ndisu yo'ó ndii, natiiin un' iin ña va'a nda'a' Ndiosí kij' natiaku ne yoo ndaku nimá nuu' a —ñi kachi a.

*Yo'o' ka'an Jesús xa'a' te ni tatū kua'a' ne yivi',
ne ku'un viko' vi'e ra
(Mt. 22:1-10)*

¹⁵ Kij' ni xini so'o iin te ndu'u' ikan' ña jaan' te ni ka'an ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí yoo ka kuxi viko' ndivi' mii' xa'ndia chuun' a —ñi kachi ra.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Iin te yivi' ndii, ni ka'an tuni ra ña sava'a ra kua'a' va ña xaxi' xa'a' xakuaa', te kua'a' va ne yivi' ni tatū ra. ¹⁷ Te kij' xa yoo' tu'va ña xaxi' xakuaa' ndii, ni ti'vi' ra te xika' nuu' nuu' ra, te ka'an ra xiin' ne jaan' ndii: “To'o' ndo', sakan' ña xa yoo tu'va sakuu' a”, ni kachi ra. ¹⁸ Ndisu sakuu' ña ni xa'a' xikán ña ka'nu' ini nuu' te jaan'. Ne nuu' ni ka'an ndii: “Sakan' ni sata' i iin ñu'u', te ña jaan' kuni kun koto i. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' ini un' xa'a' i”, ni kachi ña. ¹⁹ Te inga ña ni ka'an ndii: “Ni sata' i u'un na'a toro, te ti' jaan' kun koto i saa xachuun' ri'. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' ini un' xa'a' i”, ni kachi ña. ²⁰ Te inga ña ni ka'an ndii: “Sakan' ni tunda'a' i, sakan' na küvi ku'un i”, ni kachi

n̄īa. ²¹ N̄ī n̄and̄īko' t̄e xika' nuu' jaan', t̄e n̄ī ka'an ra sakuu' ña jaan' xiin' xto'o ra. T̄e n̄ī nasaa' t̄e xiin' v̄i'e jaan', t̄e n̄ī ka'an ra xiin' t̄e xika' nuu' nuu' ra jaan' ndii: "Kua'an kij' sakuu' ya'ya ka'nu' xiin' ya'ya tein', t̄e n̄aka un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a', xiin' ne kui'e xa'a', xiin' ne kui'e nduchi' nuu'." ²² Kij' ndi' i n̄ī saxinu ra ña n̄ī ka'an xto'o ra jaan', t̄e n̄ī ka'an ra ndii: "T̄aku'e, xa n̄ī saxinu i saa n̄ī ka'an un' xiin' i, ndisu ndoó ndoso' ka mii' kundiee ne yivi'", n̄ī kachi ra. ²³ Sakan' t̄e n̄ī ka'an xto'o jaan' xiin' ra ndii: "Kua'an ichi' ka'nu' xiin' ichi' ku'u, t̄e ka'an ndiee' un' xiin' ne yivi' na kixin n̄īa, t̄e kutu' v̄i'e i. ²⁴ Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin ne yivi', ne n̄ī tat̄u nuu' i jaan' ndii, taxi i kuxi n̄īa viko' v̄i'e i, ndo'", n̄ī kachi xto'o jaan' —n̄ī kachi Jesús.

Ka'an Jesús ndee ña kuni a saa e', t̄e kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:37-38)

²⁵ Kua'a' va ne yivi' kua'an xiin' Jesús, t̄e n̄ī nand̄īko' kuiin a, t̄e n̄ī ka'an a xiin' n̄īa ndii:

²⁶ —Naa' kuni kundikun yoo ka ichi' yu'u, t̄e kundani ya'a ka n̄īa yuva' n̄īa, xiin' si'i' n̄īa, xiin' ña' si'i' ra, xiin' si'e n̄īa, xiin' ñani ra, xiin' tiaa ta'an' n̄īa, xiin' ña'a' ta'an' n̄īa, xiin' ndee kivi' ñuu mii' n̄īa t̄e sakan' yu'u ndii, küvi kundu n̄īa ne ndikun ichi' i. ²⁷ Yoo ka kuni kundo'o ndee naa kundo'o yu'u nuu' krusin, t̄e kundikun n̄īa yu'u ndii, küvi kundu n̄īa ne ndikun ichi' i. ²⁸ Saa e' kuenta ña kuni kasa'a iin ndo'ó iin v̄i'e sukun. ¿Ñáa süu' xi'na kundu'u' ndo', t̄e natava' ndo' kuenta saa kuu' xu'un' kuni a ka'ni' ndo'

te xinu vi'e jaan'? ²⁹ Naa' saa ndo' sakan', te xa'a' ndo' sakan'ia' ndo' xa'a' vi'e jaan', te kuvj saxinu ndo' a ndii, xa'a' ne yivi' sandi'i nja xiin' ndo' ³⁰ ka'an nja ndii: "¡Jan'! Te kaa' ndii, sie ni xanini ra, sakan' ña ni xa'a' ra xa'a' ra vi'e, te ni kuvj saxinu ra a", kachi nja.

³¹ 'Uun saa e' kuenta ndii, yoo iin rey, te kumi' ra uxj mií kujti' te xiin'. Te kuni' a ña kunta'an' ra xiin' tuku rey. Ndisu inga rey ndii, kumi' ra oko mií te xiin'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ña nuu' ndii, kuni' a kundu'u' te kumi' uxj mií te xiin' jaan', te natava' ra kuenta naa' kuvj kanando ra te kumi' oko mií te xiin' jaan'. ³² Te naa' natava' ra kuenta ña kuvj kanando ña'a' ra ndii, sakan' te tjanu' ra iin ti'vi' te yivi' te nakan ra ña mani' nuu' tuku rey jaan' kii' ndee xika' kuaxi te jaan'. ³³ Sakan' na kuii' yoo ka küni nakoó sakuu' ña kumi' nja ndii, kuvj kunduü nja ne ndikún ichi' i.

Sania'á Jesús ña vä'a ka iin' kii' tívi' a

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ 'Iin' ndii, ña va'a nduu' a, ndisu naa' ndi'i ña u'va a ndii, koo' a kuvj saa e' te nanduü u'va a. ³⁵ Ni ndee vä'a ka a kunduü tatan' ña nasaka xiin' ñu'u', ni ndee vä'a tu a ko'ni e' nuu' si'vi' te ka'ni' a xiko xa'an, ndee ña kuitia kujti' nduu' a. Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi Jesús.

15

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin mbee ti' ni xita i'nu

(Mt. 18:10-14)

1 Kij' sania'á Jesús iin' a ndii, kua'a' va te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne kä'án va'a ne yivi' xa'a' ni ndekuje nuu' a te kuni so'o tu ña'a' nja. 2 Sakan' te ni xa'a' ka'án kui'e te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús ndii:

—Te xiní ta'an' xiin' ne xaa' kuachi nduu' te kaa', te ndee xixi' ra xiin' nja —ni kachi ra.

3 Sakan' te ni ka'an Jesús ña ka'án ndiaa yo'o nuu' ra ndii:

4—Naa' sakan' te kumi' iin ndo'ó ciento mbee, te ni xita iin ri' ndii, ¿ñáá nakoó ndo' ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan', te ku'un nanduku' ndo' ti' ni xita jaan' ndee na'in ndo' ri'? 5 Te kij' na'in ndo' ri' ndii, nakuatia' va nimá ndo', te chindu'u' ndo' ri' soko ndo'. 6 Te kij' xaa ndo' vi'e ndo' ndii, nakaya ndo' ne xiní ta'an' xiin' ndo', xiin' ne ndiee' yatín, te ka'an ndo' xiin' nja ndii: “Nja'a ndo' vi'e i te kundiee sij' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i mbee sana i, ti' ni xita”, kachi ndo'. 7 Ka'án i xiin' ndo' ña nii' sakan' tu va'a ka kuni sakuu' ña ndiee' ndivi' xa'a' iin ne xaa' kuachi kij' nama' nja nimá nja xa'a' kuachi ña xaa' nja, te sakan' xa'a' kumi' xiko xa'un kumi' ne tuu ña ne ndaku nimá nduu' nja nuu' Ndiosí, te kuni a nama nja nimá nja.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin xu'un' yuu' ña ni xita

8 'Uun saa e' kuenta ndii, iin ña'a' kumi' uxí ta'an xu'un' yuu' plata, te ni xita iin ndaa' a ndii, ¿ñáá nakun' a' iin kaa tuún, te nativi' a' te kaka ndi'i a' nanduku' a' a kanii' tixin vi'e ndee na'in a' a? 9 Te kij' na'in a' xu'un' jaan' ndii, nakaya a' ne xiní ta'an' xiin' a', xiin' ne ndiee' yatín vi'e

a', te ka'an a' xiin' nja ndii: "Nja'a ndo' vi'e i, te kundiee sii' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i xu'un' i ña ni xita", kachi a'. ¹⁰ Ka'an i xiin' ndo' ña iin sakan' tu va'a kuni ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' iin ne xaa' kuachi kij' nama' nja nimá nja —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin yuva', te ni xita iin tiaa si'e, te ni nandiko' ra

¹¹ Te ni ka'an tu a ndii:

—Iin te yivi' ndii, ni yoo uvi ta'an tiaa si'e ra. ¹² Te ni ka'an te xanuu' xiin' yuva' ra ndii: "Tataa, taxí un' nda'a' i ña xata'an ndoo nda'a' i xa'a' a ña nduu' i si'e un'", ni kachi ra. Sakan' te ni taxí yuva' ra ña xata'an natiin ra.

¹³ 'Ndia'vi' kivi' ni xka'ndia, te ni xiko' ra sakuu' ña'a ña ni taxí yuva' ra nda'a' ra, te ni keta ra kua'an ra iin ñuu xika' va. Te ikan' ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' ra xika' sii' ra. ¹⁴ Te kij' ni sandi'i' ndoo ra xu'un' jaan' ndii, sakan' te ni xaa iin soko chie va ñuu jaan', te ni xa'a' kuni ña kutiaku ra. ¹⁵ Sakan' te ni xan nduku' ra chuun nuu' iin te ñuu jaan'. Te ni ti'vi' ña'a' te jaan' ña koto ra kiní sana ra mii' ñu'u' ri' xa'a' ku'u. ¹⁶ Te yoo vi' kaa' nimá ra kuni kaxi' ra soo' na'nu' ña xaxi' kiní jaan', ndisu ndee iin ne yivi' ni taxí ña kaxi' ra a.

¹⁷ 'Ndisu kij' ni nakunaa kaxi' nimá ra, te ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Xa kua'a' te tatu xachuun' mii' xika' yuva' e', te sakuu' te jaan' ndii, yoo kua'a' ña xaxi' ra ndee ndoo ndoso' vi' a, te yoo' vitin ndii, xa yoo e' kuví e' soko. ¹⁸ Nandiko' e' nuu' yuva' e', te ka'an e' xiin' a ndii: Tataa, ni xaa i kuachi nuu' Ndiosí xiin' nuu'

yo'ó. ¹⁹ Sakan' na kuii' xäta'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i. Saa un' xiin' i ndee naa iin te tatú kuiti' un'. Ña jaan' ka'an e' xiin' yuva' e' kii' nandiko' e' nuu' a", ni kachi ra xiin' nimá ra.

²⁰ 'Sakan' te ni ki'in ra ichi', te kuan nu'u ra nuu' yuva' ra. Te kii' xika' ka kuaxi ra, te ni xini ña'a' yuva' ra, ikan' te ni kuvita ini yuva' ra jaan' ni xini ña'a' ra. Te ni ndava ra xan nani'i' ña'a' ra, te ni numi ña'a' ra te ni chito ña'a' ra. ²¹ Ikan' te ni ka'an tiaa si'e ra jaan' xiin' ra ndii: "Tataa, ni xaa i kuachi nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. Sakan' na kuii' xäta'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i", ni kachi ra.

²² 'Ndisu ni ka'an yuva' ra jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: "Xta'ni' ki'i' ndo' iin toto ña va'a ka, te taxi ndo' a ku'nu si'e i yo'o', taxi tu ndo' iin kaa xu'un' nda'a' ku'un nda'a' ra, te taxi tu ndo' ndixan' ki'i ra. ²³ Te kua'an naka ndo' iin sindiki' xa'an ka, te ka'ni' ndo' ri' kuxi e', te saka'nu' e'. ²⁴ Sakan' ña ndee naa ni xi'i tiaa si'e i kaa' nuu' i, ndisu ni natiaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu ña'a' i vitiñ", ni kachi ra. Sakan' te ni xa'a' sakuu' nja xaka'nu' nja.

²⁵ 'Ndisu si'e ra, te xkua'a' ndii, xa'a' ku'u naa ra xachuun' ra. Te kii' ni nandiko' ra, te ni kuyatin ra vi'e mii' ndu'u' ra ndii, ni xini so'o ra yaa, te ni xini so'o tu ra ña taxa'a' ne yivi'.

²⁶ Te ni kana ra iin te xika' nuu', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndee ña yoo ikan'. ²⁷ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: "Ñani un' ni nandiko', te ni ka'an chuun' yuva' un' te koo iin viko' sii', te ni xa'ni' ndu sindiki' xa'an ka. Sakan' ña ni nandiko' va'a ñani un' jaan' nuu' yuva' un'", ni kachi te jaan'.

28 'Ndisu te xkua'a' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni xiin ra xka'ndia ra vi'e. Sakan' te ni keta yuva' ra, te ni ka'an nda'vi ra xiin' ra ña xka'ndia ra vi'e. 29 Ndisu ni ka'an ra xiin' yuva' ra ndii: "Xini kaxi' un' sa'a ta'an' kuiya kua'an ña xika' nuu' i nuu' un', te koo' kivi' ka'an yu'u' i te saxinu' i ña ka'an un'. Te ndee iin tixu'u' lulu tia'an taxu' un' te kasa'a i viko' si' xiin' te xini ta'an' xiin' i. 30 Ndisu vitin ña ni xaa si'e un', te ni xa'ni' saka xu'un' un' xiin' ña'a' ña' xiko' xiin' mji' ndii, ni xa'ni' un' sindiki' xa'an ka xa'a' te kaa'", ni kachi ra.

31 'Ikan' te ni ka'an yuva' ra xiin' ra ndii: "Yuva' i, sakuu' kivi' ndu'u' yo'ó xiin' i, te sakuu' ña kumi' i ndii, ña'a yo'ó nduu' a. 32 Ndisu ni kuni a ña saka'nu' e' vitin xiin' viko' kaa', te va'a kuni e'. Sakan' ña ndee naa ni xi'i tiaa ñani un' kaa' nuu' i, ndisu ni natiaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu ña'a' i vitin", ni kachi ra —ni kachi Jesús.

16

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku

1 Te ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii: —Ni yoo iin te vika'. Te jaan' ndii, ni kumi' ra iin te ndiso' chuun' nuu' ña vika' ra. Unta' ndii, ni ndekuie ne yivi' nuu' te vika' jaan', te ni tijn kuachi ña te jaan' ña ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' te vika' jaan'. 2 Sakan' te ni kana ña'a' te vika' jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "¿Ndichun ka'an kiji ne yivi' xa'a' un' xiin' i? Vitin ndii, kuni i ña nataxi un' kuenta xa'a' sakuu' xu'un'

i xiin' ña'a i, sakan' ña kundu'u ka un' te kuiso chuun' nuu' ña'a i", ni kachi ra. ³ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' nimá ra ndii: "Xto'o e' ndii, xta'ni' ra yoo' nuu' chuun' yo'o'. ¿Ndee ña saa e' vitin? Kōo' ndiee' e', te saa e' chuun' vie, te kuchani e' kakan' e' limuxtan. ⁴ Aan, xa xini' e' ndee ña saa e', te koo ne natin yoo' vi'e nia kij' xta'ni' xto'o e' yoo' nuu' chuun' yo'o'", ni kachi ra xiin' nimá ra.

⁵ 'Sakan' te ni kana ra jin ndaa' jin ndaa' te ndiso' ika' nuu' xto'o ra. Te ni ka'an ra xiin' te nuu' ndii: "¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i?", ni kachi ra. ⁶ Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: "Ciento ta'an yoo na'nu' xa'an oliva ndiso' ika' i", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' ra ndii: "Ña yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', kundu'u' kij', te nama un' un te ka'an a ña ndiso' ika' un' uvi xiko uxi kujiti' a", ni kachi ra. ⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' inga te ndiso' ika' ndii: "¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i?", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: "Ciento kotensio ndikin' trigo ndiso' ika' i", ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: "Ña yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', na'in a, te ke'i un' nuu' a kumi' xiko kotensio kujiti'", ni kachi ra. ⁸ Te ni tin ka'nu' xto'o jaan' te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku jaan', xa'a a ña ki'i' va kuu' ra xiin' ña ni xaa ra jaan'. Kuachi ndii ki'i' ka kuu' ne nduu' kuenta jin yivi' vitin xiin' ta'an' mii' nia te sakan' ne nduu' kuenta Ndiosí. ⁹ Te ka'an i xiin' ndo' ña xiin' ña vika' kuenta jin yivi' yo'o' ndii, kaya ndo' ne kunj ta'an' xiin' ndo', sakan' te kij' koo' ka ña jaan' kumi' ndo' ndii, natin Ndiosí

ndo'ó, te kundíee ndo' ví'e a ndee ndi'i' nì kivi'.

¹⁰ 'Yoo ká xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' ña'a ndii, sachuun' ndaku tu ña nuu' kua'a' ña'a. Te yoo ká xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' ña'a ndii, sachuun' ndaku tu ña nuu' kua'a' ña'a. ¹¹ Sakan' ña naa' nì xachuun' ndaku ndo' nuu' ña vika', ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, ñi tu Ndiosí kuni a ndo'ó xiin' ña vika' xna'a ña nduu' kuenta mii' a. ¹² Naa' nì xachuun' ndaku ndo' nuu' ña vika' ña nduu' kuenta inga ne yivi' ndii, tãxi a natiiin tu ndo' ña xata'an natiiin ndo'. ¹³ Te ndee iin ne xika' nuu' ndii, kivi kaka nuu ña nuu' uvi ta'an xto'o. Kuachi ndii kundasi' ña iin te jaan', te kundani ña inga ra, uun koto'ni ña yu'u' iin te jaan', te koto'ni ña yu'u' inga ra. Ña jaan' na iin kachi kivi kaka nuu ndo' nuu' Ndiosí, te kaka nuu tu ndo' nuu' ña vika' —nì kachi a.

¹⁴ Te fariseo ndii, nì xa'a' kundi'i' ra xiin' Jesús kii' nì xini so'o ra sakuu' ña nì ka'an a jaan', sakan' ña ndioo' ñi va ra xu'un'. ¹⁵ Sakan' te nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Mii' ndo'ó xakuu' nuu' ne yivi' ña nduu' ndo' te xachuun' ndaku, ndisu Ndiosí ndii, xini a saa iin' nimá ndo'. Sakan' ña ña chindiaa ya'vi' ya'a ne yivi' ndii, ña kiji iin' nduu' a nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' tu'un ndei' Ndiosí

¹⁶ 'Tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña nì ka'an te nì ka'an tiakú tu'un a jaan' ndii, nì xandia chuun' a nuu' ne yivi' ndee kii' nì tui Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí. Te ndee kii' sakan' nì xa'a' ka'an ndoso' i xa'a' ña kuni a koto'ni ne yivi' nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá ña. Te sakuu'

n̄iḁ xanduxa' ndiee' te ko'ni n̄iḁ ikan'. ¹⁷ Ndisu vixi ka nduu' a ña ndoñu'u' iin chiin' tu'un ndei' Ndiosí te sakan' ña ndoñu'u' ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'.

Ka'an Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' ne tunda'á' (Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ 'Yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i ra, te tunda'á' ra xiin' tuku ña'a' ndii, xaa' ra kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí, te yoo ka nduu' te tunda'á' xiin' ña'a' jaan' ndii, xaa' tu ra kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Sania'á Jesús xa'a' iin te vika' xiin' iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro

¹⁹ 'Ni yoo iin te vika', te ni ni'nu ra mji' ndi'i toto kua'a ndukun' va'a koo' chukuu', xiin' toto ya'vi va, te saa kivi' xaka'nu' ra xaxi' ra mji' ndi'i ña xaxi' ña ya'vi koo' chukuu'. ²⁰ Te ni yoo tu iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro. Te jaan' ndii, kanii' iin' ra te'í, te ndu'u' ndiaa ra yi'e' te vika' jaan'. ²¹ Te ni xikan va nimá ra kaxi' ra xi'e ña koyó tixin mesa te vika' jaan'. Te ndee naya' kuaxi, te ñundiaa' ri' iin ra mii' te'í.

²² 'Ni xaa iin kivi' ña ni xi'i te nda'vi kuu' jaan', te ni kixin ángele, te ni na'in ña'a' a, te ni chindu'u' ña'a' a xiin' Abraham. Te ni xi'i tu te vika' jaan', te ni nataan' ña'a' ne yivi'. ²³ Te ndee ñuu ndii mii' naá ra tundo'o' ni ndoni'i ra nuu' ra, te ni xini ra ndee xika' ndu'u' Abraham, te ndu'u' tu Lázaro xiin' ra. ²⁴ Sakan' te ni ka'an ti'e' te vika' jaan' ndii: "Tákui'e Abraham, kuvita ini un' xa'a' i, te ka'an chuun' un' xiin' Lázaro, te sachii' ra tee' nuu' nda'a' ra xiin' tikui, te kixin satoó ra ra' nuu' yaa' i, sakan' ña ndo'o' u'vi

xav̄a'a i nuu' ñu'u yo'o'", n̄i kach̄i ra. ²⁵ Ndisu n̄i ka'an Abraham xiin' ra ndii: "Yuva' i, nāka'an' un' ñā ki' n̄i xika un' iin yivi' ndii, n̄i na'in un' ña va'a, te Lázaro yo'o' ndii, v̄a'a n̄i ndo'o ra. Ndisu vītin ndii, ndu'u' va'a ra yo'o', te yo'ó yoo tundo'o' ñaa'. ²⁶ Te siin' tuk̄u ndii, yoo iin ta'vi' kunu koo' chukuu' tein e', sakan' na kuii' tee' ndee kuni xka'ndiā yoō ka ndiee' yo'o' ñaa' ndii, küvi xka'ndiā n̄ia, te n̄i ndee küvi xka'ndiā tu ndo'ó mii' ndiee' ndu'u' yo'o'", n̄i kach̄i Abraham. ²⁷ Sakan' te n̄i ka'an te vika' ndii: "Tákui'e, naa' sakan' ndii, ka'an nda'vi i xiin' un' ñā ti'vi' un' Lázaro te ku'un ra vi'e yuva' i. ²⁸ Sakan' ña yoo u'un ta'an kā ñan̄i i, te sakuni' tu'un ra te jaan', te k̄ix̄in ra mii' yoo tundo'o' yo'o'", n̄i kach̄i ra. ²⁹ Ndisu n̄i ka'an Abraham ndii: "Te jaan' ndii, kumi' ra tu'un ndei' Ndiosí, ña n̄i ke'i Moisés, xiin' ña n̄i ke'i te n̄i ka'an tiakú tu'un a. Na chuun xa'a ra ña ka'an ña jaan'", n̄i kach̄i ra. ³⁰ Ikan' te n̄i ka'an te vika' jaan' ndii: "Tákui'e Abraham, k̄and̄ixa' ra xiin' ña jaan' kūiti', ndisu naa' nat̄iak̄u iin ne xā n̄i xi'i, te ku'un n̄ia nuu' ra ndii, namā ra nimá ra xa'a' kuach̄i ra", n̄i kach̄i ra. ³¹ Sakan' te n̄i ka'an Abraham xiin' ra ndii: "Naa' küni kun̄i so'o ra tu'un ndei' Ndiosí, ña n̄i ke'i Moisés, xiin' ña n̄i ke'i te n̄i ka'an tiakú tu'un a ndii, k̄and̄ixa' tu ra tee' ndee nat̄iak̄u iin ne xā n̄i xi'i, te ku'un n̄ia nuu' ra", n̄i kach̄i ra —n̄i kach̄i Jesús.

17

Ka'an Jesús ña iyō vā kundo'o ne kaviko' ne xa

iní xini ña'a' te saa ña kuachi
(Mt. 18:6-7,21-22; Mr. 9:42)

¹ Ikan' te ñi ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Yoo' kua'a' ña kaviko' yoo' te saa e' kuachi, ndisu iyo va kundo'o ne kaviko' ne yivi' te saa ña kuachi jaan'. ² Ndee chaa' ka na satiin ne yivi' iin yuu' molino sukun' ne jaan', te skoni' ña'a' ña tixin mini te sakan' ña kundu ña ne kaviko' ne kuali', ne ini xini yu'u yo'o', te saa ña kuachi. ³ Sakan' na kuii' koto xiin' mii' va ndo'.

'Naa' xaa' iin ñani ta'an' ndo' kuachi xiin' ndo' ndii, ku'un ndo', te saki'in' ña'a' ndo' kuento. Te naa' ñi nama ra nimá ra ndii, koq ka'nu' ini ndo' xa'a' ra. ⁴ Te naa' uxa ta'an' ichi' iin ndaa' kivi' saa te jaan' kuachi xiin' ndo'o', te nandiko' ra uxa ta'an' ichi' nuu' ndo' xikan ra ña mani' nuu' ndo' ka'an ra ndii: “Koq ka'nu' ini un' xa'a' i” ndii, koq ka'nu' ini ndo' xa'a' ra —ñi kachi a.

Xikan te nda'a' xa'a' Jesús ña chindiee' ña'a' a te ini kua'a' ka ra kuni ña'a' ra

⁵ Ñi ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Takuie, chindiee' un' ndu'u te ini kua'a' ka ndu kuni ndu yo'o' —ñi kachi ra.

⁶ Sakan' te ñi ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' ini ndo' xini ndo' yu'u, tee' sie ndee naa lulu ma'a ndikin' mostaza kuiti' ndii, kuvi ka'an chuun' ndo' xiin' tun' tiu'un yo'o' ndii: “Kua'an keta un' xiin' sakuu' tio'o un', te nachi'i xiin' mii' un' tixin tikui mini ka'nu'”, kachi ndo', te kandixa' nu' ña ka'an ndo'.

Sania'a Jesús saa kuni a kuu ne xika' nuu' nuu' Ndiosí

7 'Naa' iin ndo'ó yoo iin te xika' nuu' nuu', te ni nandiko' ra ni xa'an ta'vi' ra ñu'u', uun ni xito ra mbee ndii, ¿ñaá ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Xka'ndia te kuxi un' nuu' mesa"? 8 Süu' ña jaan' ka'an ndo', süu' jaan' ndii ka'an ndo' ndii: "Sava'a un' ña kuxi i, te ko'o tu'va un' te kaka nuu un' nuu' i ndee ndi'i kuxi i te ko'o i, sakan' vi' te kuvu kuxi yo'ó, te ko'o un'", kachi ndo'. 9 Te taxu tu ndo' ña chindani te xika' nuu' nuu' ndo' jaan' xa'a' ña ni saxinu ra ña ni ka'an chuun' ndo' xiin' ra saa ra. 10 Te sakan' tu ndo'ó, ki' ndi'i saxinu ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndo' saa ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' a ndii: "Tákuie, te xika' nuu' nuu' kuiti' un' nduu' ndu, sakan' ña ña ni ka'an chuun' xiin' kuiti' ndu ni xaa ndu", kachi ndo' —ni kachi a.

Soro ni xaa a ki' ni sanda'a Jesús uxu ta'an te kumi' kui'e te'i

11 Ki' naá ka Jesús ichi' kua'an a ñuu Jerusalén, te xka'ndia a nuu' ñu'u' Samaria yatín xa'in' ñu'u' Galilea ndii, 12 ni xaa a nuu' iin ñuu lulu, te ni kandekuie uxu ta'an te kumi' kui'e te'i, te ni xikuita ra ndee ndoso' nuu' a. 13 Te ti'e' ni kuaa' te kuni kuvu jaan' ka'an ra ndii:

—Tákuie Jesús, kuvita ini un' xa'a' ndu —ni kachi ra.

14 Te ki' ni xini ña'a' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' nuu' sutu, te koto ndiaa ra ndo'ó —ni kachi a.

Te ki' kua'an ra ndii, ni nda'a ra. 15 Sakan' te iin te jaan', ki' ni xini ra ña ni nda'a ra ndii, ni nandiko' ra ichi', te xaka'nu' ti'e' ra Ndiosí. 16 Te ni xaa ra, te ni xikuiin xiti' ra ndee ni katandee

ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús taxi' ra ña chindani a. Te jaan' ndii, te Samaria nduu' ra.
 17 Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Ñáá süu' uxí ta'an kuu' te ni sanda'a i?
 ¿Mii' kua'an íin ta'an ka ra? 18 ¿Ñáá iin ndaa'
 te tuku' yo'o' kuití' ni nandiko' te saka'nu' ra
 Ndiosí? —ni kachí a.

19 Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndondichí un', te ku'un un', xa ni nda'a un'
 xa'a' a ña iní un' xini un' yu'u —ni kachí a.

Ndee ña koq kij' nandiko' Jesús

(Mt. 24:23-28,36-41)

20 Unta' ndii, ni ndatu'un' te fariseo Jesús amaa
 xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosí. Te ni ka'an a xiin'
 ra ndii:

—Kij' kixin ña xa'ndia chuun' Ndiosí ndii, küvi
 kuní ña'a' e' xiin' nduchi' nuu' e'. 21 Te ndee
 iin ne yivi' ka'an ndii: “Koto ndo', yo'o' yoo
 ña xa'ndia chuun' Ndiosí”, uun “Kaa' yoo a.”
 Kuachí ndii xa yoo ña xa'ndia chuun' a tein ndo'
 —ni kachí a.

22 Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a
 ndii:

—Naá kivi' ndii, kuní nimá ndo' kuní nuu' ndo'
 iin kivi' kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi',
 ndisu küni xachi' ndo' xaa kivi' jaan'. 23 Te ka'an
 ne yivi' xiin' ndo' ndii: “Koto ndo', kaa' ni xaa
 a”, uun “Yo'o' naá a”, kachí ña xiin' ndo'. Ndisu
 kü'un ndo', te ni ndee kündikun tu ndo' xata' ña.
 24 Kuachí ndii, kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te
 yivi' ndii, kuní sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa yi'é
 ñu'u savi' kanii' ndivi'. 25 Ndisu ña nuu' ndii,

kuní a ña kundo' o kua'a' i, te natiin ne ndiee' iin yivi' yo'o' yu'u.

26 'Ndee naa ni xaa ne yivi' xta'an' kij' ni tiaku Noé ndii, sakan' tu saa ne ndiee' iin yivi' kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. 27 Ne yivi' jaan' ndii, ni xixi ña, ni xi'i ña, te ni tunda'a' ña ndee kivi' ni ndi'vi Noé tixin tundo'o' chie, te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan' xiin' tikui kua'a'.

28 Te iin kachi ni xaa tu ne ni ndiee ñuu Sodoma kij' ni xika Lot ndii, ni xixi ña, te ni xi'i ña, te ni sata' ña, te ni xiko' ña, te ni chi'i ña ña'a, te ni xa'a ña vi'e ña. 29 Te kij' ni keta Lot ñuu jaan' ndii, ni kiee ñu'u xiin' yuu' ndatin ndivi', te ni koyo a nuu' ñuu Sodoma jaan', te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan'. 30 Te iin kachi tu saa ne yivi' kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

31 'Kivi' jaan' ndii, naa yoo ndiee' xini' vi'e ña ndii, na xka'ndia ka ña tixin vi'e ña te na'in ña ña'a ña. Te yoo ka naa xachuun' nuu' ñu'u' ña ndii, na nandiko' ka ña vi'e ña te na'in ña ña'a ña. 32 Naka'an' ndo' saa ni ndo' o ña' si'i Lot, te ni xi'i a'. 33 Te yoo ka kuni sakaku xiin' mii' mii' ndii, kuvi ña, ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. 34 Ka'an i xiin' ndo' ña ñuu kivi' jaan' ndii, naa' ndiee' uvi ta'an ne yivi' kixin inga' ña nuu' tun' xto ndii, iin ña ku'un nda'a' Ndiosí, te iin ña ndoo. 35 Te naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' ndii, iin a' ku'un nda'a' Ndiosí, te iin a' ndoo. 36 Te naa' ñu'u' inga' uvi ta'an te yivi' xa'a' ku'u ndii, iin ra ku'un nda'a' Ndiosí, te iin ra ndoo —ni kachi a.

37 Sakan' te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Tákui'e, mii' koṵ ñā ka'án un' jaan'? —ñi kachì ra.

Te ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' e' xiní ndii, mii' kandu'u' ñā te'i nakayá tikoxíí —ñi kachì a.

18

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin te xa'nú kuachì xiin' xa'a' iin ñā'a' kuaan'

¹ Te ñi ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin ñā ka'án ndiaa te sania'á ñā'a' a ñā ka'an te ka'an ra xiin' Ndiosí, te iin kuiin ra ² ka'án a ndii:

—Ñi yoo iin te xa'nú kuachì iin ñuu, te jaan' ndii, ñi xito ka'nu' ra Ndiosí, te ñi tiin' ka'nu' tu ra ne yivi'. ³ Te ñuu jaan' ñi ndu'u' tu iin ñā' kuaan'. Te ñā' jaan' ndii, kua'an te kua'an a' mii' ndu'u' te jaan', te ka'án a' xiin' ra ndii: “Tákui'e, saa un' ñā va'a, te ka'nu ndaku un' kuachì xa'a' i nuu' te ndasi' yu'u”, ñi kachì a'. ⁴ Kua'a' va' ichi' ndii, ñi xiin' ra saa ra ñā ndaku xiin' ñā' jaan', ndisu ñi ya'a kivi', te ñi xanini ra xiin' nimá ra ndii: “Tee' ndee xito' ka'nu' e' Ndiosí, te ñi ndee tiin' ka'nu' tu e' ne yivi', ⁵ ndisu xa'a' a' ñā kayu'u' a' nuu' e' ndii, ka'nu ndaku e' kuachì xa'a' a', koto ka' kayu'u' te kayu'u' ka' a' nuu' e', te sakusuxan' a' xini' e'”, ñi kachì ra xiin' nimá ra —ñi kachì a.

⁶ Te ñi ka'an tu xto'o' e' Jesús ndii:

—Saa kuenta ndo' ñā ñi ka'an te xa'nú kuachì, te xachuun' ndaku jaan'. ⁷ Naa' ndee te jaan' ñi xaa ñā ndaku xiin' ñā' kuaan' jaan' ndii, saa ka' vi' tu yoo tu'va' ya'a ka' Ndiosí, te saa a' ñā ndaku xiin' ne ñi nakaxin a' xika' ichi' a, ne ka'án

te ka'án xiin' a nduvi' xiin' ñuu. ¿Ñáá tuu ndo' ña chĩndiee' yachi a ne nduu' kuenta a jaan'?
 8 Ka'án i xiin' ndo' ña yachi va saa Ndiosí ña ndaku xiin' ne nduu' kuenta a jaan', ndisu kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ¿ñáá tuu ndo' ndii, koq kua'a' ka ne iní kuní yu'u nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'? —ni kachi a.

Sq'o ni sania'á Jesús xa'a' uvi ta'an te ka'án xiin' Ndiosí

9 Te ni ka'an Jesús iin ña ka'án ndiaa xiin' sava te yivi', te tuu ña mii' kuiti' ra nduu' te xachuun' ndaku nuu' Ndiosí, te sandiee' kui'e ra sakuu' tuku ne yivi', ka'án a ndii:

10 —Unta' ndii, ni xaa uvi ta'an te yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' te ka'an ra xiin' Ndiosí. Iin ra ndii, te fariseo nduu' ra. Te inga ra nduu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. 11 Te fariseo jaan' ndii, ni xikuiin ndichi ra, te sq'o ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' mii' ra: “Ndiosí, yu'u ndii, taxi' i ña chĩdani un', sakan' ña xika' i naa xika' tuku te yivi' naa kuu' te xakui'na', xiin' te xachuun' ndaku, xiin' te kumi' musa, xiin' naa kuu' te kaa', ña nduu' ra te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. 12 Yu'u ndii, xika' nditia i uvi ichi' i'in ximana kua'an, te taxi' i iin ña'a xa'a' i'in uxí ña'a sakuu' ña kanando i kij' xachuun' i”, ni kachi ra. 13 Ndisu te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, iin' mii' ra ndee ndoso' ka'án ra xiin' Ndiosí, te ni ndee ni ndani'i ra nuu' ra ndivi'. Süu jaan' ndii kuun' iki' ra tia'ni ra ka'án ra ndii: “Ndiosí, koq ka'nu' iní un' xa'a' yu'u, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i”, ni kachi ra. 14 Te ka'án i xiin' ndo' ña kij' kuan nu'u te kendiaa' ya'vi jaan' ndii,

xá n̄i s̄andoyo' Ndiosí kuach̄i rá nuu' a. Ndisu te fariseo jaan' ndii, n̄i s̄andoyo' a kuach̄i rá, sakan' ña yoo ka xachié xiin' m̄ii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' m̄ii' ndii, sachié ña'a' a —n̄i kach̄i a.

S̄o' o n̄i xaa a kii' n̄i sañu'u' Jesús ne kualí'
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ N̄i ndekuie tu ne yivi' xiin' ne kualí', te tondia nda'a' ña'a' Jesús, te sañu'u' ña'a' a. Te kii' n̄i xin̄i te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, n̄i xi'e rá nuu' ne kuaxi xiin' ne kualí' jaan'. ¹⁶ Ndisu n̄i kana Jesús ne kualí' jaan' nuu' a. Te n̄i ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualí' nuu' i, te n̄akasi ña'a' ndo'. Kuach̄i ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne in̄i xini ña'a' ndee naa in̄i ne kualí' ka'a' xini n̄ia yuva' si'i' n̄ia. ¹⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka táxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá n̄ia ndee naa taxi' ne kualí' ka'a' xa'ndia chuun' yuva' si'i' n̄ia nuu' n̄ia ndii, küvi kunduu ne jaan' kuenta a ne xa xa'ndia chuun' a nimá —n̄i kach̄i a.

S̄o' o n̄i ka'an Jesús xiin' iin te vika'
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Te n̄i ndatu'un' iin te kuu' ka'nu' Jesús ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuní a saa i te nat̄iin i kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'? —n̄i kach̄i rá.

¹⁹ Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kii' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuach̄i ndii iin ndaa' Ndiosí kuiti' nduu' ña va'a nimá. ²⁰ Xa

xiní un' tu'un ndei' Ndiosí, ña ka'an ndii: "Kümi un' musa un'. Kã'ni' un' ne yivi'. Sãkui'na' un'. Kã'an un' tun vixi. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'" —ni kachi Jesús.

²¹ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Xa saxinú i sakuu' ña jaan' ndee kii' nduu' i te sava —ni kachi ra.

²² Te kii' ni xiní so'o Jesús ña ni ka'an ra jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tjo' ña'a kuni ka saa un'. Xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxí un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ña vika' ndivi', te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²³ Ndisu kii' ni xiní so'o ra ña jaan' ndii, ni kusuchi' va ini ra, sakan' ña te vika' va nduu' ra. ²⁴ Te kii' ni xiní Jesús ña ni kunda'vi va kuni te jaan', sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', te taxí nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia. ²⁵ Sakan' ña vixi ka nuu' ne vika', te taxí nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tikú —ni kachi a.

²⁶ Te ni ka'an ne ni xiní so'o ña jaan' xiin' a ndii:

—Naa' sakan' ndii, zyoo tu küvi kaku nuu' kuachi nia? —ni kachi nia.

²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa nia ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, küvi saa ña'a' a —ni kachi a.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, koto un', ndu'u ndii, ni nako ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —ni kachi ra.

29 Sakan' tē nī ka'an a xiin' tē nda'a' xa'a' a ndii:

—Ñā ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne nī nakoo vi'e nīa, uun yuva' si'i' nīa, uun tiaa ta'an' nīa, uun ña' si'i' ra, uun si'e nīa xa'a' ña kuní nīa ka'ndīa chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' ndii, ³⁰ sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí viṭin iin yivi' yo'o'. Tē nuu' ku'un e' ndii, taxī a kivi' ñuu nīa ña kōo' kivi' ndi'i' tuku iin yivi' —nī kachi Jesús xiin' ra.

Tuku nī ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a tē kivi
a

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Tē nī kana siin' Jesús tē uxī uvi' ta'an tē nda'a' xa'a' a, tē nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Xiní ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' viṭin, tē ikan' xinu sakuu' ña nī ke'i tē nī ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xa'a' yu'u, ña nduu' tu tē yivi'. ³² Kuachi ndii sanakua'a tē yivi' yu'u nda'a' tē tuku', tē sandiee kui'e ra yu'u, tē kanja'a tu ra xiin' i, tē kondīa tiasī'i tu ra yu'u, ³³ tē suku' yo'o' u'vi' tu ra yu'u, tē ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña unī tē naṭiaku i —nī kachi Jesús.

³⁴ Ndisu ndee sie nī kundani tē jaan' ña nī ka'an a xiin' ra jaan', sakan' ña nī yoṓ si'e ña jaan' nuu' ra, sakan' na nī kundani xachi' ra ña jaan'.

So'o nī xaa a kii' nī sanda'a Jesús iin tē kui'e
nduchi' nuu' yaṭin ñuu Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Tē kii' xa kuyatin' Jesús kua'an a ñuu Jericó ndii, ndu'u' iin tē kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' ikan' xikán ra limuxtan. ³⁶ Tē kii' nī xini so'o

ra ña kua'a' ne yivi' xka'ndiá kua'an ndii, ni ndatu'un' ra yoo nduu' a yoo. ³⁷ Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' ra ña Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret, nduu' te xka'ndiá kua'an. ³⁸ Ikan' te ni xa'a' nde'í ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Jesús, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita iní un' xa'a' i —ni kachi ra.

³⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' nuu' Jesús kua'an nja ndii, ni xi'e nja nuu' ra te koq taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' siani' xika' David, kuvita iní un' xa'a' i —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni xikuiin Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kixin ndiaka ña'a' ne yivi' nuu' a. Te kij' ni xaa ra nuu' a jaan', te ni ndatu'un' ña'a' a ka'an a ndii:

⁴¹ —¿Ndee ña kuní un' saa i xa'a' un'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákuie, kuní i ndii, nakoto'ni i saa un' —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoto'ni un'. Xa'a' a ña iní un' xini un' yu'u na xa ni nda'a un' —ni kachi a.

⁴³ Xaka'an e', te ni nda'a ra, te ni xa'a' ra ndikun ra Jesús xaka'nu' ra Ndiosí. Te sakuu' ne ni xini ña ni nda'a te jaan' ndii, ni xaka'nu' tu ne jaan' Ndiosí.

19

S'o'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús vi'e Zaqueo

¹ Ni nda'ni Jesús ñuu Jericó kij' xka'ndiá a kua'an a. ² Te ñuu jaan' ndu'u' iin te yivi' nani'

Zaqueo. Te jaan' nduu' te xa'ndia chuun' nuu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma, te te vika' va nduu' ra. ³ Te ni kunj va ra kunj ra Jesús, ndisu küvi kunj ña'a' ra, sakan' ña kua'a' va ne yivi' ita' nuu' ra, te te chiki nduu' ra. ⁴ Sakan' na ni ndava ra ni ki'in ichi' ra, te ni kaa ra iin itun' yatın ikan' te kunj ra Jesús, sakan' ña ikan' xto' xka'ndia a. ⁵ Te kij' ni xaa Jesús mi' iin' itun' jaan' ndii, ni nakoto a ninu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zaqueo, kuan nuu kij', sakan' ña kivi' vitin kuni a nandiee' i vi'e un' —ni kachi a.

⁶ Sakan' te ni nuu ki'i' ra, te kuatia' ini ra kij' naka' ña'a' ra kua'an a vi'e ra. ⁷ Te kij' ni xini ne yivi' jaan' ña ni ki'vi Jesús vi'e Zaqueo jaan' ndii, ni xa'a' ka'an kini nja xa'a' a, ka'an nja ña ni ndi'vi a, te nandiee' a vi'e iin te ndiso' kuachi. ⁸ Ni xikuin ndichi Zaqueo, te ni ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Tákuie, ta'vi' sava sakuu' ña kumi' i samani' i ne nda'vi kuu', te naa' ni xakui'na' siki' i ña'a yoō ka ndii, sanandiko' i ña jaan' kumi' ichi' kua'a' ka a nda'a' nja —ni kachi ra.

⁹ Sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vitin ni sakakú Ndiosí te yo'o' xiin' ne ndiee' vi'e ra, sakan' ña iin siani' xika' Abraham nduu' tu ra xa'a' a ña ini ra xini ra Ndiosí ndee' naa te jaan'. ¹⁰ Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi', te nanduku' i ne ni kuxika' nuu' Ndiosí te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

*Sania'á Jesús xa'a' iin te ni nanduuy rey
(Mt. 25:14-30)*

11 Kij' ndi'i ni xini so'o ne yivi' ña jaan', te ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' nja, sakan' ña tuu nja ndii, xa'a' a ña xa kuyatin' a kua'an ñuu Jerusalén ndii, numi' te xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nuu' nja. 12 Sakan' na kuii' ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoo iin tiaa si'e iin rey, te jaan' ndii, ni keta ra kua'an ra inga ñuu te nakuiso chuun' ra te kunduu ra rey, ndi'i jaan', te nandiko' ra te ka'ndia chuun' ra nuu' ñuu ra. 13 Ndisu ña kuni ka ku'un ra, te ni kana ra uxi ta'an te xika' nuu' nuu' ra. Te ni taxi ra kua'a' xu'un' nda'a' i'in te jaan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Sachuun' ndo' xiin' xu'un' i yo'o' ndee nandiko' i”, ni kachi ra. 14 Ndisu ne ñuu ra ndii, ndasi' ña'a' nja, sakan' na ni tianu' nja iin ti'vi te kun ka'an xiin' te sanakuiso' chuun' ña'a', te ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Kuni ndu'u ña kunduu te jaan' rey nuu' ndu’”, ni kachi ra. 15 Te ni nandiko' te jaan' kij' ndi'i ni na'in chuun' ra ña nduu' ra rey, te ni ka'an chuun' ra ña kixin te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni taxi ra xu'un' nda'a', te kundani ra saa kuu' xu'un' ni kanando i'in ra. 16 Sakan' te ni xaa te nuu' nuu' ra ka'an ra ndii: “Taku'e, xu'un' ña ni taxi un' nda'a' i ndii, uxi ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i”, ni kachi ra. 17 Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: “Va'a va ni xaa un', iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' uxi ta'an ñuu’”, ni kachi ra. 18 Sakan' te ni xaa tuku ra nuu' rey jaan' ka'an ra ndii: “Taku'e, xu'un' ña ni taxi un' nda'a' i ndii, u'un ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i”, ni kachi ra. 19 Sakan' te ni

ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: "Sakuiso' chuun' tu i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' u'un ta'an ñuu", ni kachi ra. ²⁰ Sakan' te ni xaa tu inga ra nuu' rey jaan', te ni ka'an ra ndii: "Tákuie, yo'o' ni'i i xu'un' un', ña ni taxí un' nda'a' i, ña ni ndu'u' va'a tixin iin pein ni xaa i. ²¹ Kuachi ndii ni yi'vi i xiní yo'ó, sakan' ña iin te kui'e va nduu' un'. Te nakaya un' ña'a mii' köo' a ni chindu'u' un', te kendiaa' un' ña'a mii' ni chí'i un'", ni kachi ra. ²² Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Iin te xika' nuu' nia'a nduu' un'. Xiin' tu'un yu'u' mii' un' katun' i yo'ó. Sakan' ña xiní un' ña iin te kui'e va nduu' i, te nakaya i ña'a mii' köo' a ni chindu'u' i, te kendiaa' tu i ña'a mii' ni chí'i i. ²³ Na sakan' ndii, ndichun na ni chinaá un' xu'un' i ñaa' mii' taxa'a ne yivi' xu'un' te na'in i e xiin' xata' a kii' nandiko' i?", ni kachi ra. ²⁴ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te ita' nuu' ra ndii: "Na'in ndo' xu'un' kaa' nda'a' te kaa', te taxí ndo' a nda'a' te kumi' uxí ta'an a", ni kachi ra. ²⁵ Sakan' te ni ka'an ra xiin' rey jaan' ndii: "Tákuie, xa kumi' te kaa' uxí ta'an xu'un'", ni kachi ra. ²⁶ Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka kumi' ña'a ndii, natijn ka nia a, te yoo ka köo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' nia kiee nda'a' nia. ²⁷ Te ne yivi', ne kundasi' yu'u, ne ni kuní ña kunduú i rey nuu' nia ndii, kua'an ndo', te naka ña'a' ndo', te xaa nia yo'o', te ka'ni' ña'a' ndo' nuu' i", ni kachi ra —ni kachi Jesús.

*So'o ni xaa a kii' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)*

²⁸ Te ndi'i so'o ni ka'an Jesús ña jaan', te ni keta a kua'an kaa a ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a'

a. ²⁹ Te kij' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñuu Betfagé, xiin' ñuu Betania, ña ñu'u' yaṭin xa'a' xiki' ña nani' Olivos ndii, ikan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te jaan' ³⁰ ka'án a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kij' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni ndo' tiin jin mburru, ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee jin ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'. ³¹ Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó ndii: “¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa?”, ka'an ndo' xiin' nja ndii: “Nuu' xto'o e' kuni ri' jin xa'a'”, kachi ndo' —ni kachi a.

³² Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri', te ni xini ra ri' saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra. ³³ Te kij' ita' ra ndaxin' ra ri' ndii, ni ka'an ne xiin' sana ri' xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndaxin' ndo' mburru sie ñaa'? —ni kachi nja.

³⁴ Sakan' te ni ka'an ra xiin' ne jaan' ndii:

—Ndaxin' ndu ri' sakan' ña nuu' xto'o e' kuni ri' jin xa'a' —ni kachi ra.

³⁵ Sakan' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto ña titi ra xata' ri'. Te ni saka' ña'a' ra xata' ri'. ³⁶ Te kij' kua'an Jesús yoso' a mburru jaan' ndii, xakin ne yivi' toto ña ndiso' nja ichi' mii' xka'ndía a kua'an a jaan'. ³⁷ Te kij' xa kuyatin' nja mii' nakuitaá ichi' ña kua'an xiki' ña nani' Olivos jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kua'a' ne ndikún ichi' a jaan' ndii, ni xa'a' kuaa' ti'e' sij' nja, te xaka'nu' tu nja Ndiosí xa'a' sakuu' chuun ka'nu' koo' chukuu' ña ni xini nja xaa' Jesús ³⁸ ka'án nja ndii:

—¡Sañu'u' va xto'q e' ña kuaxi kuenta a kaa', ña nduu' ña xa'ndia chuun' nuu' e', te taxi' a ndee ndivi' ña yoo e' ña manì' xiin' a! ¡Na natijn Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi ña.

³⁹ Sakan' te ni ka'an sava te fariseo, te ka'ni tein ne yivi' jaan', xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, kasi'e un' nuu' ne ndikún ichi' un' kaa' te ka'an ña ña jaan' —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ka'án i xiin' ndo' ña naa' koo taxin' yu'u' ne kaa' ndii, xa'a' yuu' kuaa' ti'e' a ña ka'án ne kaa' —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kii' ni xaku Jesús xa'a' ñuu Jerusalén

⁴¹ Te kii' ni kuyatın kuu ka Jesús ñuu Jerusalén, te ni xini a naa ñuu jaan' ndii, ni xaku a xa'a' a ⁴² ka'án a ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' ñuu Jerusalén, saa ka vi' kuni yu'u ña kundani ndo' kivi' vitin saa saa ndo', te koo ña manì' nimá ndo'. Ndisu yoo si'e ña jaan' nuu' ndo' vitin. ⁴³ Sakan' ña xaa kivi' ña kixin te ndasi' ta'an' xiin' ndo', te kasa'a ra nama saa xinunduü ñuu ndo', te kununduü ra ndo'ó, te nakasi ra ndo'ó kanii' xaan', ⁴⁴ te sanduxin ra ñuu ndo', te ka'ni' ra ndo'ó xiin' si'e ndo', te ndee jin yuu' ñuu ndo' kütoto ta'an' ka, sakan' ña ni kuni ndo' nakuni ndo' kivi' ña ni kixin Ndiosí te sakahú a ndo'ó —ni kachi Jesús.

Sq'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'
(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Te n̄i nda'n̄i Jesús nuu' k̄i'e yukun' ka'nu', te n̄i xa'a' a taxi' u'v̄i a ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' k̄i'e jaan'. ⁴⁶ Te n̄i ka'an a xiin' n̄ia ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “V̄i'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa n̄i ndasandu'u ndo' a v̄i'e ne kui'na' —n̄i kachi a.

⁴⁷ Te i'in kivi' kua'an sania'á Jesús ne yivi' nuu' k̄i'e yukun' jaan'. Te sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu jaan' ndii, xika' ra kuni ka'ni' ña'a' ra. ⁴⁸ Ndisu koo' a n̄i kuv̄i saa ra xiin' a, sakan' ña sakuu' ne yivi' ndiee' xini so'o ña sania'á ña'a' a.

20

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Unta' kij' iin' Jesús sania'á a ne yivi' nuu' k̄i'e yukun' ka'nu' ka'an ndoso' a tu'un va'a ndii, n̄i ndekuje sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu jaan', ² te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu. ¿Yoo n̄i taxi ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo n̄i sakuiso' chuun' yo'ó? —n̄i kachi ra.

³ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin' ña'a, te kuni i ña nakuiin ndo' a. ⁴ ¿Yoo n̄i sakuiso' chuun' Juan, te n̄i sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí n̄i sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá te yivi' n̄i sakuiso' chuun' ña'a'? —n̄i kachi a.

⁵ Te n̄i ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuvj ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí nĭ sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na nĭ kãndixa' ña'a' ndo'?”
 6 Te naa' ka'an e' ña te yivi' nĭ sakuiso' chuun' ña'a' ndii, jyo ka'ni' sakuu' ne yivi' kaa' yoo' xiin' yuu'. Kuachĭ ndii xiní kaxi' nĭa ña te nĭ ka'an tiakú tu'un Ndiosí nĭ nduu ra —kachi ra.

7 Te nĭ ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xiní ndu yoo —nĭ kachi ra.

8 Te nĭ ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, kã'an ĩ xiin' ndo' yoo nĭ taxĭ ndiee' ĩ te xaa' ĩ ña kaa' —nĭ kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ĩn ña ka'an ndiaa xa'a' te tatú nĭa'a

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

9 Te nĭ xa'a' Jesús ka'an a nuu' ne yivi' jaan' ĩn ña ka'an ndiaa ndii:

—ĩn te xiin' ñu'u' ndii, nĭ chĭ'ĭ ra kua'a' yo'o' uva, te nĭ nduku' ra te tatú, te koto ña jaan', te nĭ keta ra kua'an ra tuku ñu'u' ki'in' kuiya. 10 Te kij' nĭ xaa kivi' ña nĭ nakuxa nduu' uva jaan' ndii, nĭ ti'vi' ra ĩn te xika' nuu' nuu' ra, te kun naso te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. Ndisu kij' nĭ xaa te xika' nuu' jaan' ndii, nĭ tiĭn ña'a' te tatú jaan', te nĭ kanĭ u'vi' ña'a' ra, te nĭ sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. 11 Te nĭ ti'vi' tukuu' ra ĩnga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, nĭ kanĭ tu ra te jaan', te mii' va nĭ kuu ra xiin' ra, te nĭ sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. 12 Te nĭ ti'vi' tukuu' ra ĩnga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu nĭ kanĭ tu ra te jaan', te nĭ xta'ni' tu ña'a' ra nuu' ñu'u' jaan'.

13 'Sakan' te n̄i ka'an te xiin' ñu'u' jaan' xiin' nimá ra ndii: "¿Ndee ña saa e' vitin? Aan, xa xiní i ndee ña saa e'. Ti'vi' e' si'e e', te ndani va'a e'. Kuain' te koto ka'nu' ña'a' ra kij' kunj ña'a' ra", n̄i kachi ra xiin' nimá ra. 14 Ndisu n̄i ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kij' n̄i xinj ra kuaxi te jaan' ndii: "Te kaa' nanduú te xiin' ñu'u' yo'o' kij' kuvj yuva' ra. To'o' ndo', te ka'ni' e' ra, te sakan' nanduú yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'", n̄i kachi ra. 15 Sakan' te n̄i tijn ña'a' ra xta'ni' ra xa'a' uva jaan', te n̄i xa'ni' ña'a' ra. ¿Ndee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a' yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? 16 Kixin ra, te ka'ni' ra sakuu' te tatú jaan', te taxj ra yo'o' uva jaan' nda'a' tukú te yivi' —n̄i kachi a.

Te n̄i ka'an sakuu' ne yivi' kij' n̄i xinj so'o n̄ia ña jaan' ndii:

—Ndee iin kivi' sää Ndiosí sakan' —n̄i kachi n̄ia.

17 Te n̄i nakoto'ni Jesús nuu' n̄ia, te n̄i ka'an a ndii:

—Na sakan' ndii, ¿ñáá tia'an kundani ndo' ndee ña kuni kachi ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mií ka'án a ndii?

Yuu', ña n̄i xtani te xa'a vi'e ndii,

ña jaan' n̄i nanduú yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

18 Te yoo ka nama xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu ña'a' a. Ndisu yoo ka xata' nama yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' ña'a' a —n̄i kachi a.

19 Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa hora sakan' n̄i xika ra tijn ra Jesús, sakan' ña n̄i kundani ra ña n̄i tijn kuachi ña'a' a xiin' ña ka'án ndiaa jaan'. Ndisu n̄i kuvj saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi ra ne yivi'.

Sɔ'o nɪ nəkuiin Jesús nuu' tɛ fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

²⁰ Sakan' tɛ nɪ tɪ'vi' rə sava tɛ xito' maña, tɛ xakuu' ña nduu' rə tɛ xachuun' ndaku, tɛ kuvɪ koto kua'a rə Jesús xiin' tu'un yu'u' a, tɛ xiin' ña jaan' kuvɪ sanakua'a ña'a' rə nda'a' tɛ xa'ndia chuun' ñuu Roma. ²¹ Tɛ nɪ ka'an tɛ xito' maña jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, xiní ndu ña ña ndaku kuɪtɪ' ka'an un', tɛ kuän yi'vi un' ña ka'an ne yivi' xa'a' un', sakan' ña nakaxin un' ne yivi'. Süu' jaan' ndii sania'a un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuɪtɪ'.

²² Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an xiin' ndu: ¿ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, tɛ xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo' uun ñáá vä'a yoo a? —nɪ kachi rə.

²³ Ndisu Jesús ndii, nɪ xinɪ a ña nɪa'a, ña chitunɪ tɛ jaan', sakan' na nɪ ka'an a xiin' rə ndii:

²⁴ —Taxɪ ndo' na koto i iin xu'un' yoo' jaan' —nɪ kachi a.

Tɛ nɪ taxɪ rə iin xu'un' nda'a' a, tɛ nɪ ka'an a xiin' rə ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña nɪ nɪanja xata' xu'un' yo'o', tɛ yoo kivi' yoso' xata' a? —nɪ kachi a.

Tɛ nɪ ka'an rə ndii:

—Nuu' César, tɛ xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' rə nduu' a —nɪ kachi rə.

²⁵ Sakan' tɛ nɪ ka'an a xiin' rə ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxɪ e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, tɛ nda'a' Ndiosí na taxɪ e' ña nduu' ña'a Ndiosí —nɪ kachi a.

²⁶ Tɛ nɪ kuvɪ sanama' ña'a' rə xiin' ndee iin tu'un yu'u' a nuu' ne yivi' jaan', tɛ nɪ nandanɪ va

ra xa'a' ña ni ka'an a ña jaan', te ni xkoo taxin' yu'u' ra.

So'o ni nakuijn Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'í

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Sakan' te ni kixin sava te saduceo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, kändixa' ra ña natiaku ne yivi' kij' xi'í nja. Sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

²⁸ —Tákui'e, yoso' ña ni ke'j' Moisés mii' ka'an ra xiin' e' ña naa' ni xi'i ñani jin te yivi', te koo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra kuni a tunda'a' xiin' ña' jaan' te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e ra jaan' nanduú ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i jaan'. ²⁹ Va'a, unta' ndii, ni yoo uxá ta'an ñani. Te ni tunda'a' te nuu', ndisu ni xi'i ra ña kuni ka koo si'e ra xiin' ña' si'i' ra. ³⁰ Sakan' te ni tunda'a' ñani ra, te uvj, xiin' ña' jaan'. Ndisu ni xi'i tu te jaan' ña kuni ka koo si'e ra xiin' a'.

³¹ Te jin kachi ni ndo'o tu ñani ra, te unj. Te jin sakan' ni ndo'o sakuu' te uxá ta'an jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i. ³² Te so'o' ndi'i, te ni xi'i tu ña'a' jaan'. ³³ Sakan' na kuii' kij' natiaku nja ndii, ¿yoo ña' si'i' kunduú tu ña' jaan', kuachj ndii uxá saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachj ra.

³⁴ Sakan' te ni nakuijn Jesús nuu' ra ndii:

—Jin yivi' yo'o' ndii, tunda'a' te yivi' xiin' ña'a'.

³⁵ Ndisu ne ka'an Ndiosí ña natiaku inga jin yivi' ndii, tunda'a' ka ne jaan' ikan'. ³⁶ Kuachj ndii kuvj ka kuvj nja, sakan' ña kunduú nja ndee naa ángele, ña ndiee' ndivi'. Te nduu' nja si'e Ndiosí xa'a' a ña ni sanatiaku ña'a' a. ³⁷ Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'í ndii, ndee Moisés ni sania'a'

xa'a' ña jaan' kij' ni ka'an ra xa'a' xto'o e' Ndiosí, ña ni ka'an a xiin' ra tein iñu', ña xixí, ña nduu' a Ndiosí Abraham, te nduu' tu a Ndiosí Isaac, te nduu' tu a Ndiosí Jacob. ³⁸ Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí —ni kachí a.

³⁹ Te ni nakuiin sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava xava'a ni ka'an un', tákui'e —ni kachí ra.

⁴⁰ Te ni kundieni ka ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' inga ña'a.

Sania'á Jesús yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'an ne yivi' ña siani' xika' David nduu' Cristo, ña tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ⁴² Kuachí ndii ndee mji' David ni ka'an nuu' tutu Salmos ndii:

Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' ku'a' i

⁴³ na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Ni kachí a, ni kachí ra. ⁴⁴ Sakan' na kuii' naa' mji' David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvi ka'an ña ña nduu' a siani' xika' ra? —ni kachí Jesús.

Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Te kij' xini so'o sakuu' ne yivi', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

46 —Koto xiin' mji' va ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mii' kuiti' nduu' te jaan'. Xtani va ra kuj'nu ra toto nani', ña ndiaa ya'vi' ka, te xtani tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. Te xtani va tu ra ña kundiee ra nuu' tei ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakaya e', te xtani tu ra kundiee ra nuu' tei, tun' kuu' nuu', kij' yoo viko'. ⁴⁷ Te tu'un' u'vi' tu ra ña vika' nda'a' ne kuaan' vi'e nja. Te xini xa'an' ra ña na'a' va ka'an ra xiin' Ndiosí, ndiani te nandaní ne yivi'. Te jaan' ndii chie ka tundo'o' koõ ra —ni kachi Jesús.

21

Taxi' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' limuxtan
(Mr. 12:41-44)

¹ Ni ndani'i Jesús nuu' a, te ni xini a taan' ne yivi' limuxtan tixin xatun' mii' kayá xu'un' limuxtan. ² Te ni xini tu a ña ni taan' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' uvi' ta'an xu'un' ya'a kualí tixin xatun' jaan'. ³ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña' kuaan' nda'vi kuu' kaa' ni taan kua'a' ka xu'un' tixin xatun' kaa' te sakan' sakuu' inga ne ni taan' tu xu'un' tixin nu'. ⁴ Sakan' ña sakuu' tukú nja ndii, ni taan' nja xu'un' ña ni ndoo ndoso' nda'a' nja. Ndisu ña' kaa' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taan' ndi'i a' xu'un' ña xito' kutiakú a' xiin' —ni kachi a.

Ka'an Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Te kij' ndatu'un' sava ne yivi' xa'a' ña ndatun' va yuu' yukun' ka'nu' jaan', xiin' xa'a' tumanì' ndatun' va ña ni taxì ne yivi', ña ni satití ra toko' nama yukun' jaan' ndii, ni ka'an Jesús ndii:

⁶ —Xaa kivi' ña sakuu' ña xito' ndiaa ndo' kaa' ndii, nduxin ndoo a, te kütoto ta'an' ka ndee iin yuu' —ni kachi a.

Ka'an Jesús ndee ña xka'ndia kii' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Te ni ndatu'un' ña'a' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Tákuie, ¿ama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu ña xa kuyatin' koo a? —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', taxì ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tijn ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te xa kuyatin' kuu ndi'i iin yivi', kachi ra. Ndisu ndo'ó ndii, kundikun ndo' xata' ra. ⁹ Te kij' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u tukú iin yivi', te nakuitá tei' tu ne yivi' nuu' te xa'ndia chuun' ndii, kundin'ni ndo'. Kuachi ndii kuni a ña xi'na ka ña jaan' koo, ndisu süu' xa ndikun te kixin ña kundii iin yivi' kii' sakan' —ni kachi a.

¹⁰ Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Kunta'an' iin ti'vi ne ñu'u' iin yivi' xiin' tukú ti'vi ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tukú ñuu. ¹¹ Te kani' xaan' taan ndiee' iin yivi', te koo tu soko, te koo va tu kui'e, te kuyi'vi xava'a ne yivi' xa'a' ña iyo va jaan', te koo tu ña iyo va ndivi' kii' sakan'. ¹² Ndisu ña

kuní ká koo sákuu' ña jaan' ndii, natiiin te yivi' ndo'ó, te sando'o' u'vi ra ndo'ó, te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te kuu' nuu', te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá e', te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaa. Te sanakua'a tu ra ndo'ó nda'a' rey xiin' nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ¹³ te ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te ka'nu' jaan'. ¹⁴ Sakan' na kuii' chituní ndo' xiin' nimá ndo' ña ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' te jaan', ¹⁵ kuachí ndii mii' yu'u taxí ña xini tuní ndo', te taxí tu i kuento ña ndichi va ka'an ndo' nuu' te jaan'. Te ndee iin te ndasi' ta'an' xiin' ndo' jaan' koo' chukuu' nakuiin ra nuu' ña ka'an ndo' jaan'. ¹⁶ Te ndo'ó ndii, ndee yuva' si'i' ndo', xiin' ta'an' mii' ndo', xiin' ne iin kuu' xiin' ndo', xiin' ne xini ta'an' xiin' ndo' ndii, sanakua'a nia ndo'ó nda'a' te ka'nu' jaan'. Te sava ndo' ndii, ka'ni' te jaan' ndo'ó. ¹⁷ Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' yu'u. ¹⁸ Ndisu ndo'ó ndii, ndee iin ixi' xini' ndo' ndoñu'u' saka. ¹⁹ Te naa' kundieni naa kundieni ndo' nuu' tundo'o' jaan' ndii, natiiin ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

²⁰ 'Va'a, te kij' kuní ndo' ña saa xinunduu ñuu Jerusalén yo'o' yoo te xiiin' ndii, kuní ndo' ña xa kuyatin' kuii ndoñu'u' xachi' a. ²¹ Te ne ndiee' ñu'u' Judea kij' sakan' ndii, na kunu nia ku'un nia tein iku', te yoo ka ndiee' tixin ñuu yo'o' kij' sakan' ndii, na kunu ki'i' nia, te yoo ka naá xa'a' ku'u kij' sakan' ndii, na nandiko' ka nia ñuu yo'o'. ²² Sakan' ña kivi' jaan' nduu' ña sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o', te xinu sakuu' ña ka'an tu'un a xa'a' ñuu yo'o'. ²³ U'vi va kundoo' ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'.

Kuach̄i ndii kundo'o va sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o', te kua'a' va sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o'. ²⁴ Sava ña ka'ni' ra xiin' ichi, te sava ña t̄in ra, te ku'un ña xiin' ra ki'in' va ñuu iin yivi' mii' ndiee' ne tuku'. Te ne tuku' jaan' ndii, viko ni'i' ña ñuu Jerusalén ndee skachi' xinu kivi' ña tava' Ndiosí ne jaan'.

So'o saa a kii' nandiko' Jesús iin yivi'

(Mt. 24:29-35,42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ 'Kii' sakan' ndii, ko'o ña iyo va nuu' ñu'u' xiin' nuu' yoo', xiin' nuu' tiuun'. Te ne yivi' nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, sana xini' ña, te kuyi'vi va ña xa'a' ña iyo va ni'i' mini ka'nu', xiin' ña ndiee' va nu'ta tikui nuu' mini jaan'. ²⁶ Te ne yivi' jaan' ndii, kuniaa' xachi' ña ña yi'vi ña xanini ña xa'a' ña xito' xka'ndia nuu' ñu'u' iin yivi', sakan' ña ndee ña ndiee' ña yoo ndivi' ndii, taan ndiee' a. ²⁷ Sakan' te kuni ña yu'u, ña nduu' tu te yivi', ña kuaxi i nuu' iin viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. ²⁸ Kii' xa'a' xka'ndia ña jaan' ndii, sandieni xiin' mii' ndo', te ndani'i ndo' nuu' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii kaku ndo' saa Ndiosí —ni kachi a.

²⁹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Koto ndo' naa xaa' tun' higuera, uun ndee ka inga nuu' itun'. ³⁰ Kii' xini ndo' xa'a' naka'ndi yuku tun' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii kuun savi'. ³¹ Te sakan' tu kii' kuni ndo' ko'o ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi'. ³² Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña

kuní ká kuví sákuu' ne ndiee' iin yivi' vitin, te xka'ndia sákuu' ña jaan'. ³³ Ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u ndii, kōo' kivi' ndoñu'u' a.

³⁴ 'Koto xiin' mii' ndo', te ndiōo' inji nimá ndo' xa'a' ña sij', ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña ko'o xka'ndia ndo' vino, xiin' xa'a' ña ndi'ni nimá ndo' xa'a', ña yoo iin yivi' yo'o'. Sakan' ña iyō xaa' kivi' jaan' kij' kōo' a naá nimá ndo'.

³⁵ Kuachj ndii xaa ña jaan' nuu' sákuu' ne yivi', ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' iin yivi', ndee naa iin yo'o' ña sékun te yivi'. ³⁶ Xa'a' a jaan' na koō tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te kuví sakakú a ndo'ó nuu' sákuu' ña koō jaan', te ká'an nuu' ndo' kuíta ndo' kivi' jaan' nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachj Jesús.

³⁷ Te sania'á Jesús tu'un Ndiosí nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' iin ke'in', te ñuu kua'an a xiki' ña nani' Olivos, te ikan' ndoó a. ³⁸ Te sákuu' ne yivi' kua'an ña'a nuu' ki'e yukun' jaan', te kuní so'o ña'a ña.

22

So'o ni xaa a kij' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuví ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5,14-16; Mr. 14:1-2,10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Xa kuyatin' koō viko' ña nani' pascua, ña xi xixi' ne yivi' xita' va'a ña kōo' yuchi' levadura saká xiin'. ² Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa'a' ña yi'vi ra ne yivi' na ni nanduku' ra saa saa ra te ka'ni' si'e ra Jesús.

³ Te n̄i skō'nu' ña nd̄iva'a nimá Judas, te nani' tu Iscariote, te nduu' iin te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' Jesús. ⁴ Te n̄i xa'an ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'. ⁵ Kii' n̄i xini so'o sutu jaan' ña n̄i ka'an te jaan' ndii, va'a n̄i kuni ra, te n̄i tax̄i ra kuento ra ña tax̄i ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. ⁶ Te n̄i tax̄i Judas jaan' kuento ra ña sanakua'a ra Jesús kii' kōo' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Sakan' te n̄i xa'a' nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ña'a' ra nda'a' te jaan'.

So'o n̄i xaa a kii' n̄i xixi Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Te n̄i tondia kivi' ña xixi' ne yivi' xita' va'a, ña kōo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ni' n̄ia mbee' kuali' xa'a' viko' pascua. ⁸ Sakan' na kuii' n̄i t̄i'vi' Jesús Pedro xiin' Juan ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo', te sava'a ndo' ña kuxi e' xakuaa' xa'a' viko' pascua —n̄i kachi a.

⁹ Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuni un' sava'a ndu ña xaxi' jaan'? —n̄i kachi ra.

¹⁰ Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' ko'ni' ndo' ñuu kua'an ndo' ndii, kuni ndo' iin te yivi', te ni'i' iin yoo tikui, kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo' ndee vi'e mii' skō'nu' ra, ¹¹ te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e jaan' ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a'

xa'a' i?, kachi a", kachi ndo'. ¹² Te sania'á te jaan' ndo'ó iin cuarto chie, ña iin' xata' vi'e ninu, te xa yoo tu'va cuarto jaan'. Te ikan' sava'a ndo' ña kuni a kuxi e' —ni kachi Jesús.

¹³ Te ni xa'an te jaan', te ni xka'ndia xna'a a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁴ Kij' ni xaa hora ndii, ni xikundu'u' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a te kuxi ña nuu' mesa. ¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa ndiee' xikán nimá i ña kuxi inga' i xiin' ndo' ña xaka'nu' e' xa'a' viko' pascua yo'o' ña kuni ka kundo'o u'vi i. ¹⁶ Sakan' ña ka'an i xiin' ndo' ña saka'nu' ka i ña kaa' ndee skachi' xaa' kivi' ña kuxi inga' i xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

¹⁷ Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ki'in ndo' ña yo'o', te ko'o sakuu' ndo' sie sie.

¹⁸ Sakan' ña ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, kō'o ka i vino, te' kuvā'a xiin' uva, ndee kij' xaa' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

¹⁹ Ndi'i jaan', te ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i, ña xito' kuvi xa'a' ña va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa ndo' ña kaa' naka'an' ndo' ña ni xi'i i xa'a' ndo' —ni kachi a.

²⁰ Iin kachi ni xaa tu a kij' ndi'i ni xixi a xakuua' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin copa, te ni ka'an a ndii:

—Te' naa tixin ña yo'o' nduu' níi i, ña kuitia xa'a' kuachi ndo'ó, te xiin' ña kaa' taxi' xa'a'

Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ndo'. ²¹ Ndisu te sanakua'a yu'u nda'a' te ndasi' yu'u ndii, nuu' mesa yo'o' ndu'u' ra xiin' i vitiin xixi' ra xiin' e'. ²² Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i saa nii' ni chituni' Ndiosí ña kundo'o' i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' te sanakua'a yu'u —ni kachi a.

²³ Ikan' te ni xa'a' ndatu'un' ta'an' mii' te jaan' ña yoo tu nduu' te sanakua'a ña jaan'.

Sania'á Jesús ndee ne yivi' nduu' ne ka'nu' ka

²⁴ Te ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' yoo nduu' te ka'nu' ka tein mii' ra.

²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sakuiso' chuun' ra ne nduu' ne ta'an' ra. Te kuu' nuu' jaan' ndii, xtani va ra ña ka'an ne yivi' ña te xito' nuu' nduu' ra, kachi nia. ²⁶ Ndisu ndo'ó ndii, saa ndo' sakan'. Süu' jaan' ndii te nduu' te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, na kuu ra ndee naa te kuasa' ka'nu', te te ni'i' ichi' nuu' ndo' ndii, na kuu ra ndee naa te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁷ Sakuu' e' xini' ndii, te xixi' nuu' mesa ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' te xaxa' ña xaxi'. Ndisu yu'u ndii, yo'o' iin' i tein ndo' ndee naa iin te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁸ Ndisu ndo'ó ndii, xi yoó te xi yoó ndo' xiin' i kii' yoo tundo'o' nuu' i. ²⁹ Xa'a' a jaan' na kiii' sakuiso' chuun' i ndo'ó ña ka'ndia chuun' ndo' saa nii' ni sakuiso' chuun' yuva' e' yu'u ña xa'ndia chuun' i. ³⁰ Sakan' te kuxi ndo' te ko'o ndo' xiin' i mii' ka'ndia chuun' i, te kundiee ndo' nuu' tei ka'nu', te ka'ndia chuun' tu i'in ndo'ó nuu' uxu' uvi' ti'vi ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi a.

*Yo'o' ka'án Pedro ña nākoḡ iin ndaa' ra Jesús
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)*

³¹ Te nī ka'an tu xto'o e' ndii:

—Koto un', Simón, ña ndiva'a kuu' nuu' ndii, xa nī xikan ndei' a nuu' Ndiosí te kisi a ndo'ó ndee naa xaa' te yivi' kii' kuun' ra trigo. ³² Ndisu yu'u ndii, xa nī ka'an nda'vi i xiin' Ndiosí xa'a un' te nākoḡ un' ña inī un' xini un' yu'u. Te kii' nandiko' tukuu' un' nuu' ichi' i ndii, sandieni un' ñani un', ne xika' ichi' i xiin' un' —nī kachi a.

³³ Sakan' te nī ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, süu' vi'e ka kuiti' xa yoo tu'va i te ku'un i xiin' un'. Süu' jaan' ndii, xa yoo tu'va tu i ndee kuvī i xiin' un' —nī kachi ra.

³⁴ Te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Pedro, ka'án i xiin' un' ña kii' kuní ka kana nduchié ndii, xa unī ichi' nī ka'an un' ña xini un' yu'u —nī kachi a.

Xa nī xaa tundo'o' kundo'o' Jesús

³⁵ Te nī ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a a ndii:

—Kii' nī ti'vi' i ndo'ó, te nī ka'an i xiin' ndo' ña kōni'i ndo' xu'un' ndo', nī ndee tinda'a' ndo', nī ndee ndixan' ndo' ndii, ¿ñáá nī kunī ña'a nuu' ndo'? —nī kachi a.

Te nī nakujin ra ndii:

—Ü'un', kōo' a —nī kachi ra.

³⁶ Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndisu vitin ndii, yoo ka kumi' xu'un' ndii, na kōni'i ra a, te yoo ka kumi' tinda'a' ndii, na kōni'i ra a, te yoo ka kōo' ichi kumi' ndii, na xiko' ra toto tití ra, te sata' ra iin a. ³⁷ Kuachi ndii ka'án i xiin' ndo' ña kuní a xinū ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Nī ndasanduū ña'a' ne yivi'

ndee naa te nja'a", kachi a. Sakan' ña sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' yu'u ndii, kuní a xinu a —ni kachi Jesús.

³⁸ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Koto un', tákui'e. Yo'o' yoo uvi ta'an ichi —ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa sakan' kujiti' —ni kachi a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemani

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Te ni keta Jesús kua'an a xiki' ña nani' Olivos naa xi xaá a. Te ni xikundikun ña'a' te nda'a' xa'a' a kua'an ra xiin' a. ⁴⁰ Te kii' ni xaa a ikan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kiji' ndo'ó —ni kachi a.

⁴¹ Te ni kuxioo a nuu' ra ndee naa xika' skana' e' iin yuu', te ni xikuiin xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

⁴² —Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, taxa un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii, ña kuní mji' un' saa un' —ni kachi a.

⁴³ Sakan' te ni tuvi iin ángele, ña ni kiejee ndivi', te taxa a ndiee' Jesús. ⁴⁴ Te ndiee' ka ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' ña ni ndi'ni xava'a a. Te koyó teti'in' a nuu' ñu'u' ndee naa koyó ní' mbo'lo na'nu'. ⁴⁵ Ndi'i ni ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' te ni ndondichi a, te ni xaa a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te ni xini a ndiee' ra kixin ra xa'a' a ña suchi' va ini ra. ⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na kixín ndo'? Ndokoo ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kinj ndo'ó —nj kachj a.

Sò'o nì xaa a kii' nì tjin te yivi' Jesús
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Te kii' kusaa' iin' ka Jesús ka'án a, te nì tuvi iin tì'vi ne yivi' kuaxi ña. Te iin te uxi uvi, te nani' Judas, ni'i' ichi' nuu' ña kuaxi ña. Te nì kuyatìn ra ndee nuu' Jesús, te nì chito va ña'a' ra. ⁴⁸ Sakan' te nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá xiin' ña nì chito un' kaa' sanakua'a un' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te kaa'? —nj kachj a.

⁴⁹ Te kii' nì xinj te nda'a' xa'a' Jesús ña xka'ndiá ikan', te nì ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá va'a kuun ichi ña'a' ndu? —nj kachj ra.

⁵⁰ Te nì satuxu'ví iin te nda'a' xa'a' Jesús jaan' iin te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu', nì xa'ndia ra so'o kua'a te jaan'. ⁵¹ Te nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xava'a, vikuijn un' —nj kachj a.

Te nì tondia nda'a' a so'o te nì tuxu'ví jaan', te nì sanda'a ña'a' a. ⁵² Ikan' te nì ka'an a xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' jaan', xiin' te xixa nuu' ñuu, te nì ndekuje tjin ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tjin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na'? ⁵³ Kua'a' kivi' nì iin i tejn ndo' sania'á i nuu' kije yukun' ka'nu', te nì tjin ndo' yu'u. Ndisu xa nì xaa hora ña saa ndo' sakan', hora ña xa'ndia chuun' ña ndiva'a iin yivi' —nj kachj a.

Ka'án Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:57-58,69-75; Mr. 14:53-54,66-72; Jn. 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Sakan' te ni tjin te jaan' Jesús, te ni xan ndiaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu'. Te Pedro ndii, ni xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra. ⁵⁵ Te kij' ni na'mi te yivi' ñu'u nuu' ki'e sutu jaan' ndii, ni xikundiee ra xituni' ra saa xinunduü xiin' a, te ni xikundu'u' tu Pedro tein te jaan'. ⁵⁶ Ndisu kij' ni xini jin ña' xika' nuu' ndu'u' ra xituni' ra ndii, ni nakoto ndi'e' ña'a' a', te ni ka'an a' ndii:

—Ni kika tu te kaa' xiin' te jaan' —ni kachi a'.

⁵⁷ Ndisu ni kiee yu'u' Pedro ka'an ra ndii:

—Xini ña'a' i, naa —ni kachi ra.

⁵⁸ Jin kanj' va xka'ndia, te ni xini ña'a' inga te yivi', te ni ka'an ra ndii:

—Jin te ndiaka' ta'an' xiin' te kaa' nduu' tu yo'ó —ni kachi ra.

Ndisu tukü ni ni ka'an Pedro ndii:

—Süvi yu'u, taa —ni kachi ra.

⁵⁹ Ni xka'ndia kuyatin' jin hora, te ni ka'an inga te yivi' xa'a' Pedro ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, xika' tu te yo'o' xiin' te kaa', sakan' ña jin te Galilea nduu' ra —ni kachi ra.

⁶⁰ Ni ka'an ni tukü Pedro ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'an un', taa —ni kachi ra.

Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié.

⁶¹ Sakan' te ni ndiko kuiin xto'o e', te ni nakoto a nuu' Pedro. Te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an a xiin' ra ndii: “Kij' kuni ka kana nduchié ndii, xa unj' ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u”, ni kachi a.

62 Te kii' n̄i ketā rā ikan' ndii, n̄i xakū suchi' in̄i vā rā.

So'o n̄i xaā ā kii' n̄i kañī tē x̄in' Jesús
(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

63 Tē yivi', tē ndiaā Jesús ndii, n̄i xa'a' kundi'i' rā xiin' ā, tē n̄i kañī ña'a' rā, 64 tē n̄i s̄atiín rā pein nuu' ā, tē n̄i kañī kā ña'a' rā ka'án rā xiin' ā ndii:
—Nakun̄i un' yo'ō n̄i kañī yo'ó —n̄i kachī rā.

65 Tē kua'a' kā n̄i kaña'a' rā xiin' ā.

So'o n̄i xaā ā kii' n̄i sana'má tē kuu' ka'nu'
Jesús
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

66 Kii' n̄i kitu' ndii, n̄i nakayā tē xixā nuu' ñuu, xiin' sutū kuu' nuu', xiin' tē sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí. Tē n̄i kix̄in̄ ndiakā tē yivi' Jesús mii' n̄i nakayā tē ka'nu' jaan', tē n̄i ndatu'un' ña'a' rā ndii:

67 —¿Ñáá yo'ó nduu' Cristo, ñā kuaxī sakakú nē yivi'? Ka'an̄ un' xiin' ndu —n̄i kachī rā.

Tē n̄i ka'an̄ Jesús xiin' rā ndii:

—Naa' ka'an̄ ī xiin' ndo' ñā suvī ī ndii, kändixa' ndo'. 68 Tē sakan' tū naa' ndatu'un' ī ndo'ó ndii, küvī nakujin̄ ndo', tē n̄i ndeē s̄andie'ni' tū ndo' yu'u. 69 Ndisū ndeē vitin̄ tē ndeē nuu' ku'un̄ e' ndii, kun̄i ndo' yu'u, ñā nduu' tū tē yivi', kundu'u' ī x̄ijn̄ ku'ā Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' —n̄i kachī ā.

70 Sakan' tē n̄i ndatu'un' ña'a' sakuu' rā ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yo'ó nduu' Si'ē Ndiosí, uun? —n̄i kachī rā.

Tē n̄i ka'an̄ Jesús xiin' rā ndii:

—Naa' ka'án ndo', ñaa' nduu' ā —n̄i kachī ā.

71 Sakan' tē n̄i ka'an̄ xiin' ta'an' rā ndii:

—Küní ká ne ndíee yu'u' xa'a' rá nuu' e', sakan' ña xa yu'u' mii' rá ni ka'an rá ña ni xini so'o e' kaa' —ni kachi te ka'nu' jaan'.

23

So'o ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato
(Mt. 27:1-2,11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Sakan' te ni nuta sakuu' te ñu'u' jaan', te ni xan ndiaka rá Jesús nda'a' Pilato. ² Sakan' te ni xa'a' rá tiin' kuachi rá Jesús ka'an rá ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, ni xini ndu kuni nata'vi' rá ne ñuu ndu. Te táxi' tu rá ña cha'vi ndu xu'un' yoo' nda'a' César. Te ka'an tu rá ña suvi rá nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi', sakan' na kuu' rey nduu' rá, kachi rá —ni kachi te jaan'.

³ Sakan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi rá.

Te ni nakujin a ndii:

—Xa mii' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Köo' ndee iin kuachi ndiso' te yivi' kaa' —ni kachi rá.

⁵ Ndisu ndíee' ká ka'an te jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, natandíee' kini rá ne ñuu ndu xiin' ña sania'a' rá, ni xa'a' xaa' rá ña jaan' ndee ñu'u' Galilea, te ni xaa rá ndee ñu'u' Judea yo'o' —ni kachi rá.

So'o ni xaa a kii' iin Jesús nuu' Herodes

⁶ Kii' ni xini so'o Pilato ña jaan' ndii, ni ndatu'un' rá naa' te ni kiee ñu'u' Galilea nduu'

Jesús. ⁷ Te kii' ni xini ra ña ni kīē a ñu'u' Galilea mii' xa'ndia chuun' Herodes ndii, ni ka'an chuun' ra ña kundiaka sakuu' te xixa jaan' Jesús nda'a' Herodes jaan',sakan' ña kivi' jaan' ndii, ndu'u' tu te jaan' ñuu' Jerusalén jaan'. ⁸ Kii' ni xini Herodes Jesús ndii, va'a va ni kuni ra, kuachi ndii kua'a' va kivi' ni xka'ndia ña kuni ra nata'an' ra xiin' a, sakan' ña ni xini so'o ra ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' Jesús, te kuni ra kuni nduchi' nuu' ra iin chun ka'nu' ña saa a. ⁹ Te ni ndatu'un' ra Jesús ki'in' nuu' ña'a, ndisu ni nakujin a nuu' ra. ¹⁰ Te ikan' ndiee' tu sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí tiin' kuachi u'vi' ña'a' ra. ¹¹ Sakan' te ni sandiee' kui'e ña'a' Herodes xiin' te xiin' ra, te ni kundi'i ra xiin' a chindu'u' ra toto xiñu va'a xata' a, te ni sanandiko' ña'a' ra nda'a' Pilato. ¹² Te kivi' jaan' ni nandu'u' Pilato xiin' Herodes te xini ta'an', sakan' ña ña nuu' ndii, ni ndasi' ta'an' ra.

*So'o ni xaa a kii' ña xa yoo kuvi nduu' Jesús
(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:38—19:16)*

¹³ Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato, te ni nakaya sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, xiin' sakuu' ne ñuu jaan', ¹⁴ te ni ka'an ra xiin' nja ndii:

—Ni kixin ndiaka ndo'ó te yivi' yo'o' nda'a' i, te ka'an ndo' ña kuni nata'vi' ra ne ñuu ndo'. Ndisu yu'u ndii, ni sana'má ña'a' i nuu' ndo' ita' ndo' kaa', te ni xini i ña koo' ndee iin kuachi ña satavi' ña'a' ndo' jaan' ni xaa ra. ¹⁵ Te ni ndee Herodes ni na'in kuachi te kaa', sakan' na ni sanandiko' tukú ña'a' ra nuu' i. Sakan' ña koo' ña xata'an kuvi ra xa'a' ni xaa ra. ¹⁶ Xa'a' a jaan'

na kuii' ka'an chuun' i, te kaxi' va ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —ni kachi ra.

17 Te sakuu' ichi' kij' nasukú viko' jaan' ndii, kuní a ña saña' Pilato iin te naá vi'e kaá. 18 Ndisu iin ni nda'a' ni kuaa' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' ka'an nja ndii:

—Te ñaa' ka'ni' un', te saña' un' Barrabás —ni kachi nja.

19 Te Barrabás jaan' ndii, naá ra vi'e kaá xa'a' ña ni kunta'an' ra xiin' te xiin' romano, xiin' xa'a' a ña ni xa'ni' ra iin te yivi'.

20 Te ni ka'an tukuu Pilato xiin' ne yivi' jaan' xa'a' ña ni kuni ra saña' ra Jesús. 21 Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e' ka ka'an nja ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa', nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —ni kachi nja.

22 Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' nja ichi' ña unj ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña nja'a ni xaa ra? Köo' ndee iin kuachi ña xata'an kivi ra xa'a' ni na'in yu'u. Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an chuun' i, te kaxi' ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —ni kachi ra.

23 Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e' ka ka'an nja ña nuu' krusín na kuxi ña'a' ra. Te xa'a' a ña ti'e' va ni kuaa' nja xiin' sutu kuu' nuu' nuu' Pilato ndii, ni xinu xna'a' ña ndioo' ini nja jaan'. 24 Sakan' na ni nakuiin yu'u' Pilato saxinu ra ña kuní ne jaan'. 25 Te ni ka'an chuun' ra, te ni saña' te kuní ne jaan', te naá vi'e kaá xa'a' ña ni kunta'an' ra xiin' te xiin' romano, xiin' xa'a' a ña ni xa'ni' ra iin te yivi'. Ndisu ni sanakua'a ra Jesús te kivi a saa ka'an nimá ne jaan'.

Sọ'ọ nị xaa a kii' nị kuxi te xiin' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-56; Mr. 15:21-41; Jn. 19:17-30)

²⁶ Kii' nị kịee te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, nị nata'an' ra xiin' iin te nị kịee ñuu Cirene, te nani' Simón. Te jaan' ndii, mii' xika' ra nị xa'an' ra, te nị nandiko' ra. Te nị tiin u'vi ña'a' te xiin' jaan' ña koni'i ra krusín kundikun ra xata' Jesús ku'un ra. ²⁷ Te kua'a' va ne yivi', te kua'a' va tu ña'a' xaku' suchi' ini ndee tana' ndii nia ndikun nia xata' Jesús kua'an nia. ²⁸ Te nị nakoto xata' Jesús nuu' ne jaan', te nị ka'an a xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ña'a', ne ndiee' ñuu Jerusalén, kuaku ndo' xa'a' yu'u. Süu' jaan' ndii kuaku ndo' xa'a' mii' ndo' xiin' xa'a' si'e ndo', ²⁹ sakan' ña xaa kivi' ña ka'an ndo' ndii: “Va'a va kuni ña'a' ña' küvi koọ si'e, xiin' ña' kōo' kivi' nị sakitú' si'e, xiin' ña' kōo' kivi' nị sachichin' si'e”, kachi ndo'. ³⁰ Te kii' sakan' ndii, xa'a' ne yivi' ka'an nia xiin' iku' ndii: “Tavi ndo' ndu, te ndo'ó, xiki' ndii, tisi'e ndo' ndu”, kachi nia. ³¹ Kuachi ndii, naa' xaa' ra sakuu' ña kaa' xiin' yu'u, te nduu' ndee naa itun' i'i' ndii, saa ka vi' tu saa ra xiin' ndo'ó, ne nduu' ndee naa itun' ichi —nị kachi a.

³² Te ndiaka' tu te xiin' jaan' uvi ta'an te nia'a, te ka'ni' tu ña'a' ra. ³³ Te kii' nị xaa ra iin xaan' mii' nani' iki' xini' te nị xi'i' ndii, nị kuxi ra Jesús nuu' krusín ikan'. Te te nia'a jaan' ndii, tata'vi' xiin' a nị kuxi ña'a' ra nuu' inga krusín, iin ra nda'a' kua'a' a, te inga ra nda'a' itin a. ³⁴ Te nị ka'an a kii' ndiandu'u' a nuu' krusín ndii:

—Tataa, koọ ka'nu' ini un' xa'a' te kaa', sakan' ña xini' ra ndee ña xaa' ra —nị kachi a.

Ndi'i jaan', te ni katin te xiin' toto a, te kuni ra yoo nda'a' ndoo i'in a.

³⁵ Te ita' ne yivi' kua'a' jaan' xito' ndi'e' nja Jesús ikan', te ndee te ka'nu' jaan' ndii, kundi'i ra xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakakú ra, na sakakú xiin' mii' mii' ra viti naa' ndixa xna'a' ndii, Cristo, te ni nakaxin Ndiosí sakakú ne yivi', nduu' ra —ni kachi ra.

³⁶ Te nii' sakan' xandi'i' tu te xiin' xiin' a taxi ra vino iya' ko'o a, ³⁷ te ka'an ra xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'ó nduu' rey ne judío ndii, sakakú xiin' mii' ki'i' un' —kachi ra.

³⁸ Te ni ke'i ra iin tu'un' yu'u' nuu' krusin jaan' xa'a' ña ni tijn kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'o' nduu' rey ne judío”, kachi a. Te yu'u' jaan' ndii, yoso' a xiin' tu'un' griego, xiin' tu'un' latin, xiin' tu'un' hebreo.

³⁹ Te iin te nja'a, te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin xjin' Jesús ndii, ni xandi'i' ra xiin' a ka'an ra ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'ó nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi' ndii, sakakú xiin' mii' mii' un', te sakakú tu un' ndu'u' —ni kachi ra.

⁴⁰ Ndisu ni xi'e inga te nja'a jaan' nuu' te jaan' ka'an ra ndii:

—¿Ñáa ni ndee Ndiosí yi'vi yo'ó, tee' ndee xa yoo un' nuu' tundo'o' yo'o'? ⁴¹ Yoo' ndii, xata'an yoo e' tundo'o' yo'o', sakan' ña xa'a' ña nja'a, ña ni xa e', nacha'vi e', ndisu te kaa' ndii, ko'o' xachi' ña nja'a ni xa ra —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an ka ra ndii:

—Jesús, na_{ka}'an' na un' xa'a' i kii' xa'a' un' ka'ndia chuun' un' —ni kachi ra.

⁴³ Sa_{ka}n' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' vitin ndii, kundu'u' un' xiin' i ndivi' mii' ndatun' va kaa' —ni kachi a.

Sō'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusin
(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Te kii' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yavi kanii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa uni xakuaa'. ⁴⁵ Te ni xi'i ñu'u, te ni ndata' ma'in' toto ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu'. ⁴⁶ Sa_{ka}n' te ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Tataa, nda'a' yo'ó nataxi' i nimá i —ni kachi a.

Te ndi'i sō'o ni ka'an a ña jaan', te ni xi'i a. ⁴⁷ Kii' ni xin' te xin' kuu' nuu' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni saka'nu' ra Ndiosí ka'an ra ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, te ni xachuun' ndaku ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁸ Te sakuu' ne yivi' kua'a', ne ni xito ndi'e' ña ni yoo ikan' ndii, kuun' iki' nia tia'ni nia ni nandiko' nia xa'a' ña suchi' va ini nia. ⁴⁹ Ndisu sakuu' ne xin' ta'an' xiin' Jesús, xiin' ña'a', ne ni ndikun' ña'a' ni kixin nia ndee Galilea ndii, ni ita tu ne jaan' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' nia ña ni yoo ikan'.

Sō'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Ni yoo iin te yivi', te ni nani' José, te ni kiee ñuu Arimatea, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te jaan' ndii, iin te ka'nu' tein te xa'ndia chuun'

nduu' ra. Te nduu' tu ra te yivi' va'a, te xachuun' ndaku tu ra. ⁵¹ Te ni ndiatu ini ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí jin yivi' yo'o'. Sakan' na ni nakuita kuento ra xiin' kuento ña ni ndoo te kuu' ka'nu' jaan', ni ndee xiin' ña ni xaa te jaan' xiin' Jesús. ⁵² Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. ⁵³ Te kij' ndi'i ni sanuu' ra ñu'u' nde'i a jaan' ndii, ni tisuku' ra a jin toto ndiká. Te ni xa'an chinaá ra a tixin yavi ndii mii' tia'an kunaá ñu'u' nde'i ndee jin ne yivi', ña ni xatia ra toko' kava'. ⁵⁴ Te kivi' jaan' ndii, kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' nja, nduu' a. Te na'a' ka te xa'a' kivi' jaan'. ⁵⁵ Te ña'a', ne ndikun ni kixin xiin' Jesús ndee ñu'u' Galilea ndii, ni xa'an nja, te ni xini nja yavi ndii jaan', te ni xini tu nja saa ni chinaá ra ñu'u' nde'i a. ⁵⁶ Te kij' ni nandiko' nja mii' ndiee' nja ndii, ni xava'a nja suxa xavixin' xiin' xa'an xavixin', te ni nandiee' nja kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí.

24

S'o'o ni xaa a kij' ni natiaku Jesús (Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Te nja'a va kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni xa'an tukuu ña'a' jaan' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús ni'i' nja xa'an xavixin' ña ni xava'a nja jaan', te ni xa'an tu inga ka ña'a' xiin' nja. ² Te ni xini nja ña xa ni nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. ³ Te kij' ni ko'ni nja yavi ndii jaan' ndii, koo' ka ñu'u' nde'i xto'o e' Jesús kandu'u' ikan'. ⁴ Kij' ndi'ni ne jaan' ita' nja ikan'

ndii, numi' va te ni tuvi uvi ta'an te yivi' ni'nu' ra toto yi'é ndatun' va, te ni xikuita ra xiin' nia jaan'. ⁵ Te xa'a' a ña ni yivi' va ne jaan', te ni katandiee nia nuu' nia ndee ñu'u' ndii, ni ka'an te yivi' jaan' xiin' nia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' tein ne ni xi'i ña xa tiaku? ⁶ Kōo' ka a naá yo'o', süu' jaan' ndii xa ni natiaaku a. Naka'an' ndo' ña ni ka'an a xiin' ndo' kii' xika' ka a nuu' ñu'u' Galilea ndii: ⁷ “Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuni a ña sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' ne ndiso' kuachi, te kuvu' i nuu' krusin, te natiaaku i kivi' ña unu'”, ni kachi a xiin' ndo' —ni kachi te jaan' xiin' nia.

⁸ Sakan' te ni naka'an' nia ña ni ka'an Jesús xiin' nia. ⁹ Te kii' ni nandiko' nia mii' ndiee' te uxu' iin jaan' ndii, ni ka'an nia sakuu' ña jaan' xiin' ra, te sakan' tu xiin' inga ne ndikun Jesús. ¹⁰ Ña'a', ne ni xini ña ni yoo jaan' ndii, María Magdalena nduu' iin a', xiin' Juana, xiin' María, si'i' Jacobo, xiin' sava inga ña'a', ne ni xa'an xiin' nia. ¹¹ Ndisu ne ndikun ichi' Jesús ndii, ni xanini nia ña ña kuasa' kuni nduu' ña ka'an ña'a' jaan', te ni kuni nia kandixa' ña'a' nia. ¹² Saa ni ndii, ni ndava Pedro, te kua'an ra yavi ndii jaan', te kii' ni xto'ni ra tixin a ndii, ni xini ra ña kōo' ka xna'a ñu'u' nde'i Jesús naá ikan', ndee toto, ña ni ndisuku' kuiti' a, ndiee' tixin yavi jaan'. Sakan' te ni nandiko' ra vi'e nandanu va ra xa'a' ña ni yoo ikan'.

*Sō'o ni xaa a kii' ni tuvi Jesús nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a ichi' ña kua'an ñuu' Emaús
(Mr. 16:12-13)*

13 Sava n̄i kivi' ña n̄i naṭiakū Jesús jaan', te ñu'u' uvi ta'an te ndikún ichi' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús kua'an ra. Te ñuu jaan' ndii, kuyatin' ux̄i iin kilómetro xika' naá a te kandu'u' ñuu Jerusalén. 14 Te ndatu'un' xiin' ta'an' ra kua'an ra xa'a' sakuu' ña n̄i yoo. 15 Te kij' ndatu'un' ra kua'an ra ndii, n̄i kuyatin' Jesús xata' ra, te kua'an a inga' a xiin' ra. 16 Ndisu n̄i nakun̄i ña'a' ra n̄i xaḡ Ndiosí. 17 Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee xa'a' ndatu'un' ndo'ó kua'an ndo'?
—n̄i kachi a.

Sakan' te n̄i xikuita te jaan', nda'vi kuni ra.
18 Sakan' te n̄i ka'an iin te nani' Cleofas xiin' a ndii:

—Iin ndaa' yo'ó kuṭi' nduu' te xka'ndiá kua'an ñuu Jerusalén, te xini' ndee ña n̄i yoo ikan' iku kañuu kuṭi' —n̄i kachi ra.

19 Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nduu' a n̄i yoo? —n̄i kachi a.

Sakan' te n̄i ka'an ra xiin' a ndii:

—Ña n̄i ndo'ó Jesús, te n̄i kije ñuu Nazaret. Te jaan' ndii, n̄i ka'an tiakú ra tu'un' Ndiosí, te n̄i ka'an tu ra a xiin' ña ndije', te n̄i xaḡ tu ra kua'a' chuun' ka'nu' koo' chukuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' kua'a' va ne yivi'. 20 Te sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu n̄i sanakua'a ña'a' nda'a' te romano te ka'ni' ña'a' ra, te n̄i xa'ni' ña'a' te jaan' nuu' krusín. 21 Ndisu ndu'u' ndii, n̄i ndiatu in̄i ndu ña te jaan' nduu' te sandoó ndiká yoo', ne vi'e Israel, nda'a' te ndasi' yoo'. Te xa un̄i kivi' kua'an vitin' ña n̄i yoo sakuu' ña jaan'. 22 Te sakan' tu sava ña'a', ne nduu' ti'vi xiin' ndu ndii, n̄i sandi'ni n̄ia ndu. Sakan' ña n̄ia'a' ndi'e' n̄i

xa'an n̄iā yavi mii' naá ñu'u' nde'i Jesús, ²³ ndisu kōo' ka a n̄i xini n̄iā naá. Te n̄i n̄andiko' n̄iā, te n̄i ka'an t̄u n̄iā ñā n̄i tuv̄i ndia'vi' ángele nuu' n̄iā, te n̄i ka'an a xiin' n̄iā ñā xa n̄i nat̄iaku Jesús. ²⁴ Ndi'i jaan', te n̄i xa'an iin uvi te nduu' ti'vi xiin' ndu yavi jaan', te n̄i xini rā ñā naa n̄i ka'an ñā'a' jaan', xna'a nduu' a. Ndisu n̄i xini rā Jesús —n̄i kachi rā.

²⁵ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' rā ndii:

—Xa küu' kaxi' t̄u ndo'ó, ran'. Xa kuachí t̄u kandixa' ndo' ñā n̄i ka'an te n̄i ka'an tiakú t̄u'un Ndiosí xta'an'. ²⁶ ¿Náá xini ndo' ñā n̄i kuni a kundo'o Cristo, ñā n̄i t̄ianu' Ndiosí sakakú ne yivi', sakuu' ñā jaan' ñā kuni ka nu'u a ndivi' mii' nat̄iin a ñā ki'in' ka'nu'? —n̄i kachi a.

²⁷ Sakan' te n̄i xa'a' sanakuachi' a sakuu' ñā yoso' nuu' t̄utu Ndiosí, ñā ka'an xa'a' a, n̄i xa'a' a ndee ñā n̄i ke'i Moisés xiin' ñā n̄i ke'i sakuu' te n̄i ka'an tiakú t̄u'un Ndiosí xta'an'.

²⁸ Te kij' xa kuyatin' rā ñuu mii' kua'an rā ndii, n̄i xaa Jesús ndee naa ñā ya'á kua'an. ²⁹ Ndisu n̄i ka'an ndiēe' rā xiin' a ndii:

—Ndoo un' xiin' ndu yo'o', xa n̄i kuaa' va, sakan' te tüvi' ka —n̄i kachi rā.

Sakan' te n̄i ko'ni rā iin vi'e, te n̄i ndoo a ikan' xiin' rā. ³⁰ Kij' ndu'u' Jesús te kuxi a nuu' mesa xiin' rā ndii, n̄i ki'in a xita' va'a, te n̄i tax̄i a ñā ch̄indani Ndiosí, te n̄i sakuachi' ñā'a' a, te n̄i tax̄i ñā'a' a nda'a' rā. ³¹ Sakan' te n̄i nun̄iā' nduchi' nuu' rā, te n̄i nakuni rā ñā Jesús nduu' a. Ndisu xaka'an e', te n̄i ndi'i a so'o nuu' rā. ³² Te n̄i xa'a' ka'an xiin' ta'an' rā ndii:

—¿Süu' n̄i t̄u e' ñā ndee naa xixi vi' nimá e' kij' ñu'u' e' ichi' kuaxi e', te sanakuachi' a ñā

yoso' nuu' tutu Ndiosí nuu' e' kuaxi a xiin' e'? —ni kachi xiin' ta'an' ra.

³³ Xa hora sakan' te ni nandiko' ra ñuu Jerusalén, te ni ndekuje ra mii' nakayá te uxi iin' nda'a' xa'a' a xiin' inga ne ndikún ichi' a. ³⁴ Te ni ka'an ne jaan' xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, ni natiaqu xto'o e', xa ni tui tu a nuu' Simón Pedro —ni kachi ña.

³⁵ Sakan' te ni ka'an tu te jaan' xiin' ne jaan' sakuu' ña ni xka'ndia xiin' ra ichi', xiin' saq ni nakuni ra Jesús kij' ni sakuachi' a xita' va'a.

S'o'o ni xaa a kij' ni tui Jesús nuu' te ndikún ichi' a

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Kij' ka'an ka te jaan' xa'a' ña jaan' ita' ra, te iin ni tui tjo' Jesús iin' ndichi' a ma'in' mii' ndiee' ña jaan', te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Na koq na ña maní' xiin' nimá ndo' —ni kachi a.

³⁷ Ndisu ni yi'vi xava'a ña, sakan' ña ni xanini ña ña iin i'na' nduu' a. ³⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ndichun na yi'vi ndo'? Te, ¿ndichun na kuachi kandixa' ndo' xiin' nimá ndo'? ³⁹ Koto ndo' nda'a' i xiin' xata' xa'a' i. Yu'u nduu' i. Tondia nda'a' ndo' yu'u te kuni ndo' ña suvi i. Sakan' ña i'na' ndii, kōo' ñu'u' nde'i a, te ni ndee kōo' tu iki' a ndee naa ña xito' ndo' kumi' yu'u vitin —ni kachi a.

⁴⁰ Te kij' ndi'i ni ka'an a ña jaan', te ni nia'a a nda'a' a xiin' xa'a' a nuu' ña. ⁴¹ Te xa'a' a ña va'a va kuni ña, te nandaní xava'a tu ña ndii,

kusaa' kuní ká kãdixa' xna'a nã ñã suvi nduu' a. Sakan' te ni ndatu'un' ñã'a' a ndii:

—¿Ñáá yoo ñã xaxi' xaa' ndo'? —ni kachi a.

⁴² Sakan' te ni taxí nã iin ta'vi' tiaka' yatan' xiin' tutu yoko nda'a' a, ⁴³ te ni natiiin ñã'a' a, te ni xixi ñã'a' a nuu' nã. ⁴⁴ Sakan' te ni ka'an a xiin' nã ndii:

—Ñã ni ndo'o i jaan' ndii, xa ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' a kii' ni xika i xiin' ndo', ñã kuní a xinu sakuu' ñã yoso' xa'a' yu'u nuu' tu'un ndei' Ndiosí, ñã ni ke'i Moisés, xiin' ñã ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a, xiin' ñã yoso' nuu' tutu Salmos —ni kachi a.

⁴⁵ Sakan' te ni nunia' a nimá nã, te ni taxí a kundani kaxi' nã xa'a' ñã yoso' nuu' tutu Ndiosí.

⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' nã ndii:

—Ñã yo'o' nduu' ñã yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' Cristo, ñã tianu' a sakakú ne yivi', ñã kuní a kuví a, te natiaaku a kivi' ñã uni. ⁴⁷ Te xiin' ndiee' a ka'an ndoso' ne yivi' nuu' sakuu' inga ne yivi' iin yivi' xa'a' ñã nama nã nimá nã xa'a' kuachi ñã xaa' nã, te koõ ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nã. Te ñuu Jerusalén xa'a' ka'an ndoso' nã a. ⁴⁸ Ndo'ó nduu' ne ni xini nduchi' nuu' ñã ni ndo'o i jaan'.

⁴⁹ Va'a, yu'u ndii, ti'vi' i ñã xa ni ka'an yuva' e' Ndiosí xiin' i taxí a koõ xiin' ndo'. Ndisu ndo'ó ndii, ndoo ndo' kundiee ndo' ñuu Jerusalén yo'o' ndiatu' ndo' ndee skachi' natiiin ndo' ndiee' ñã kuaxi ndivi' —ni kachi a.

Sõõ ni xaa a kii' ni ndaa Jesús ndivi'

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Ni ya'a, te ni xaka Jesús te nda'a' xa'a' a, te kua'an a xiin' ra ndee ñuu Betania. Te ikan' ni

ndan̄i' i a nda'a' a, te n̄i xañu'u' ña'a' a. ⁵¹ Te kij' iin' a xañu'u' ña'a' a ndii, n̄i kuxika' a nuu' te jaan', te n̄i ndaa' a ndivi'. ⁵² Te kij' ndi' i n̄i xito ka'nu' ña'a' ra ndii, va'a va kuni ra n̄i nandiko' ra kua'an ra ñuu Jerusalén. ⁵³ Te saa kivi' ñu'u' ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' xaka'nu' ra Ndiosí. Sakan' na kunduu a.

**El Nuevo Testamento en el Mixteco de
Ayutla**
**Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco
de Ayutla New Testament**

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ayutla Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

7e4f3497-fb83-5234-ac91-e00e1d534904